

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1944.

Andra kammaren.

Nr 17.

Lördagen den 6 maj.

Kl. 3 em.

§ 1.

Herr statsrådet *Rubbestad* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

- nr 252, angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m.;
- nr 254, angående den centrala organisationen för utlänningskontrollen;
- nr 255, angående statliga åtgärder för tryggande av bränsleförsörjningen;
- nr 256, angående åtgärder i anledning av förgiftningsfaran vid gengasdrift;
- nr 258, angående vissa anslag till socialstyrelsen;
- nr 259, angående vissa anslag till nykterhetsvården;
- nr 260, angående allmänna grunder för pensionering av vissa f. d. anställningshavare vid vägväsendet; och
- nr 261, angående pension av statsmedel åt vissa f. d. befattningshavare hos vägdistrikt.

Dessa propositioner bordlades.

§ 2.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**, som anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Sköldin till mig riktat följande frågor:

1. Finner herr statsrådet den nuvarande organisationen för bekämpande av gengasfaran tillfredsställande?

2. Om så icke är fallet, är herr statsrådet i tillfälle att redogöra för vad som från hans sida överväges för att åstadkomma en mera tillfredsställande ordning?

3. Anser herr statsrådet det i sådant sammanhang påkallat att till förnyat övervägande upptaga de av gengasrådet och fackförbundens gengaskommitté i ämnet framförda förslagen och önskemålen?

4. Anser herr statsrådet nuvarande lagstiftning otillfredsställande i det avseendet, att gengasförgiftade personer ej erhålla ersättning för det förfång i utkomstmöjligheterna, som de lida genom att de även efter friskskrivning såsom en följd av yrkessjukdomen i fråga icke kunna återgå till sitt yrke, och ämnar herr statsrådet i så fall vidtaga några åtgärder för att avhjälpa denna brist?

5. Kan det förväntas, att åtgärder i ena eller andra avseendet från Kungl. Maj:ts sida kunna planläggas och utarbetas med den skyndsamhet, som gengasfarans omfattning motiverar?

De problem, som interpellanten berör i sin interpellation, ha föranlett tvänne propositioner till årets riksdag, nämligen propositionen nr 50 och propositionen nr 256, vilken denna dag avlämnats. I den förra föreslås en sådan änd-

Svar på interpellation. (Forts.)

ring i 4 § lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar, att hel sjukpenning — i stället för som nu halv — skall kunna utgå i de fall, då en av yrkessjukdom drabbad person blivit friskförklarad men av försäkringsanstalt anmodats att till förebyggande av recidiv under viss tid avhålla sig från det farliga arbetet. I den senare kommer enligt medicinalstyrelsens förslag att äskas anslag för inrättandet av ett antal undersöknings- och behandlingsstationer för gengasskadade, som skola förestås av vid en specialkurs utbildade läkare, och förordas möjligheten av en förstärkning av yrkesinspektionens personal. Jag kan sålunda för besvarandet av interpellantens frågor i det stora hela hänvisa till dessa propositioner samt till mina yttranden till statsrådsprotokollet i avslutning till dem.

Förgiftningsfaran i samband med gengasdrift har redan på ett tidigt stadium uppmärksamrats av vederbörande myndigheter, främst bränslekommissionen och yrkesinspektionen. Vissa faktorer ha emellertid berett svårigheter för ett effektivt bekämpande av gengasfaran. Den snabbhet, med vilken gengasdriften utbredd sig, skapade i och för sig stora svårigheter för tillgodoseende av en behöblig kontroll av anläggningarna ur yrkeshygienisk synpunkt och för en effektiv spridning av information om de risker, som det nya drivmedlet medförde. Därtill kom, att den tekniska och medicinska expertisen saknade erfarenhet av gengasens verkningar och om de förhållanden, under vilka hälsofara kunde uppstå. Ännu äro icke hithörande frågor entydigt utredda, och en av uppgifterna för de undersökningsstationer, som komma att föreslås, är att driva fortsatta forskningar rörande koloxidförgiftningens betingelser, sjukdomsbild och terapi. Men det måste emellertid medgivas, att en del av de svårigheter som uppstått äro att föra tillbaka på det förhållandet, att den till buds stående samhällseliga apparaten för tillgodoseende av den yrkeshygieniska kontrollen både varit otillräcklig och icke ändamålsenligt organiserad för bemästrandet av de problem som det nya, under vissa omständigheter hälsovådliga drivmedlet ställde.

Den i proposition nr 50 föreslagna förändringen av 4 § lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar är motiverad därav, att gengasskadade som efter genomgången behandling erhålla friskbetyg i icke få fall av läkare anmodas att till förebyggande av recidiv undvika arbete i gengasmiljö under en viss tid, ofta 3—6 månader, någon gång upp till 1 år. I den mån de varit försäkrade ha de hittills för denna tid endast kunnat erhålla upp till halv sjukpenning. Erfarenheten visar, att denna anordning medfört, att skadade personer undvikit att söka läkare av fruktan för denna inkomstminskning. Genom den föreslagna lagändringen har visserligen deras ställning förbättrats, men olöst kvarstår motsvarande problem för det betydliga antal gengasskadade, som icke faller under lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar. Den nuvarande ordningen enligt vilken det stora antalet självständiga yrkesutövande bilägare faller utanför yrkessjukdomslagens försäkring är uppenbarligen icke tillfredsställande.

Med det sagda och under hänvisning till åberopade propositioner torde ha framgått, att jag på interpellantens första fråga måste svara nej. De övriga frågorna, som utmyнна i den femte, huruvida åtgärder planläggas och utarbetas, anser jag de omtalade propositionerna utgöra svar på. Genom de organisatoriska åtgärder, som föreslås, kommer möjlighet att beredas för en intensifierad medicinsk forskningsverksamhet på koloxidförgiftningens fält och en ökad hygienisk kontroll över gengasdriften. De erfarenheter, som vinnas av den samverkan mellan teknisk och medicinsk expertis, som förslaget bl. a. skapar, torde dessutom kunna bli av stort värde för en rationell utbyggnad av den yrkeshygieniska kontrollapparaten.

Svar på interpellation. (Forts.)

Härefter yttrade:

Herr Sköldin: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få framföra mitt tack för svaret på de av mig framställda frågorna. Det är med verklig tillfredsställelse jag noterar förslaget om inrättande av ett antal undersöknings- och behandlingsstationer för gengasskadade. Denna åtgärd sammanfaller, såvitt jag kan bedöma, helt med de förslag och önskemål som framförts från gengasrådet och fackförbundens gengaskommitté. Den utvidgning som kommer att ske inom yrkesinspektionen blir också av stor betydelse. Enligt mitt förmenande äro alla de åtgärder som företagas till förebyggande av sjukdomens utbredning av allra största betydelse. Det framgår emellertid icke av herr statsrådets svar, huruvida den under bränslekommissionen sorterande gengasbyråns verksamhet skall fortsätta och utvidgas. Jag vill emellertid framhålla, att den verksamhet som byrån utövar och som gäller kontroll över apparatur för gengasdrift jämte informationstjänst på grundval av erfarenheter, som samlats vid handläggande av nämnda ärenden, är mycket betydelsefull i förebyggande syfte. Såvitt jag kan bedöma, faller det icke under yrkesinspektionens möjlighet att närmare sysselsätta sig med just denna förebyggande verksamhet. Det är därför jag särskilt vill framhålla vikten av att herr statsrådet även ägnar denna del av spørsmålet uppmärksamhet.

Den ändring av yrkessjukdomsförsäkringen som nu föreslås innebär, att hel sjukpenning kan utgå till gengasskadade, vilka visserligen förklarats vara återställda från sin sjukdom men till förekommande av återfall under viss tid måste avstå från sitt forna arbete. Jag är förvissad om att min tacksamhet över de positiva åtgärderna i dessa avseenden delas av ett betydande antal medborgare i vårt land — dessa uppskattas på sakkunnigt håll till 250 000 — som äro utsatta för hälsorisker till följd av gengasens användning. Sjukdomsfallens antal synes snarare till- än avtaga. Jag har i dag varit i förbindelse med gengaskliniken på Sabbatsbergs sjukhus i Stockholm och därvid erhållit underrättelse om att från den 1 januari i år på ifrågavarande klinik över 3 000 besök avlagts. Dessa besök omfatta 1 000 personer, varav endast 400 ha kunnat undersökas; av dessa 400 ha 350 visat symtom på gengasförgiftning. Över 600 personer ha sålunda under den nämnda perioden på grund av otillräckliga resurser måst avisas. Dessa sakförhållanden äro ju ett vittnesbörd bättre än något om hur nödvändigt det är, att åtgärder i av statsrådet föreslagen riktning med det snaraste vidtagas. Jag tillåter mig också uttala den förhoppningen, att det skall bli möjligt att skaffa större ekonomisk trygghet för de självständiga företagare som falla utom yrkessjukdomsförsäkringslagen och som sålunda icke erhålla någon sjukpenning, såvitt de icke personligen tecknat sjukförsäkring.

Jag skulle egentligen kunna inkränka mig till vad jag här anför. Emellertid ber jag att med några få ord få beröra en annan detalj i hithörande spørsmål och som först efter interpellationens framställande kommit till min kännedom. Jag gör det, ehuru under hand tillfälle beretts mig att för herr statsrådet påpeka sakförhållandet och därvid den uppfattningen bibringats mig, att en positiv inställning också i detta avseende från statsrådets sida är att påräkna. Jag har mig nämligen bekant, att polismyndigheten i Stockholm har under övervägande indragning av körkort för folk som blivit gengasförgiftade. I några fall ha redan indragningar företagits. Då bakom en sådan åtgärd utslutande ligga trafiksäkerhetssynpunkter, kan någon befogad invändning mot denna åtgärd icke göras, och motorfordonsförordningens föreskrifter i 6 kap. § 21 mom. 1 äro i hithörande fall mycket klara.

Svar på interpellation. (Forts.)

Jag har med detta velat fästa herr statsrådets uppmärksamhet på denna fråga med en hemställan, att herr statsrådet måtte verka för att de människor, som komma att beröras av dessa åtgärder, icke bli mer ekonomiskt lidande än vad som är ofrånkomligt. När körkort indrages, är det föreskrivet, att för erhållande av nytt körkort vederbörande också måste underkasta sig all den kontroll, som följer med tvånget att taga ett nytt körkort. Polismyndigheten i Stockholm har emellertid i detta avseende visat sig mycket förstående för det orimliga i en sådan åtgärd, och jag vill hemställa till statsrådet att försöka få till stånd en sådan ändring, att åtminstone det besväret och de utgifter som äro förenade härmed besparas de människor som drabbas av körkortsrindragning på grund av gengasförgiftning. Det torde enligt Kungl. Maj:ts proposition nr 50 vara klart, att för yrkessjukdomsförsäkrad hela sjukpenningen skall utgå. Den av herr statsrådet såsom otillfredsställande betecknade ordningen, varigenom fria företagare inom bilbranschen lämnas utan ersättning, blir emellertid särskilt allvarlig, när samtidigt körkortet indrages. Det vore även ur samhällets synpunkt önskvärt, att alla som nu av berörda skäl få sina körkort indragna kunde hållas i möjligaste mån skadeslösa för vad som sålunda blir en följd av myndigheternas utav trafiksäkerhetsskäl dikterade ingripanden. Jag har som sagt velat fästa uppmärksamheten på denna detalj. Det är icke möjligt för mig att giva några anvisningar, hur dessa saker skola kunna ordnas, men jag hoppas, att herr statsrådet med sin positiva inställning till hithörande spörsmål snart måtte finna en utväg att tillfredsställande rätta till även dessa av mig nu nämnda förhållanden.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Riksdagen blir i tillfälle att senare mera ingående, om det anses påkallat, diskutera frågan om de åtgärder som skola vidtagas för att förebygga gengasförgiftning eller, där så icke kan ske, bota gengasskadade och stödja dem i den mån de förlorat möjligheten till yrkesverksamhet, innan de kunna komma in i eventuell annan verksamhet.

Jag vill emellertid i anledning av herr Sköldins anförande beträffande Stockholms stads klinik på Sabbatsberg blott nämna, eftersom det icke framgick av interpellationssvaret, att det numera ankommer på landstingen att se till att nya undersökningsstationer komma att inrättas. Herrarna veta, att hela vår kroppssjukvård är så organiserad, att det ankommer på landstingen eller städerna utanför landstinget att sörja för att det finns sjukvårdsinrättningar. Det förslag som innehålles uti den i dag avlämnade propositionen nr 256 lämnar statsbidrag åt läkare som äro specialutbildade för detta ändamål, men det ankommer på landstingen att besluta, huruvida man skall anordna dessa stationer och på det viset göra sig delaktig av statsbidraget. I det avseendet kommer stockholmsklinikens självfallet att behandlas på samma sätt som andra kliniker som inrättas i landet, och detta innebär också, att gengaskliniken i Stockholm kommer att upprätthållas — jag höll på att säga — med större säkerhet, eftersom det finns garantier för att Stockholm i framtiden kommer att få statsbidrag.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3.

Svar på interpellation.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**, som yttrade: Herr talman! Herr Senander har med kammarens tillstånd till mig riktat följande frågor:

Svar på interpellation. (Forts.)

Har statsrådet uppmärksammat den starkt stegrade olycksfallsfrekvensen?

Om så är fallet, vilka åtgärder planerar statsrådet för att nedbringa antalet olycksfall i arbetet?

Den av interpellanten påtalade stegringen av antalet anmälda olycksfall i arbete har särskilt under de två sista åren varit så påfallande, att den knappast kunnat undgå att draga uppmärksamheten till sig. Den motsvarar i stort sett den starka ökning i antalet anmälningar som inträdde under de konjunkturella uppsvingsåren 1934—1937. Från 1937 minskade dock stegringen och under de två första krigsåren sjönk antalet anmälningar i förhållande till de närmast föregående åren. Den senaste kraftiga stegringen begynte 1942, då antalet anmälningar till riksförsäkringsanstalten steg från 182 000 till 202 000, och fortsatte under år 1943, då 223 000 fall anmäldes. Dessa anmälningar omfatta såväl i riksförsäkringsanstalten som i ömsesidiga bolag försäkrade. Beträffande sistnämnda grupp försäkrade sker dock i en del fall anmälan endast till bolaget, varför de anförda siffrorna böra ökas något för att ange samtliga anmälda olycksfall.

Det är väl att märka, att den uppgift, som interpellanten bygger sina reflexioner på och som här kompletterats, endast avser det absoluta antalet anmälda fall. Vilken stegring själva olycksfallsfrekvensen undergått framgår icke alls av dessa siffror. Antalet anmälningar sammanhänger också med antalet anställda och stiger givetvis med detta antal. Som utgångspunkt för bedömningen av olycksfallsfrekvensens utveckling måste läggas siffrorna för antalet anmälda olycksfall per 100 årsarbetare. Riksförsäkringsanstaltens olycksfallsstatistik är emellertid bearbetad endast t. o. m. 1940. Statistiken för 1941 kommer att publiceras innevarande år, och för 1942 — det år, då stegringen ånyo gjorde sig starkt gällande — bli dessa siffror icke tillgängliga förr än 1945. Tills vidare är man sålunda hänvisad till en tämligen lös (preliminär) bedömning av olycksfallsfrågans utveckling.

Man bör emellertid vakta sig för att draga alltför pessimistiska slutsatser av anmälningarnas ökning under de två sista åren. Delvis torde den sammanhänga med ökningen av antalet i arbete sysselsatta. Delvis kan den bero på att olycksfall anmälas i större utsträckning än vad tidigare varit fallet, i synnerhet vad gäller sådana av lindrig art. Det finns en faktor som just under de två sista åren därjämte kan ha bidragit till en ökad anmälningfrekvens. Härmed syftar jag på det förhållandet, att arbetsmarknadens organisationer under de två sista åren genom att energiskt ha tagit upp olycksfallsfrågan gjort arbetarna ytterligare uppmärksamma på arbetarskyddets betydelse och den med arbetarskyddet sammanhängande försäkringsverksamheten.

I början av 1942 träffade landsorganisationen och arbetsgivareföreningen överenskommelse om allmänna regler för den lokala säkerhetstjänstens organisation. Dessa regler ha senare allmänt antagits av de avtalslutande parterna. Den av organisationerna tillsatta arbetarskyddsnämnden har vidare verkat för en effektivisering av arbetarskyddet överhuvud. Genom film- och affischpropaganda ha arbetarna gjorts uppmärksamma på olycksfallsrisken, och man kan inte utesluta, att dessa omständigheter kunna ha bidragit till att öka anmälningfrekvensen, då framför allt i fråga om s. k. bagatellskador. Överhuvud taget torde kunna sägas, att den under de senaste åren betydligt ökade upplysnings- och propagandaverksamheten i arbetarskydds- och olycksfallsförsäkringsfrågor i form av arbetarskyddskonferenser, föredrag, publikationer och tidskriftsartiklar och även korrespondensundervisning väsentligt bidragit till ökad upplysning i här berörda frågor, vilket förhållande med all sannolikhet medfört, att man mera allmänt anmäler inträffade olycksfall.

Utvecklingen under 1930-talet visar, att den största ökningen av anmälning-

Svar på interpellation. (Forts.)

ar gällde mindre skador. Visserligen steg antalet anmälningar mellan 1934 och 1940 från 135 000 till 181 000 och antalet anmälda olycksfall per 100 årsarbetare från 9,22 till 11,34. Men samtidigt föll antalet genom olycksfall förlorade arbetsdagar per årsarbetare från 7,03 till 6,29. Den motsatta utvecklingen mellan ökningen av antalet olycksfall och minskningen av antalet sjukdagar kan visserligen delvis hänga samman med en förbättrad sjukvård men torde främst kunna förklaras därav, att ökningen av antalet anmälningar till stor del föll på skador med ingen eller endast kort sjuktid. Mellan åren 1934—1940 ökade antalet anmälda olycksfall, som icke föranledde utgivande av sjukpenning, med 70,6 %. Hela antalet anmälda olycksfall ökade med 34,0 %. Olycksfall förorsakande 1—7 sjukdagar ökade med 29,2 %. I vad mån den ökade anmälningen av mindre skador härrörde ur en faktiskt ökad olycksfallsfrekvens eller är att tillskriva det i och för sig lofvärda förhållandet, att folk med stigande upplysning på området börjat att bättre se upp även med små sår, kan icke med bestämdhet avgöras, men erfarenheten talar för att det senare förhållandet starkt påverkat statistiken.

Det förtjänar dock att i detta sammanhang understrykas, att även om de verkligt svåra olycksfallen, medförande invaliditet och död, nedgått mellan åren 1934 och 1940 och olycksfall medförande en sjuktid av över 3 månader icke ökats, visar dock statistiken en så avsevärd stegring av medelsvåra olycksfall, att frågan om arbetarskyddets förbättring förtjänar allt beaktande, något som alla parter torde vara överens om.

Med det sagda torde ha belysts, att de tvenne sista årens stegrade anmälningssiffror icke utan vidare få anses tyda på en motsvarande stegring av olycksfallsfrekvensen. En stegring torde ha förekommit, men denna är sannolikt avsevärt mindre än anmälningssiffrornas ökning. De onormala förhållandena inom näringslivet ha med säkerhet ökat olycksfallsrisken. Redan det förhållandet, att arbetarna ryckas in och ut ur sitt yrkesarbete genom inkallelserna och därigenom förlora tillvänjningen till arbetsplatsen, lär enligt erfarenheten öka olycksfallsrisken. Ny ovan arbetskraft har utan tillräcklig anpassningstid fått rycka in på riskfyllda platser inom industrien. Det genom avspärrningen av utrikeshandeln uppkomna behovet av ny eller ökad inhemsk produktion har nödvändiggjort anläggande av nya industriföretag. Råvarubrist, stoppad export eller minskad avsättning på den inhemska marknaden ha även tvingat många företag att helt eller delvis lägga om sin tillverkning för annan produktion. Med dessa ändrade förhållanden ha följt nya risker för olycksfall som otvivelaktigt påverkat olycksfallssiffrorna.

Användandet av ersättningsprodukter inom åtskilliga verksamhetsgrenar har även medfört risker som man icke under normala förhållanden behöver räkna med. Hit hör gengasdriften, men den är intet ensamstående fall. Begagnandet av nya lösnings- och rengöringsmedel inom industrien må här även erinras om.

En särskilt hög olycksfallsfrekvens har sannolikt skogsarbetet haft, där på grund av den avsevärt ökade vedavverkningen ovan arbetskraft till mycket stor del måst användas. En stor del av olycksfallen visar sig också falla på skogsarbetet. Sålunda må nämnas, att enligt inhämtade uppgifter hade till skogliga yrkesinspektionen under 1941 inkommit 12 000 anmälningar om olycksfall i skogsavverkningsarbete. Denna siffra steg 1942 till 14 000 och 1943 till 22 000, varav ej mindre än 4 600 anmälningar avsågo de tjänstepliktiga, de s. k. 43-orna. Det är icke uteslutet, att det vid flera företag med hänsyn till försvarsberedskapen påkallade behovet av övertids- och skiftarbete jämväl påverkat olycksfallssiffrorna. Även andra omständigheter, som av interpellanten berörs, t. ex. ökad forcering av arbetet inom industrien särskilt

Svar på interpellation. (Forts.)

rustningsindustrin, kunna tänkas ha bidragit till en ökning av olycksfallsfrekvensen.

Interpellanten har särskilt berört det ökade kvinnoarbetet inom industrien. I vilken utsträckning olycksfallsfrekvensen för kvinnliga arbetare ökats kan icke fastställas. I den mån dispens lämnas från arbetarskyddslagens bestämmelser om kvinnors användande till nattarbete, äro ansökningarna härom föremål för en fortlöpande prövning, då dispens endast lämnas för tre till sex månader åt gången. Härvid inforas yttrande från landsorganisationen, arbetsmarknadskommissionen och riksförsäkringsanstalten som i sin tur hör yrkesinspektionen och, då så befinnes erforderligt, även vederbörande fackförening. Har det varit fråga om nattarbete i någon större utsträckning, har dispens meddelats endast under villkor, att vederbörande arbetsgivare ställt sig till efterrättelse vissa anvisningar om läkarundersökning av arbetarna samt rörande de hygieniska förhållandena vid ifrågavarande företag. Dispens har huvudsakligen lämnats för försvarsväsendet tillhöriga verkstäder, bagerier och tvättinrättningar samt vissa industriföretag som befunnits vara av särskild betydelse för försvarsberedskapen eller folkförsörjningen. För närvarande åtnjuta ett 30-tal företag dispens.

Av den här förda diskussionen torde framgå, att jag kan bejaka interpellantens första fråga.

Vad beträffar de åtgärder som interpellanten efterlyser i sin andra fråga vill jag hänvisa till att jag år 1938 tillkallat sakkunniga för verkställande av en översyn av den svenska arbetarskyddslagstiftningen och framläggande av därav föranledda förslag. Denna kommitté — 1938 års arbetarskyddskommitté — som under de första krigsåren måste avbryta sitt utredningsarbete bemyndigades återupptaga detta 1942. Kommittén beräknar att under senare delen av innevarande år kunna avlämna sitt betänkande med förslag till ny lag om arbetarskydd. Förslag till nya åtgärder på arbetarskyddets område och till effektivisering av och ökad befogenhet för yrkesinspektionen lära härvid komma att framläggas. Med hänsyn härtill torde utformningen av nya åtgärder för effektivisering av arbetarskyddet lämpligen böra anstå, till dess kommitténs utredning och förslag förebragts.

Vidare anförde:

Herr **Senander**: Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få framföra mitt tack för det utförliga svar som han lämnat på min interpellation. Tyvärr kan jag inte komplettera mitt tack med ett erkännande av innehållet i svaret. Statsrådet har anført ett ganska omfattande siffermaterial för att söka bevisa, att man, som han uttrycker, skall »vakta sig för att dra alltför pessimistiska slutsatser av anmälningarnas ökning under de två sista åren». Till detta skulle jag vilja framhålla, att även om man med vissa förklaringar till siffrorna över olycksfallsfrekvensen kan ge en något ljusare bild av läget än vad som framgår av totalsiffran, äro siffrorna så fruktansvärt höga, att intet borde få stå hindrande i vägen för de snabbaste ingripanden på detta område.

Statsrådet framhåller bland annat, att den stegrade olycksfallsfrekvensen beror på att olycksfall anmälas i större utsträckning än som tidigare varit fallet. Statsrådet anför också en del omständigheter som peka i sådan riktning, särskilt då den propaganda som bedrivs för att uppmärksamma arbetarna på olycksfallsrisken. Denna propaganda skulle enligt statsrådets mening ha kunnat bidra till att öka anmälningsfrekvensen framför allt i fråga om s. k. bagatellskador. Jag tror icke, att denna uppfattning svarar mot verkligheten.

Svar på interpellation. (Forts.)

Det är riktigt, att en sporadisk propaganda gjorts för att fästa arbetarnas uppmärksamhet på olycksfallsrisken och att de fackliga organisationerna alltmer börja kräva effektivare skyddsanordningar. Men det är felaktigt, om man tror, att denna propaganda uteslutande har medfört en ökning i anmälningarna av mindre skador. Tvärtom tyder mycket på att denna i och för sig så viktiga propaganda orsakat en minskning i antalet anmälningar av lindrigare skador. Arbetare som skada sig på liknande sätt som propagandan varnar för finna det ofta vara litet genant att anmäla sin skada. Betydligt viktigare är emellertid, att arbetarna genom propagandan mera allmänt än tidigare uppmärksammas på att ingen ersättning utgår, då man inte har över tre sjukdagar. Det är givet, att den ökade vetskapen om att man blir utan olycksfallsersättning vid mindre skador måste verka hämmande på anmälningarna.

Härtill kommer en annan viktig omständighet, nämligen att en arbetare, som råkar ut för upprepade olycksfall, ofta av arbetsledningen betraktas som mindre lämplig och faktiskt kan riskera avsked. Det har i många fall till och med inträffat att sådana arbetare avskedats. Det är klart att sådant inte befordrar lusten hos arbetarna att anmäla mindre skador, som de åsamka sig under arbetet.

Jag har med anledning av interpellationssvaret vänt mig till en hel del gamla erfarna metallarbetare och resonerat med dem om detta spörsmål. De voro samstämmigt av den meningen att det i alldeles för hög grad underlåtes att anmäla mindre skador och att detta framför allt gäller beträffande ungdomen och den i industrien nyintagna arbetskraften. Jag kan alltså inte alldeles godta statsrådets mening, att ökningen av antalet olycksfall under senare år skulle bero bl. a. på att antalet anmälningar om mindre skador ökat.

I min interpellation pekade jag på att den stegrade hetsen i arbetet och ökningen av övertids- och nattarbetet voro grundorsakerna till stegringen av antalet olycksfall. Industriens våldsamt ökade mekanisering under senare tid driver självfallet upp arbetstakten i en sådan grad, att uppmärksamheten på olycksfallsriskerna måste slappas. Det kvasivetenskapliga tidsstudiesystemet, som jagar arbetarna som hästar i en hinderlöpning, har större andel i den stegrade olycksfallsfrekvensen än bristande skyddsanordningar eller slarv och försummelser från arbetarnas sida. Jag tror att man i de omständigheter, som jag här framhållit, har att söka själva grundorsaken till den ökade olycksfallsfrekvensen och att man här måste sätta in en stöt, särskilt i fråga om arbetstempot, för att söka nedbringa olycksfallsfrekvensen.

I svaret på den i min interpellation framställda frågan om vilka åtgärder som planeras för nedbringande av olycksfallsfrekvensen, hänvisar statsrådet till en utredning, som tillsattes år 1938. Detta utredningsarbete avbröts under de första krigsåren. Jag måste i förbigående säga, att jag finner det minst sagt anmärkningsvärt att man, som jag förmodar av ekonomiska skäl, avbröt denna oerhört viktiga utredning. Utredningen har nu emellertid återupptagits, och det är enbart tillfredsställande, att statsrådet kan meddela, att den blir färdig under senare delen av innevarande år. Jag saknar emellertid i detta sammanhang något som jag anser ha stor betydelse, nämligen ett meddelande från statsrådet om att regeringen även kommer att framlägga förslag i ämnet för nästa års riksdag. Jag skulle vara tacksam om statsrådet kunde lämna ett besked om huruvida man på grundval av den utredning, som anses kunna föreligga klar i slutet av detta år, även kan förvänta förslag i detta ämne från regeringen till nästkommande riksdag.

Meddelandet om att utredningen blir färdig är emellertid i och för sig glädjande. Enligt min mening är emellertid läget på området så allvarligt, att man borde tillgripa omedelbara åtgärder. Jag tänker närmast på en förbättrad yr-

Svar på interpellation. (Forts.)

kesinspektion. De nuvarande yrkesinspektörerna — det omvittnas allmänt bland arbetarna — utföra i allmänhet ett mycket gott arbete. Men faktum är, att de ha för liten arbetskraft och för små resurser i övrigt till sitt förfogande för att tillfredsställande kunna sköta sitt viktiga uppdrag. Jag vill här anföra ett enda exempel som belyser detta förhållande.

Vid en bleckvarufabrik i Göteborg använde man en speciell vätska för rengöring av plåtar, vilken gjorde arbetarna illamående eller sjuka. Saken anmäldes för yrkesinspektören, som tog prov på vätskan för undersökning. Det dröjde fjorton dagar innan undersökningen var färdig. Under tiden fingo arbetarna alltjämt fortsätta detta hälsovådliga arbete. Utslaget av undersökningen blev, att vätskan var farlig och inte längre fick användas.

Detta dröjsmål med undersökningen berodde på att yrkesinspektören inte har några medel till sitt förfogande för att göra sådana undersökningar. Så illa är det ordnat, att dylika undersökningar måste verkställas i Stockholm. Det kan dröja månader, innan besked anländer. Under tiden få arbetarna finna sig i riskerna till liv och hälsa. Att undersökningen i detta speciella fall inte tog mer än 14 dagar, som ju i och för sig är en avsevärd tid, berodde på att yrkesinspektören hade lyckats förmå en fabrik i Göteborg att verkställa undersökningen gratis. Yrkesinspektören var alltså beroende av en privat företagares välvilja för att kunna bringa fortgång i en undersökning som gällde åtskilliga arbetares hälsa.

Sådana bedrägliga förhållanden existera på arbetarskyddets område. Det är svårt för mig att förstå — det är emellertid möjligt, att skäl härtill föreligga — att inte redan nu tillräcklig arbetskraft kan tilldelas yrkesinspektionen och nödvändiga resurser för att den tillfredsställande skall kunna sköta sitt arbete, utan att denna sak skall behöva göras till föremål för en årslång utredning, under vars pågående en massa ohägn kan åstadkommas på det område det här gäller. Jag skulle vilja allvarligen hemställa till socialministern att undersöka, om det inte är möjligt att under hand och innan denna utredning blir färdig vidtaga vissa åtgärder för att åtminstone söka effektivisera yrkesinspektionen.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Det är knappast möjligt för mig att ingå i någon polemik mot vad den ärade talareren här anför. De siffror, som äro analyserade i interpellationssvaret, hänföra sig till andra hälften av 1930-talet och alltså inte till åren 1942 och 1943, då den nya stegringen av olycksfallsfrekvensen inträffade. Det enda jag kan säga är, att den analys, som man kan göra av siffrorna från slutet av 1930-talet, även kan vara möjlig att analogivis tillämpa på åren 1942 och 1943, fastän man för närvarande givetvis inte kan yttra sig därom med full säkerhet. Jag vill i alla fall vad denna statistik beträffar kraftigt understryka, att det är alldeles uppenbart, att anmälningsfrekvensen i fråga om bagatellskador varit mycket starkare under senare hälften av 1930-talet än den varit tidigare. Själva relationen mellan siffrorna visar ju, att sådana olycksfall, som icke föranlett utgivande av sjukpenning, ökats med över 70 procent, medan hela antalet anmälda olycksfall endast ökat med 34 procent och sådana olycksfall, som orsakat högst 7 sjukdagar, endast ökat med 29 procent.

Jag begärde emellertid inte ordet för att säga detta, då dessa uppgifter finnas i interpellationssvaret. Jag vill med anledning av den fråga interpellanten ställde till mig säga, att när en utredning tillsättes avsikten ju redan från början är, att de förslag den framlägger skola föranleda framställningar till riksdagen, såvida förslagen äro något så när rimliga. Därför håller jag det för helt och hållet sannolikt, att om utredningen kommer med sina

Svar på interpellation. (Forts.)
 förslag innevarande år, det kommer att bli möjligt att nästa år framlägga en proposition om den nya organisationen av yrkesinspektionen.

Allting har emellertid inte stått helt stilla på detta område. Jag medger gärna, att mycket litet blivit gjort i jämförelse med vad som var fallet under tiden närmast före kriget, men jag vill dock påpeka, att vi bland annat fått till stånd folkhälsoinstitutet, som i viss mån är ett slags påbyggnad på den verksamhet, som särskilt ur yrkeshygienisk synpunkt utövas av yrkesinspektionen.

Vad däremot beträffar frågan om att utöka yrkesinspektionens arbetskrafter under pågående budgetår vågar jag inte säga, huruvida detta överhuvudtaget är möjligt. Förslag om vilken storlek yrkesinspektionen skall ha framläggas ju för riksdagen, och det är riksdagen som fattar beslut härom. Sedan detta är gjort, lär det inte vara möjligt för Kungl. Maj:t att använda skattebetalarnas pengar för ett sådant ändamål i ökad utsträckning. Detta kan man ju tycka är beklagligt, men sådan är nu en gång ordningen i vårt land. Som gammal riksdagsman måste herr Senander veta, att Kungl. Maj:t har mycket liten rörelsefrihet i ekonomiska ting.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition, nr 251, angående bidrag till kristidsnämndernas verksamhet.

§ 5.

Interpellation. Herr Lindqvist erhöi på begäran ordet och anförde: Herr talman! Halmstads ungdomsråd har tillsänt mig en skrivelse i vilken de framhålla:

»Under senare år har hela Sveriges uppmärksamhet på ett mindre smickrande sätt gång efter annan blivit riktad på Halmstad på grund av den obetydliga verksamhet, som det s. k. »Visförlaget» här bedriver. Utan andra syften än att förtjäna pengar och utan några som helst hänsyn till de moraliska värdena av sin verksamhet synes förlaget i fråga ha tagit till uppgift att i massupplagor framställa och sprida utpräglat pornografisk litteratur av allra sämsta slag. Det förefaller också, som om man alldeles särskilt inriktade sig på att bland omogen ungdom finna avsättning för sina alster. Det har sålunda förekommit, att förlagsledningen efter skolkataloger, som man på ett eller annat sätt har kommit över, skickat ut sitt rafflande reklamtryck till lärjungarna i offentliga skolor runt om i landet.

Gällande lagstiftning synes icke ge myndigheterna möjlighet att på ett effektivt sätt ingripa för att hindra den smutsiga trafiken. I regel är det sålunda endast rena bagatellföreseelser — försummelse att utsätta tryckort och -år eller underlåtenhet att avlämna granskningsexemplar — som kunna åtalas, under det att förlagets verksamhet i övrigt är oåtkomlig. Förhållandena på detta område påminna om den groteska situation, som skulle uppkomma, ifall en mördare ej kunde straffas för sitt egentliga brott utan endast för någon biomständighet, t. ex. för olovligt innehav av skjutvapen. De åtal, som hittills blivit väckta mot visförlaget, och de utslag, som med anledning därav fallit, ha följaktligen ej kunnat leda till åsyftat resultat att få slut på den osunda verksamheten, utan förlaget kan alltjämt fortsätta på samma sätt som förut.

Ungdomsrådets styrelse, som även tidigare har diskuterat de missförhållanden, som här påtalats, har beslutat rikta en uppmaning till eder herr riks-

Interpellation. (Forts.)

dagsman, att genom motion i riksdagen, genom interpellation eller på annat sätt väcka förslag om att en sådan lagstiftning måtte komma till stånd, att myndigheterna få möjlighet att på ett mera effektivt sätt än för närvarande ingripa mot en så uppenbar kräftskada i samhället, som det här verksamma visförslaget dock är.»

Då jag i allt väsentligt delar den uppfattning som kommit till uttryck i här citerade skrivelse, hemställer jag om kammarens medgivande att till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet få ställa följande fråga:

Är herr statsrådet villig att medverka till en sådan ändring i gällande lagstiftning, att den ger myndigheterna möjlighet att på ett effektivt sätt hindra den smutsiga trafik som här påtalats?

Denna anhållan bordlades.

§ 6.

Till bordläggning anmälde:

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 20, i anledning av väckt motion om åtgärder till snabbare fyllande av under valperiod uppkommen ledighet inom riksdagens kamrar;

statsutskottets utlåtanden:

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av beställningar för långtjänstunderbefäl vid armén och kustartilleriet m. m.;

nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående penningbidrag och premier åt värnpliktiga m. m.;

nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag m. m.;

nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av rättsmedicinalväsendet;

nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1944/45 till bidrag till fiskares försäkring;

nr 123, i anledning av väckta motioner angående anslag för budgetåret 1944/45 till svenska befolkningsförbundet familjevärnet för upplysningsverksamhet i befolkningsfrågan;

nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1944/45 till tullverket jämte i ämnet väckt motion;

nr 125, i anledning av väckta motioner angående förbättrande av skogsarbetarnas bostadsförhållanden;

nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1944/45 till förbättrande av bostadsförhållandena m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av aktier i Stockholm—Västerås—Bergslagens nya järnvägsaktiebolag;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 32, i anledning av väckta motioner om frihet från omsättningsskatt vid försäljning, som i viss begränsad omfattning bedrivs av biodlare med honung av egen skörd; och

nr 33, i anledning av väckt motion angående utredning rörande frågan om ändamålsenligheten av nu gällande lagstiftning angående alkoholhaltiga drycker;

bankoutskottets utlåtande, nr 44, i anledning av väckt motion angående ändring i visst avseende av gällande bestämmelser om sparbanks utlåningsrörelse;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 23, i anledning av väckt motion med förslag till lag om vissa ändringar i 8 kap. strafflagen;

nr 24, i anledning av väckta motioner angående revision av 8 kap. strafflagen m. m.;

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 9 januari 1940 (nr 3) om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara m. m.; och

nr 26, i anledning av väckta motioner om verkställande av en undersökning rörande verkningarna av 8 kap. strafflagen och lagen om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara m. m.;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 34, i anledning av väckta motioner om tillfälligt förbud mot avstyckning, varigenom åker och äng skiljas från jordbruksfastighets skogsmark; och

nr 35, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 59 § byggnadsstadgan den 20 november 1931 (nr 364) dels ock en i ämnet väckt motion; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 37, i anledning av väckta motioner angående viss ändring i villkoren för statsbidrag från anslaget till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m.;

nr 38, i anledning av väckta motioner om ändrade grunder för fördelning av kostnad för byggande och underhåll av skogsvägar;

nr 39, i anledning av väckta motioner angående rationell yrkesutbildning inom skogsbruket m. m.;

nr 40, i anledning av väckta motioner angående utredning av frågan om markkartering av Sveriges jordbruksjord;

nr 41, i anledning av väckta motioner om ändrade bestämmelser rörande förvaltningen och fördelningen av statsbidrag för nyodling m. m.;

nr 42, i anledning av väckta motioner om viss ändring i villkoren för erhållande av bidrag och lån ur avdikningsanslaget och avdikningslånefonden;

nr 43, i anledning av väckt motion angående utredning om sådana anordningar vid vattenkraftsanläggningar och andra byggnader i vatten, att fiskens gång icke onödigt hindras; och

nr 44, i anledning av väckta motioner angående tryggande av landets försörjning med fisknät.

§ 7.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 213, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp av vissa vattenfallsandelar i Indalsälven och Faxälven m. m.;

nr 214, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp för telegrafverkets räkning av riksbankens fastighet i Vänersborg;

nr 215, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp för postverkets räkning av tomt i Sala;

nr 216, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1944/45 till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen m. m.;

nr 217, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disposition av vissa äldre reservationsanslag;

nr 218, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till kristillägg för budgetåret 1944/45;

nr 227, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1944/45 till förlagskapital för inköp av förnödenheter m. m.;

nr 228, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till avlönande av lärare vid frälsningsarméns skolhem i Sundsgården i Hilleshøgs socken;

nr 229, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till restaurering av Skara domkyrka;

nr 230, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1943/44, i vad propositionen avser eklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 231, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1943/44, i vad propositionen avser folkhushållningsdepartementets verksamhetsområde;

nr 232, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1944/45 till tekniska skolan i Stockholm;

nr 233, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående bidrag för budgetåret 1944/45 till instituten för socialpolitisk och kommunal utbildning och forskning;

nr 234, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till naturastipendier åt studerande vid universiteten och vissa högskolor m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 235, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag för budgetåret 1944/45 till undervisning i meteorologi vid Stockholms högskola;

nr 238, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån till Haparanda stad för byggande av polishus;

nr 239, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1943/44, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 240, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar;

nr 241, i anledning av väckta motioner angående statsbidrag till verkställande av sterilisering enligt lagen den 23 maj 1941;

nr 242, i anledning av väckt motion angående utredning av frågan om avgiftsfri anstaltsvård för lungtuberkulösa; och

nr 248, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående redovisning av statens utgifter för de kungl. slotten m. m.

Vidare anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 250, i anledning av väckt motion angående viss ändring i förordningen om skatt å vissa pälsvaror; och

nr 251, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 18 juni 1937 (nr 481) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper ävensom i anledning därav väckta motioner, dels ock väckta motioner angående utredning om grunderna för lagfartsstämpelns utgående.

Härefter anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 247, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till kristillägg för budgetåret 1944/45, såvitt angår anslag till kristillägg under tolfte huvudtiteln med undantag av kristillägg till personal å indragningsstat.

Härpå anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse till Konungen, nr 257, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 169, med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 kap. 14, 15 och 16 §§ vattenlagen, m. m.

Slutligen anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 252, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande under år 1944 av en allmän jordbruksräkning;

nr 253, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av mark från vissa kronoegendomar m. m.;

nr 254, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av vissa områden av kronoparken Klotten i Kopparbergs län; och

nr 255, i anledning av väckta motioner om anordnande av utbildning för skötsel av jordbruksmaskiner;

nr 256, i anledning av väckta motioner angående verkställande av en undersökning rörande avdikningens inverkan på frostländigheten.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarrens ledamöter åtskildes härefter kl. 3.52 em.

In fidem
Sune Norrman.

Tisdagen den 9 maj.

Kl. 4 em.

§ 1.

Justerades protokollen för den 2 och den 3 innevarande maj.

§ 2.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till bankoutsittets propositionen, nr 252, angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m.;

till statsutskottets propositionerna:

nr 254, angående den centrala organisationen för utlänningskontrollen;

nr 255, angående statliga åtgärder för tryggnad av bränsleförsörjningen;

nr 256, angående åtgärder i anledning av förgiftningsfaran vid gengasdrift;

nr 258, angående vissa anslag till socialstyrelsen; och

nr 259, angående vissa anslag till nykterhetsvården; samt

till bankoutsittets propositionerna:

nr 260, angående allmänna grunder för pensionering av vissa f. d. anställningshavare vid vägväsendet; och

nr 261, angående pension av statsmedel åt vissa f. d. befattningshavare hos vägdistrikt.

§ 3.

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtande nr 20, statsutskottets utlåtanden nr 118—127, bevillningsutskottets betänkanden nr 32 och 33, bankoutsittets utlåtande nr 44, första lagutskottets utlåtanden nr 23—26, andra lagutskottets utlåtanden nr 34 och 35 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 37—44.

§ 4.

Föredrogs den av herr *Lindqvist* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet, angående eventuell lagstiftning i syfte att hindra spridandet av pornografisk litteratur.

§ 5.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 257, med förslag till lag om ändrad lydelse av 54 och 56 §§ utlänningslagen den 11 juni 1937 (nr 344); och

nr 262, angående anslag till prisrabattering å vissa livsmedel m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 6.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1944/45 under elfte huvudtiteln, avseende anslagen inom folkhushållningsdepartementets verksamhetsområde;

nr 258, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1944/45 till Folkskolor m. m.: Underhålls- och materielbidrag jämte i ämnet väckt motion;

nr 259, i anledning av väckta motioner om vissa ojämnheter vid löneklassplacering; och

nr 260, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förändring i avseende å löneställning och antal beträffande vissa ordinarie befattningar vid kommunikationsverken m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

Vidare anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 249, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om djurskydd, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.05 em.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 10 maj.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till riksdagens andra kammare.

Med hänvisning till bilagda läkarintyg får jag anhålla om ledighet tills vidare från riksdagsgöromålen.

Stockholm den 9 maj 1944.

Gunnar Persson.

Det vid ansökningen fogade läkarintyget var av följande lydelse:

Riksdagsman *Gunnar Persson* är oförmögen till arbete den 10 maj 1944 tills vidare.

Intygas den 9 maj 1944.

C.-E. Hæggström,
leg. läk.

Kammaren beviljade herr Persson i Falla ledighet från riksdagsgöromålen tills vidare från och med denna dag.

§ 2.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till behandling av lagutskott propositionen, nr 257, med förslag till lag om ändrad lydelse av 54 och 56 §§ utlänningslagen den 11 juni 1937 (nr 344); samt

till statsutskottet propositionen, nr 262, angående anslag till prisrabatterning å vissa livsmedel m. m.

§ 3.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 20, i anledning av väckt motion om åtgärder till snabbare fyllande av under valperiod uppkommen ledighet inom riksdagens kamrar.

Uti en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 351, av herr *Hästad*, hade hemställts, »att riksdagen, efter utredning och förslag av konstitutionsutskottet, måtte besluta vidtagna sådana ändringar av riksdagsordningen och vallagen, vilka göra det möjligt att förkorta den tid, som för närvarande åtgår för att fylla under valperioden uppstånden ledighet i kamrarna».

Motion om åtgärder till snabbare fyllande av under valperiod uppkommen ledighet inom riksdagens kamrar.

Motion om åtgärder till snabbare fyllande av under valperiod uppkommen ledighet inom riksdagens kamrar. (Forts.)

Utskottet hemställde, att riksdagen i anledning av förevarande motion
1) ville såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga följande

Förslag

till

ändrad lydelse av § 28 mom. 1 riksdagsordningen.

(Nuvarande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

§ 28.

1. Hos Konungen göres av vardera *kammaren* anmälan om de ledigheter inom kammaren, vilka skola under samma eller innan nästa riksdag fyllas, varefter Konungen anbefaller Dess befallningshavande föranstalta, att riksdagsmän utses i de avgångnes ställe.

1. Hos Konungen göres av vardera *kammarens talman* anmälan om de ledigheter inom kammaren, vilka skola under samma eller innan nästa riksdag fyllas, varefter Konungen anbefaller Dess befallningshavande föranstalta, att riksdagsmän utses i de avgångnes ställe.

2) för sin del ville antaga följande

Förslag

till

Lag angående ändrad lydelse av 26 § lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen.

(Nuvarande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

26 §.

Har riksdagsman annorledes än i 21 § sägs avgått före utgången av den tid, för vilken han blivit vald, och skall platsen besättas från den valkrets, som utsett den avgångne, då skall Konungens befallningshavande vid offentlig förrättning, som hålles så snart ske kan och varom *underrättelse minst åtta dagar förut meddelas genom anslag och medelst tryck så som med Konungens befallningshavandes kungörelser vanligen förfares*, verkställa ny röstsammanräkning enligt de i 21 och 22 §§ angivna grunder.

Har riksdagsman annorledes än i 21 § sägs avgått före utgången av den tid, för vilken han blivit vald, och skall platsen besättas från den valkrets, som utsett den avgångne, då skall Konungens befallningshavande vid offentlig förrättning, som hålles så snart ske kan och varom *kungörelse senast dagen förut anslås offentligen och införes i ortstidningar*, verkställa ny röstsammanräkning enligt de i 21 och 22 §§ angivna grunder.

Är i — — — — — platsen tilldelats.

Efter avslutande — — — — — under försegling.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1945.

Reservation hade avgivits av herrar *Sandegård, Herlitz, Källman, Fast, Nordström* och *Hansson* i Skediga, vilka inom utskottet yrkat avslag på förslaget till ändring av § 28 mom. 1 riksdagsordningen.

Motion om åtgärder till snabbare fyllande av under valperiod uppkommen ledighet inom riksdagens kamrar. (Forts.)

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr Fast: Herr talman! Denna är fråga är ju ganska obetydlig, och vad motionären velat åstadkomma har utskottet också tillmötesgått genom ändringen av 26 § i vallagen. Rörande denna ändring är utskottet också enhälligt och har ansett att företagandet av densamma är lämpligt. Genom den ändringen åstadkommes att det dröjsmål, som i några fall ägt rum innan ledigheter i kamrarna fyllts, icke för framtiden behöver upprepas; det har väl varit de anmärkningsvärda fallen härvidlag som föranlett motionen.

När emellertid inte utskottet nöjer sig med att ändra vallagen, utan också går att ändra § 28 i riksdagsordningen, tycker jag man har gått litet för långt i en sådan här liten fråga. Jag hänvisar i det sammanhanget till vad jag så många gånger sagt, att vallagen och andra lagar kan man ändra allt eftersom man tycker det är lämpligt i småsaker, men det kan inte vara lämpligt att för en sådan bagatell som det här är fråga om göra en ändring av grundlagen. Redan detta borde ha varit ett tillräckligt observandum för utskottet att icke föreslå denna ändring. Men därtill kommer att åtminstone jag för min del inte är övertygad om att den ändring som här föreslagits står i verkligt god överensstämmelse med vad som är stadgat i riksdagsordningens § 29 och § 32. De fall som utskottet avser att reglera äro ju endast de klara fall, när en riksdagsman avlidit och det sålunda gäller att fylla den uppkomna ledigheten. Men jag hänvisar till den formulering som utskottets förslag till lagtext har fått, där ingen begränsning göres beträffande vad som är stadgat i riksdagsordningen i övrigt. Förhållandet hade varit ett annat om man sagt, att med undantag för vad i § 29 och § 32 säges, skall det och det gälla. Då hade saken varit klar. Nu har man infört en generell bestämmelse, som enligt mitt förmenande kommit i viss motsättning till vad som i ifrågavarande lagrum är stadgat.

Visserligen är det möjligt att här inte kommer att hända någon olycka, det vill jag ingalunda påstå, utan att man tolkar bestämmelsen på det sättet att den endast avser de klara fall som föreligga och att behörighetsprövningen — som under alla förhållanden måste göras av kamrarna — kommer att ske i den ordning, som i riksdagsordningen är föreskrivet. Men om man vill gå ut ifrån formella utgångspunkter — och grundlagen skall ju tolkas efter sin ordalydelse — skulle utskottsförslaget såvitt jag kan se komma att betyda att behörighetsprövning från kamrarnas sida endast kan ske, när ärendet varit anmält av talmannen till Kungl. Maj:t och fullmakt för en ny medlem utfärdats och riksdagen sålunda ginge att pröva behörigheten hos den nyvalde, vilket sålunda då sammanföle med prövning av de förhållanden, under vilka den förutvarande ledamoten hade avgått. Detta kan i och för sig inte vara någon lämplig anordning, och jag vill inte påstå att det kommer att gå till på det sättet. Vad jag velat fästa uppmärksamheten vid är vikten av att man åtminstone inte ändrar grundlagen med sådana formuleringar som man obestriddligen — enligt den tolkning jag här gör, nämligen att grundlagen skall tolkas från sin bokstav — måste komma fram till.

Det må emellertid vara hur som helst med den saken. Jag anser i varje fall att när man i sak vunnit vad motionären åsyftar, nämligen ett snabbare förfarande i länsstyrelsen och att de uppmärksammade fall som förekommit några gånger inte komma att upprepas samt att fyllandet av ny ledighet i kamrarna sker under betryggande förhållanden, saknas det tillräcklig anledning för att i en bagatell av detta slag ändra grundlagen.

Motion om åtgärder till snabbare fyllande av under valperiod uppkommen ledighet inom riksdagens kamrar. (Forts.)

Jag hemställer därför i korthet, herr talman, om bifall till vad utskottet föreslår i punkt 2) och om avslag på utskottets hemställan under punkt 1).

Herr *Nordström* instämde häruti.

Herr *Hallén*: Herr talman! Min ärade vän herr *Fast* anförde två skäl för att han inte kunde gå med på denna lilla reform. Det första var på sätt och vis sympatiskt; det var tydligen ett utslag av hans sedvanliga och numera kända konservatism när det gäller reformer av grundlagen och vallagen och liknande bestämmelser. Jag kan såtillvida också ge honom rätt uti att detta är en obetydlig reform. Men vad sedan hans andra skäl beträffar, att en annan paragraf i riksdagsordningen, § 32, skulle komma i strid med denna bestämmelse, tillåter jag mig inlägga en bestämd gensaga däremot.

Det är nämligen så — det erkände också opponenter — att genom denna lilla reform möjliggöres för talmannen att, utan att inkalla riksdagen under den tid då den exempelvis är förpuppade, göra en formell anmälan om sådana uppkomna ledigheter som uppstå genom dödsfall eller en ledamots övergång till annan kammare. Nog få vi väl erkänna, då vi säkerligen under en lång följd av år framåt måste räkna med förpuppade riksdagar, att denna, låt vara mycket minimala, förbättring ändå kan ha sitt värde. Vad skall det då tjäna till att kalla in en kammare eller utlysa ett sammanträde med den, då det endast gäller en formell anmälan från kammarens sida? Nej, säger herr *Fast*, det är inte alls på det sättet, ty i § 32 står att kammaren skall pröva behörigheten. Ja, det är mycket riktigt, behörigheten skall prövas i alla dessa *tvivelaktiga* fall som kunna uppstå, och denna kammarens behörighet tages inte bort genom att man ger denna möjlighet åt talmannen att i stället för hela kammaren formellt anmäla en uppkommen ledighet. Den behörigheten skall fortfarande prövas av kammaren. Kammaren förlorar alltså ingenting av sin befogenhet i detta avseende.

Jag ber därför, herr talman, att i korthet få yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Herr *Håstad*: Herr talman! Endast några ord. Såsom motionär vill jag förklara att jag finner, att de betänkligheter som herr *Fast* anført mot den ändring av riksdagsordningens 28 §, som utskottet föreslagit, äro något överdrivna.

Herr *Fast* har i sitt anförande framhållit — och det kan man hålla honom räkning för — att man bör anlägga konservativa synpunkter på en ändring av riksdagsordningen och inte företa en sådan annat än när det är nödigt och nyttigt. Även om man erkänner att detta är en bagatelländring, för att gälla grundlagsfrågor, finner jag det dock ganska naturligt att kammaren förr eller senare tar upp frågan om en anpassning efter nya tiders förhållanden av denna paragraf, som är ytterst föråldrad.

För övrigt kan det frågas, om detta endast är ett bagatellspörsmål. Jag skulle tro att antalet avlidna i första kammaren är ungefär hälften av det totala antal som inte sitter mandatperioden ut. I andra kammaren, där ledamöterna ju äro yngre, är nog avgången av denna anledning (dödsfall) inte lika stor, men härifrån ske ofta övergångar till första kammaren. En statistik härvidlag skulle måhända visa att ungefär hälften av de ledigheter, som uppstå i denna kammare, härleder sig antingen av dödsfall eller övergång till första kammaren. Och då är ju saken ändå inte alldeles utan betydelse, framför allt om vi skulle befinna oss i en sådan tid, då antingen

Motion om åtgärder till snabbare fyllande av under valperiod uppkommen ledighet inom riksdagens kamrar. (Forts.)

utskottsval skola företas eller då ställningen mellan olika partier vore mycket jämn.

Jag kan inte se annat än att tolkningen nu blir den, att talmannen får rätt att anmäla direkt till Kungl. Maj:t sådana ledigheter, som uppstått genom dödsfall eller övergång till annan kammare — kammaren har ju inte någon rätt att vägra vederbörande att fritt välja mellan kamrarna. I alla andra fall av vakans går frågan till behandling enligt § 29 riksdagsordningen, d. v. s. riksdagen skall pröva skälet till avgången, och då får man vänta därmed tills riksdagen sammanträder.

Med dessa få ord, herr talman, vill jag bara deklarerera min ståndpunkt och meddela att jag vid voteringen kommer att ansluta mig till utskottets förslag.

Herr Fast: Herr talman! Konstitutionsutskottets ordförande tycktes mig närmast göra försök att slå in öppna dörrar, och han lyckades inte bevisa vad han ville, nämligen att jag överhuvud taget var ovillig gent emot alla förändringar. Vad jag framhållit är, att man bör behandla grundlagen annorlunda än vallagen, och det tycker jag konstitutionsutskottets ordförande skulle hålla mig räkning för, ty det borde ju snarare tillkomma konstitutionsutskottets ordförande än mig att på den punkten vara konservativ. Men det kanske är bra att det åtminstone finns någon som är det.

Men från den lilla anmärkningen till sakfrågan: Vad är det man kan åstadkomma genom denna ändring? I de fall som inträffa då riksdagen är samlad vill väl ingen påstå, att vi behöva denna ändring, som innebär att befogenheten i fråga överflyttas från kammaren till talmannen. Då ha vi ju plenum åtminstone var tredje dag, och om man så vill kan man ha plenum ännu oftare. Men när inte riksdagen är samlad, hur kommer det då att gå till när en ledighet skall fyllas? I regel är det väl då fråga om ett medlemskap till nästa lagtima riksmöte. Men med den ändring som här skett av vallagen hinner man mycket väl med sammanräkningen i länsstyrelsen, som kan göras färdig till tredje dagen efter anmälan. Saken är då fullkomligt klar när utskottsvalen äga rum. När man har en apparat som verkar så smidigt, som fallet blir efter denna ändring av vallagen, undrar jag om det finns tillräcklig anledning att också ändra grundlagen.

Konstitutionsutskottets ordförande brast även något i bevisningen för att inte denna ändring rent formellt komme att stå i motsättning till andra lagrum i grundlagen, men jag skall inte fortsätta debatten i det avseendet. Det räcker med att hänvisa till att man med det föreslagna förfarandet hinner i de fall, då inträdet av ny ledamot har den största betydelsen, att ordna saken genom den ändring, som här är föreslagen i vallagen, och utan att ändra grundlagen.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav först beträffande punkten 1) propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt dels ock på avslag därå; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Fast begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i punkten 1) av utskottets förevarande utlåtande nr 20, röstar

Ja;

Motion om åtgärder till snabbare fyllande av under valperiod uppkommen ledighet inom riksdagens kamrar. (Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammren avslagit utskottets berörda hemställan.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

På av herr talmannen därå given proposition blev härefter utskottets hemställan i punkten 2) av kammaren bifallen.

§ 4.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av beställningar för långtjänstunderbefäl i armén och kustartilleriet m. m.;

nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående penningbidrag och premier åt värnpliktiga m. m.;

nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag m. m.;

nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av rättsmedicinalväsendet; och

nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1944/45 till bidrag till fiskares försäkring.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 5.

Motioner angående anslag till Svenska befolkningssförbundet familjevårnet för upplysningsverksamhet i befolkningssfrågan.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 123, i anledning av väckta motioner angående anslag för budgetåret 1944/45 till Svenska befolkningssförbundet familjevårnet för upplysningsverksamhet i befolkningssfrågan.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade

Herr **Kyling**: Herr talman! Jag har tillsammans med några ledamöter av denna kammare väckt en motion med begäran om ett anslag å 60 000 kronor till Svenska befolkningssförbundet familjevårnet. Utskottet har emellertid avslagit denna motion men har i alla fall medverkat till att frågan fallit framåt. Det är nämligen så, att befolkningsutredningen till Kungl. Maj:t framfört ett förslag om ett anslag på 50 000 kronor till dylik verksamhet. Den framställningen kom emellertid icke förrän den 6 februari, varför motionen kommit till 14 dagar tidigare.

Jag kommer icke, herr talman, att i sakens nuvarande läge framställa något som helst yrkande, men vill uttala den förhoppningen att Kungl. Maj:t vid fördelningen av dessa 50 000 kronor även tänker på Svenska befolkningssförbundet familjevårnet. Denna organisation har icke arbetat under så många år, men har dock under de år den varit i funktion hunnit uträtta en del värdefulla saker i sin upplysningsverksamhet. Den har ordnat med mycket värdefulla konferenser och väl planlagda kurser och annat sådant. Det är därför jag har den förhoppningen att Kungl. Maj:t vid fördelningen av denna sum-

Motioner angående anslag till Svenska befolkningsförbundet familjevärnet för upplysningsverksamhet i befolkningsfrågor. (Forts.)

ma, som befolkningsutredningen begärt, kommer att ta vederbörlig hänsyn till vad denna organisation har utträttat.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 6.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1944/45 till tullverket jämte i ämnet väckt motion; och

nr 125, i anledning av väckta motioner angående förbättrande av skogsarbetarnas bostadsförhållanden.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 7.

Föredrogs, punktvis, statsutskottets utlåtande, nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1944/45 till förbättrande av bostadsförhållandena m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Anslag till förbättrande av bostadsförhållandena m. m.

Punkten 1:o) angående statens byggnadslånebyrå: Avlöningar. Statens byggnadslånebyrå: Omkostnader.

Anslag till statens byggnadslånebyrå.

Utskottets i punkten gjorda hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **Sundström** i Skövde: Herr talman! Jag har icke tänkt yttra mig om annat än de motioner, som jag jämte några kamrater gjort mig skyldig till. Dessa röra framför allt frågan om möjligheten för andra mindre bemedlade familjer än sådana som räknas till de barnrika att få bo i nyproducerade lägenheter. Det är ju nämligen så att hyrorna kommit upp till en sådan höjd att folk med mera måttliga inkomster näppeligen ha möjlighet att avstå så stor del av sina inkomster, som kräves för hyrandet av modern lägenhet i dessa nybyggda hus. Det har därför synt mig nödvändigt att åtgärder för rättelse på denna punkt vidtagas.

Jag har i min motion föreslagit generellt, att man skulle låta den årliga subventionen utgå till alla familjer med barn även sålunda till familjer, där endast ett å två barn finnas. Utskottet har mycket välvilligt behandlat denna motion. Det skall villigt erkännas. Man brukar ju, herr talman, vara nöjd, om man från statsutskottets sida blir föremål för en välvillig skrivning, och jag må säga, att jag på denna punkt har all anledning känna mig tillfredsställd. Utskottet förutsätter nämligen efter att ha fullt erkänt det behov, som jag aktualiserat, att bostadssociala utredningen skall taga hand om problemet och söka komma fram till en rimlig lösning. Jag är mycket glad över denna lilla framgång och hoppas innerligt att bostadssociala utredningen snart skall kunna framlägga förslag i denna riktning.

Emellertid vill jag med anledning av detta göra några allmänna reflexioner rörande byggnadspolitiken, i synnerhet då det gäller prissättningen på lägenheter och hyresnivåns fastställande. I det ursprungliga programmet för denna verksamhets bedrivande gick man ut ifrån, att man skulle tillämpa 1939 års hyror och de kostnader, som skulle krävas för att kunna hålla denna hyresnivå med nuvarande produktionskostnader, skulle utgå i form av tilläggs lån,

Anslag till statens byggnadslånebyrå. (Forts.)
ränte- och amorteringsfria under 10 år. Jag tror icke, att jag gör mig skyldig till någon överdrift, om jag säger, att denna hyresnivå från 1939 på grund av många samverkande omständigheter icke kunnat hållas. Jag anklagar i detta sammanhang ingen särskilt. Statens byggnadslånebyrå har vid fastställandet av hyreskostnaderna för skilda orter ansett detta stå i full överensstämmelse med av riksdagen givna direktiv. Om sålunda någon ytterst skall bära ansvaret för att en viss hyreshöjning ägt rum över 1939 års nivå, skulle jag väl anklaga mig själv såsom ledamot av riksdagen, eftersom jag icke uppmärksammat, att direktiven fått en utformning, som möjliggjort denna avsevärda höjning utöver 1939 års nivå. Att det faktiskt föreligger en sådan höjning framgår med all önskvärd tydlighet av den efterkrigsutredning, som verkställdes. Enligt denna ha produktionskostnaderna stigit med i runt tal 34 procent. De överkostnader som medgivits enligt statens byggnadslånebyrå — härom anföres i efterkrigsplaneringens utredning — uppgå till mellan 3,8 procent, som är lägst, till högst 18 procent. Det säger sig självt att på orter, där byggnadsspekulation förefunnits i sådan omfattning, att den varit orsaken till att tillägglånen kunnat sättas relativt låga, de ökade byggnadskostnaderna icke behövt finansieras med överkostnads- eller tillägglån. Men där så ej varit fallet ha de ökade produktionskostnaderna från 1939 finansierats med hyresökningar, och det är denna beklagliga utveckling som är orsaken till att man måste tillgripa de åtgärder, varom jag framställt yrkande i motionen. Det skulle därför ha varit mycket lyckligt, om man hade varit litet djärvare, när det gällde att fastställa överkostnaderna. Det hade varit bättre att ha med en högre överkostnad nu och icke behöva slå in på de generella subventionernas väg. Hade man gjort det och verkligen låtit hyresnivån ligga vid 1939 års nivå, hade det kanske varit möjligt för vanligt folk att bo i de nya bostäderna. Nu vet jag inte, hur man egentligen skall komma ut ur detta dilemma. Men på något sätt måste det ske, ty denna utveckling har också den mycket allvarliga konsekvensen med sig, att det övriga bostadsbeståndets hyresnivå i tid och längd så småningom kommer att dra sig upp till de med subvention av statens byggnadslånebyrå byggda och prissatta bostädernas kostnadsläge. Det är denna utveckling som kanske är mest allvarlig och som djupt är att beklaga.

Jag måste trots dessa kritiska invändningar naturligtvis giva min oreserverade anslutning till den idé, som här är knäsat och som visat sig mycket fruktbar och framgångsrik. Min anmärkning riktar sig sålunda icke alls mot verksamheten såsom sådan, att det på något sätt skulle vara önskvärt att den avbrytes. Tvärtom, mitt syfte är att verkligen effektivisera den och det så grundligt, att det blir möjligt för personer med relativt rimliga inkomster att få en god bostad, framför allt då de unga familjerna, som nu på grund av omständigheternas makt ofta se sig tvingade att söka upp mindrevärdiga och kanske i längden mera oekonomiska bostäder, något som ju ej kan vara riktigt med hänsyn till främjande av familjebildning och åstadkommande av goda och livskraftiga hem.

Jag har också väckt en motion, som rör räntesänkningen på de s. k. tertiärlånen, där räntesatsen är fastställd till $4\frac{1}{2}$ procent. Jag har fått svar därpå från statsutskottet, som förklarar, att frågan om räntan måste ses i ett större sammanhang och att åtgärder härutinnan icke gärna kunna åstadkommas på grund av en enskild motionärs yrkande. Jag böjer mig för resonemanget och är glad över att frågan aktualiserats, så att en rättelse även på denna punkt måhända kan komma till stånd. Jag anser nämligen icke, att det är riktigt, att staten i nuvarande ränteläge skall betinga sig en ränta av $4\frac{1}{2}$ procent för lån, som ligga mellan 70 och 90 procent av avkastningsvärdet av en fastighet.

Anslag till statens byggnadslånebyrå. (Forts.)

Jag tror, att det skulle vara motiverat och riktigt att därvidlag företaga en justering nedåt Jag vill uttala den förhoppningen, att så inom en mycket snar framtid kommer att ske.

Herr talman! Trots de kritiska anmärkningar jag här framfört, har jag icke haft möjlighet att framställa något yrkande, utan nöjer mig med det anförda.

Herr Larsson i Östersund: Herr talman! Redan år 1938 väckte jag en motion i denna fråga, och i den motionen lämnade jag en fullständig kostnadsberäkning och en årskalkyl för en småvilla för barnrika familjer. I kalkylen sökte jag visa upp, att de kostnader, som skulle belöpa sig på innehavet av ett eget hem, voro alltför stora för att vissa befolkningsgrupper på landsbygden, exempelvis skogs- och flottningsarbetare överhuvud taget, skulle kunna skaffa sig ett sådant eget hem. Jag hemställde i motionen, att man skulle giva dessa befolkningsgrupper bättre villkor, så att även de blevo i stånd att liksom andra komma i åtnjutande av de förmåner, som staten bereder vissa familjer. Motionen avstyrktes av statsutskottet, men utskottet sade sig förvänta att Kungl. Maj:t skulle taga upp saken till prövning. Det har nu gått sex år sedan dess, men ännu har från Kungl. Maj:ts sida ingenting gjorts åt saken.

Utvecklingen på detta område visar att i synnerhet de landsbygdsbetonade kommunerna icke vågat sig på att skapa egnahem åt barnrika familjer i samma utsträckning som vissa städer och tätorter. Nu har jag i år upprepat samma motion med ungefär enahanda motivering, och även denna gång skriver statsutskottet mycket välvilligt på den här punkten. Det säger nämligen: »Angelägenheten av att nedbringa bostadskostnaden för flerbarnsfamiljer är mycket framträdande beträffande i motionen II: 141 avsedda, i inkomsthänseende särskilt ogynnsamt ställda befolkningsgrupper. Frågan i vad mån särbestämmelser böra meddelas beträffande dessa familjer bör komma under omprövning i samband med de förslag, som framläggas av bostadssociala utredningen. Med hänsyn till det pågående utredningsarbetet torde dock icke skäl föreligga att göra framställning i ämnet till Kungl. Maj:t.» Där avfärdas således motionen med ungefär samma välvilliga motivering som 1938. När man nu väntat i sex år på initiativ från myndigheternas sida, tycker man i alla fall, att motionen inte bort avspisas med en hänvisning till en utredning. Det står visserligen i något sammanhang i utskottets utlåtande, att resultat av denna utredning skall kunna förväntas inom den närmaste framtiden, men jag är tyvärr icke så inne i parlamentariskt språk att jag vet vad uttrycket »den närmaste framtiden» innebär. I varje fall kan man konstatera, att vi fortfarande icke förmått lösa bostadsfrågan för barnrika familjer för vissa befolkningsgrupper och framför allt icke för sådana befolkningsgrupper, som enligt min mening varit i största behov av hjälp. Jag vill i alla fall ställa den direkta frågan till statsutskottets talesman, huruvida verkligen detta problem penetrerats i bostadssociala utredningen.

Det var emellertid också en annan fråga som jag ville ställa under debatt. Som bekant beräknas hyresrabatterna i barnrikehus på summan av låneutgifter och onerakostnader. Sedan utgår rabatten med en stigande skala, som börjar med 30 % av de sammanlagda utgifterna och slutar med 70 %. Det högsta bidraget 70 % erhålles för de barnrika familjerna vid ett barnantal av 8 barn d. v. s. minderåriga barn. Det säges ofta att vi betala 70 % av hyran för barnrika familjer. Jag skall emellertid med några siffror visa, att för närvarande knappast någon familj kan tillgodogöra sig mer än högst 60 %. I en i Svensk författningssamling nr 248 för 1938 intagen författning, § 12, sägs det, att familjer, som avses i § 10, skola erhålla rabatt i form av avdrag å de

Anslag till statens byggnadslånebyrå. (Forts.)

årliga ränte- och annuitetsbeloppen efter den skala jag nyss angivit. Men så kommer det en liten spärr, som åstadkommer att, såsom jag nämnde, man icke kan helt tillgodogöra sig ifrågavarande förmån. Det står nämligen, att bidragen få uppgå till högst summan av räntan och annuiteterna, och detta innebär, som jag skall visa med några siffror, att 60 % av de årliga sammanlagda utgifterna i allmänhet motsvarar vad man överhuvud taget från statens sida kan ge de barnrika familjerna. Jag skall taga exempel från tre svenska städer — från södra, mellersta och norra Sverige — och jag skall börja med ett exempel från Karlskrona. Kalkylerna äro uppgjorda av H. S. B. och äga tillämpning på de villatyper, som användas för barnrikehusen. Hela hyresbeloppet är beräknat till 1 639 kronor. 60 % av detta belopp är 983 kronor, 70 % är 1 147 kronor, men det högsta låne- och annuitetsbeloppet uppgår endast till 969 kronor, sålunda 14 kronor mindre än dessa 60 % och 178 kronor mindre än utlovade 70 %. I Norrköping är hela hyran för samma hustyp 1 590 kronor, 60 % är 954 kronor och 70 % 1 113 kronor. Utgifterna beräknas till 950 kronor. Sålunda kan man icke heller i detta fall tillgodogöra sig 60 %, och det fattas 163 kronor i 70 %. I Sollefteå är motsvarande hyresbelopp 1 760 kronor, 60 % därav 1 056 kronor och 70 % 1 231 kronor. Låneutgifterna äro beräknade till 1 001 kronor, d. v. s. 55 kronor mindre än 60 % och 233 kronor mindre än 70 %. Man ser sålunda, att det praktiskt taget är omöjligt för någon familj att tillgodogöra sig mer än 60 % i hyresrabatter. Det vore uppriktigare mot de barnrika familjerna, om vi ur författningen ströke siffran 70. Det är givet, att det är svårt att tänka sig ett tillskott till rabatterna i form av kontanta bidrag, då det icke vore lätt med kontrollen över hur dessa av staten utbetalta pengar komme att användas. Men jag tror icke, att problemet vore omöjligt att komma till rätta med, och om vi verkligen lade manken till, skulle vi nog kunna finna en ur kontrollsynpunkt tillfredsställande form. Jag vill också peka på, att årsomkostnaderna för egna hem, vilka ju huvudsakligen förekomma på landsbygden, hålla sig omkring 600 à 700 kronor per år, medan hyran för en lägenhet i ett flerfamiljshus för barnrika familjer i städer och tätorter utgör 300 à 400 kronor. Jag är naturligtvis fullt medveten om att utvecklingen på detta område i någon mån beror på att kostnaderna för onera stigit. Men statens byggnadslånebyrå räknar dock denna stegring blott till cirka 85 öre per kvadratmeter, och jag tror för min del, att om man från början satt sig att räkna på vart det skulle leda med dessa bestämmelser, man skulle ha funnit spårnen olämplig, för så vitt man verkligen avser att ge de barnrika familjerna upp till 70 % hyresrabatt. Jag vill uttala den varma förhoppningen, att bostadssociala utredningen även måtte undersöka, huruvida det icke finns någon möjlighet att mjuka upp § 12 i nämnda författning.

Till sist skulle jag vilja säga några ord om själva den verksamhet byggnadslånebyrån bedriver. Jag har på många sätt kommit i beröring med byrån, och jag kan därför i någon mån våga påstå, att min uppfattning är grundad på personlig erfarenhet. Hur mycket gott byrån än gjort, är dock utvecklingen inom ett område måhända icke så lycklig. Alltmer centraliserar byrån till sig exempelvis granskningsuppgifter i fråga om själva ritningarna, och i detta detaljarbete går byrån enligt min mening alldeles för långt. Det kan väl ändå icke vara riktigt, att man till ett centralt ämbetsverk i Stockholm samlar arbetet på att granska ritningarna ur planlösningssynpunkt. Där sitta kanske yngre, med förhållandena ganska oerfarna tekniker och granska ritningarna och bestämma hur det skall vara i det ena eller det andra fallet. Jag undrar, om detta icke är onödigt byråkrati och om det kan vara lämpligt att låta de byggande kommunerna eller organisationerna mer och mer bli hänvisade till att rätta sig efter

Anslag till statens byggnadslånebyrå. (Forts.)

den uppfattning dessa tekniker kunna ha. Man vågar väl påstå, att det även utanför byrån finns åtskillig sakkunskap, som härvidlag borde få göra sig gällande. Jag håller för min del före, att man bör försöka decentralisera just ifrågavarande uppgift och i stället ålägga kommunerna att ägna litet större uppmärksamhet åt dessa frågor. Jag skulle också kunna draga fram flera exempel på hur t. ex. vederbörandes estetiska uppfattning kommit i strid med den rent praktiska utformningen när det gäller dessa byggnader. Man har exempelvis ansett, att takkuporna på ett hus varit för höga och icke lämpliga ur skönhetssynpunkt, men det har å andra sidan varit nödvändigt att bygga på ett sådant sätt för att kunna utnyttja vindsvåningen i den omfattning, som man enligt byggnadsstadgan har rätt till. Jag kan också nämna exempel på att anmärkningar, som gjorts av det kommunala förmedlingsorganet i fråga om planlösningens beskaffenhet, icke uppmärksammats, fastän det — åtminstone sett ur lekmannasynpunkt — varit uppenbart orimligt att en viss lägenhetstyp fått det eller det utseendet. Särskilt har detta gällt tamburernas storlek. De ha gjorts så trånga, att det knappast är möjligt att komma förbi kapphyllan. Jag vill alltså även uttala den meningen, att det nog vore klokt, om byrån icke toge på sig alla dessa arbetsuppgifter, utan sökte finna former för att lägga mera på kommunerna och tillmäta dessas uppfattning större värde än som skett.

Herr talman! Jag har intet särskilt yrkande. Jag har endast velat uttrycka en del önskemål, vilka jag hoppas skola bli tillgodosedda åtminstone i en närmare framtid än man ställt i utsikt i fråga om min motion.

Herr Nilsson i Kristinehamn: Herr talman! När det gäller ett så vidlyftigt område som bostadspolitiken bör man icke låta förleda sig till grinig kritik av denna verksamhet, som säkerligen erbjudit statsmakterna större svårigheter än många andra uppgifter. Jag har också den uppfattningen, att statens byggnadslånebyrå i stort sett på ett ganska föredömligt sätt skött denna verksamhet. Det har icke saknats handlingskraft, initiativkraft eller god vilja från byggnadslånebyråns sida, och många gånger har man också erhållit bevis för att byggnadslånebyrån varit välvilligt formlös i sitt arbete och strävat efter att få kontakt med framför allt kommunerna och den byggande allmänheten, och en kontakt så litet byråkratisk som möjligt. Detta hindrar emellertid icke, att man kan göra vissa erinringar mot det arbete, som byggnadslånebyrån utför. Närmast skulle jag nog vilja ansluta mig till den kritik i detta avseende, som herr Larsson i Östersund nu senast framförde, nämligen den oerhörda ansvällningen av ärenden hos byggnadslånebyrån, en ansvällning som, så vitt jag förstår, är föranledd av att byrån alltför mycket — såsom det förefaller i vart fall den icke fullt initierade — söker att i detalj handlägga och pröva olika ärenden. I statsutskottets utlåtande meddelas, att byrån själv uppger sig ha en arbetsbalans på ungefär 2 000 ärenden, som det gäller att söka av-arbeta under detta år. Det är givet, att detta är ett ganska orimligt förhållande. Framför allt är det också de långa dröjsmålen med ärendenas behandling hos byggnadslånebyrån och den oerhört detaljerade handläggningen, som allmänheten är missnöjd över. Jag tycker i likhet med herr Larsson i Östersund, att när man nu hållit på i så många år med samarbetet mellan byrån och kommunerna, tidpunkten borde vara inne, då kommunerna finge bli något annat än utslutande brevlådor åt byggnadslånebyrån, så att de finge en uppgift att fylla och kopplades in på ett mera kvalificerat sätt i arbetet än som nu är fallet. Jag tycker, att det är ganska onödigt att, exempelvis när det gäller varje liten fastighet, som skall uppföras, planlösningen och det tekniska förfarings sättet skall förhandsgranskas av byggnadslånebyrån, då det finns — åtminstone i de större städerna — stadsarkitekter, vilka jämsides med

Anslag till statens byggnadslånebyrå. (Forts.)

byggnadslånebyrån för byggnadsnämndernas räkning utföra precis samma granskning. Det borde, tycker man, kunna räcka med att byggnadslånebyrån utfärdade normalföreskrifter — sådana ha ju redan utfärdats för övrigt i olika avseenden — som kommunernas organ sedermera hade att tillämpa. Det är huvudsakligen på detta område det skulle kunna göras betydande förenklingar i byggnadslånebyråns arbete. När det gäller den ekonomiska granskningen är det däremot, föreställer jag mig, svårare att företaga några egentliga förenklingar. Därvidlag har man nog det intrycket, att det är erforderligt med en mycket sträng granskning av byggherrarnas uppgifter och kalkyler för att man skall undvika, att statsmakterna alltför mycket dragas vid näsan. I viss utsträckning torde detta ske trots alla de åtgärder man vidtager.

Vad beträffar det nu föreliggande förslaget till stöd åt byggnadsverksamheten under nästkommande år, ha icke några större nyheter kommit i fråga, om man undantager den förändring som föreslås beträffande barnrikehusen. Man avvaktar efter allt att döma pågående utredningar. I propositionen och i utlåtanden återopas bostadssociala utredningen. Även i fjol använde man sig av denna när man ville vifta bort alla förslag, som väcktes om reformer på detta område. Jag har varit med om att väcka den motion, som herr Sundström i Skövde nyss talade om och som syftar till att på ett visst område, nämligen i fråga om barnfamiljernas bostadsförhållanden, försöka lätta svårigheterna för vederbörande att erhålla bostäder. Utskottet har, såsom herr Sundström redan påpekat, varit mycket välvilligt inställt men har nöjt sig med att hänvisa till att man väntar på bostadssociala utredningens förslag. Det är klart, att man får lov att avvakta pågående utredningar och att även på detta område noggranna sådana äro erforderliga. Men läget är så allvarligt, när det gäller bostadsmarknaden ute i landet, att det egentligen är ganska farligt att använda en sådan papperspelle att automatiskt stoppa alla uppslag i för att låta dem ligga till sig tills vidare. Såsom herr Sundström har skildrat, har hyresnivån genomgått en mycket märkbar förhöjning. Numera är det i tätorterna oerhört svårt för fattigt folk att erhålla en bostad till ett rimligt pris. När en inkomsttagare med 3 500 à 4 000 kronor i lön måste betala upp till 1 500 kronor för en något så när tillfredsställande bostad, är läget fullkomligt orimligt, det torde var och en erkänna. Nu är situationen den i en hel rad svenska städer, att de enda lägenheter, som stå till förfogande, äro nyuppförda, moderna bostadslägenheter i detta prisläge. De billigare bostadslägenheterna äro sedan mycket lång tid upptagna och släppas icke ut i hyresmarknaden. Ute i landsorten har man observerat, att de som ha det något så när gott ställt i ekonomiskt avseende ha relativt lätt att ordna sin bostadsfråga på olika sätt. De köpa exempelvis upp fastigheter, i vilka en lägenhet står ledig, och betala praktiskt taget vad som helst för fastigheten, för att komma över lägenheten. Det går bra att ordna bostadsfrågan på detta sätt för den som har en relativt hygglig ekonomi och är i den situationen, att han kan betala vilken summa som helst för att få en bostad. Men för andra, framför allt för dem som skola bilda familj, är situationen verkligen så avskräckande den, kan vara i ett mycket stort antal av Sveriges städer.

Det har under denna riksdag talats ganska mycket om landsbygdens bekymmer, och våra kamrater från landsbygden ha påpekat, vilka förmåner städernas befolkning har i jämförelse med landsbygdens. Men om dessa landsbygdsrepresentanter ville närmare studera bostadsfrågan i en mängd svenska städer, skulle de få se en del av de olägenheter, som stadsbefolkningen har att dragas med. Vi måste gå längre än vi gjort i fråga om bostadspolitiska åtgärder, därom råder intet tvivel. Frågan är, vilka vägar man skall välja. Vi motionärer hade pekat på en väg, då vi föreslagit allmänna bostadsrabatter för mindre bemed-

Anslag till statens byggnadslånebyrå. (Forts.)

lade, framför allt barnrika familjer. Det finns möjligen också andra vägar att välja. I statsutskottets utlåtande pekas på att man möjligen när det gäller barnrikehusen bör överväga en annan planlösning, en annan takkonstruktion, som skulle möjliggöra inredandet av vindsrum, varigenom man skulle få större förutsättningar att rationellt utnyttja fastigheterna. Jag undrar, om det icke, när det gäller byggnadsverksamheten i allmänhet, vore önskvärt att man än en gång toge under omprövning frågan om företrädena hos olika typer av fastigheter. I fjol beslöt riksdagen vidtaga sådana förändringar i avseende å tertiärlånen, att de s. k. tvåfamiljshusen jämställdes med enfamiljshus. Detta medförde, att tvåfamiljshusen kommo i ett sämre läge i låneavseende än tidigare. Följden har blivit, att denna hustyp praktiskt taget försvunnit — det är åtminstone min erfarenhet. Därmed vidtog man enligt min mening en åtgärd, som var ganska olycklig. Den erfarenheten har man nämligen i landsortens tätorter, att tvåfamiljshuset är ett synnerligen lämpligt hus ur ekonomisk synpunkt. En i ekonomiskt avseende relativt illa lottad person kan skaffa sig en sådan fastighet och nedbringa sin egen kostnad för bostad genom att hyra ut en lägenhet och själv tjänstgöra som gårdskar, värmeledningsskötare o. s. v. i fastigheten. Det är som sagt den allmänna uppfattningen, att det är en mycket lämplig typ av fastigheter för tätorternas vidkommande, och jag tror, att det var olyckligt, att man vidtog sådana författningsändringar, att uppförandet av dylika fastigheter icke stimuleras utan tvärtom inskränkes.

Jag skall också, medan jag har ordet, säga ett par ord om barnrikehusen. För närvarande bygger man som bekant barnrikehägenheter dels i hyreshus, dels i enfamiljshus. De senare äro att föredraga ur de flesta synpunkter. Det lilla huset får den barnrika familjen äga. Det blir vederbörandes eget hus. Därmed knytes ett intresse till bostaden och fastigheten, som icke kan mobiliseras i en hyresfastighet. Men för närvarande äro dessa enfamiljshus mycket dyrbara att bygga. Man kan säkerligen inte uppföra ett sådant någonstans i tätorterna under en kostnad av 20 000 å 25 000 kronor. Det betyder, att standardhyran för en sådan fastighet kommer upp till 1 300—1 400 kronor. Även med rabatt för tre barn kommer alltså hyran att bli något mellan 900 och 1 000 kronor. Det är för mycket, och detta förhållande bidrager i mycket hög grad till att fördröja framskapandet av barnrikehus. Varför låter man inte en barnrikefamilj, som vill det, bygga ett tvåfamiljshus? Varför skulle inte den barnrike familjeförsörjaren få disponera nedre våningen av ett tvåfamiljshus, och varför skulle man inte kunna underlätta finansieringen av denna fastighet genom att låta honom hyra ut den övre våningen? Eller, när man nu talar om takresningen på barnrikehusen, varför inte på en gång säga, att vi tillåta er konstruera huset på det sättet, att ni får ett par vindsrum, som ni tills vidare kan få hyra ut till några ungar eller andra ensamstående? Det skulle i hög grad nedbringa kostnaderna för fastigheten och underlätta finansieringen. I stället säger man — och jag vet att det finns goda skäl för den ståndpunkten — att i barnrikehusen får ingen hyra ut något. Om exempelvis farmor eller farfar finns i familjen, får man inte hyra ut ett rum till den. De få inte medverka till fastighetens finansiering, ty denna fastighet skall uteslutande vara till för den barnrika familjen. Jag är inte övertygad om att detta är den riktiga vägen. Jag medger, som sagt, att det kan anföras mycket goda skäl för denna ordning, men förhållandena äro så exceptionella för närvarande, att jag tror att vi måste pruta av på en hel del av våra principiella ståndpunkter till förmån för rent praktiska synpunkter på dessa angelägenheter.

Jag har, herr talman, ingenting härutöver att anföra för ögonblicket. Jag är i stort sett tillfredsställd med såväl propositionen som statsutskottets utlåtande, men jag vill göra en erinran. När man i statsutskottets utlåtande talar om vad

Anslag till statens byggnadslånebyrå. (Forts.)

som skulle kunna göras under den allra närmaste tiden för att ytterligare nedbringa byggnadskostnaderna, framför allt för de mindre bemedlade, så säger statsutskottet att det bör kunna ske bland annat genom att vederbörande kommuner ytterligare understödja bostadsbehövande personer på ett eller annat sätt, genom nedsättning av tomtpris eller tomträttsavgäld o. s. v. Uttalandet är väl närmast att fatta såsom en formulering, som man har gjort för att åtminstone säga något i ett besvärligt sammanhang. Annars är det faktiskt på det sättet, att kommunerna inte kunna engageras längre än vad som redan skett. Redan nu betala kommunerna i regel 20 procent av alla tilläggsblån, och det är bara en del av kommunernas kostnader. Kommunernas tomtpris inkluderar kostnader för vägar, vatten och avlopp, som för närvarande få framdragas och nedläggas till mycket högre kostnader än vad som tidigare var fallet, men tomtpriset skall i alla fall vara 1935 års tomtpris. Det är orimligt att tro att man i någon större utsträckning kan lösa bostadsfrågan genom att ytterligare engagera kommunerna ekonomiskt. Säkerligen äro för de flesta kommuner de engagemang, som de redan tvingats påtaga sig, alldeles tillräckliga.

Jag har, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Herr Persson i Stockholm: Herr talman! En god bostad är förutsättningen för hälsa och levnadslycka och det är förutsättningen för att det uppväxande släktet skall kunna fostras till goda människor. Om man bara erkänner det förhållandet, så är kravet på effektivast möjliga bostadspolitik egentligen tillräckligt motiverat. Alla eventuella motiveringar emot effektivast möjliga bostadspolitik måste våga fjäderlättas i förhållande till de nämnda.

För närvarande råda missförhållanden på bostadsmarknadens område, och ansvaret för dessa missförhållanden måste ju falla tungt på samhället i dess helhet. Men enligt min mening faller det synnerligen tungt på den svenska arbetarrörelsen, därför att den är så stark att den har möjligheter att avlägsna en hel del av nuvarande missförhållanden. Erkänner man alltså vikten av en god bostadspolitik, då borde det ju också vara en självskriven sak att arbetarrörelsen och dess representanter, som ha möjlighet till det, utan ytterligare uppskov införde den principen, att samhället erkände att det är dess skyldighet att svara för största möjliga tillgång till bästa möjliga bostäder. Det är i enlighet med denna uppfattning som vi år efter år upprepa bland annat förslaget om att städerna och kommunerna skola åläggas att antingen i egen regi eller också genom entreprenörer med ekonomiskt stöd från staten uppföra tillräckligt antal bostäder, vilka sedan skola uthyras till självkostnadspris. Jag måste verkligen säga, att jag tror inte att riksdagens ledamöter i allmänhet gjort klart för sig verkningarna av den bostadspolitik, som nu från statens sida bedrivs. Jag har haft tillfälle att följa utvecklingen och konstatera verkningarna i mitt kommunalpolitiska arbete, och jag vill i kortast möjliga ordalag delgiva några erfarenheter därifrån.

När kriget bröt ut och det blev kris tappade det enskilda initiativets män all lust att syssla med bostadsproduktion, bland annat till följd av att det gav bättre profit att använda kapitalet på andra områden. Men bostadsbehovet kvarstod, och samhället måste vidtaga åtgärder för att skapa bostäder åt bostadsbehövande. De enskilda ville inte längre vara verksamma på området, men å andra sidan ville de inte släppa greppet över fastighetsmarknaden, och jag vågar påstå att de stödåtgärder, som staten och kommunerna för närvarande tillämpa, betyda ett tillmötesgående av det kravet.

Det är klart, att det i och för sig måste vara riskfyllt att bygga nu, när byggnadskostnaderna stigit mellan 50 och 60 procent. Envar förstår, att efter kriget måste materialprisen sjunka. Det är som sagt förbundet med förlust-

Anslag till statens byggnadslånebyrå. (Forts.)

risk att bygga, men de gamla synderna på bostadspolitikens område poeka ändå på byggande, och för att då stimulera till bostadsproduktion tillämpar staden nu gällande system. Och hur verkar det i praktiken, exempelvis i Stockholms stad? Jo, fastighetsspekulanter beviljas först ett bottenlån från stadens tomträttskassa. Det lånet utlämnas mot botteninteckningar i fastigheten till belopp som motsvarar 70 procent av fastighetens värde. Sedan kommer det statliga tertiärlånet med 20 procent av fastighetens värde, och det lämnas ut mot toppinteckningar, liggande upp till 90 procent. Staden står alla risker för dessa lån, inte de enskilda, och lånen skola återbetalas under loppet av 30 år som amorteringslån. Om det nu emellertid visar sig, att anskaffningskostnaden överstiger avkastningsvärdet för de nybyggda husen, kunna de enskilda spekulanterna därtill erhålla statliga tillägglån, och dessa tillägglån äro som bekant så konstruerade, att de placeras mot inteckningar, som ligga över 90 procent av fastighetens värde och löpa utan ränta och amortering, och man är beredd att efter tio år helt efterskänka lånet, såvitt inte fastighetens avkastning då ökats, så att lånet kunnat återkrävas före tioårsperiodens utgång. Det är vad man bjuder de enskilda fastighetsspekulanterna. Sedan bli de tillerkända ytterligare kommunal subvention, som exempelvis i Stockholm enligt senaste beslut uppgår till fullständig befrielse från tomträttsavgäld under tio år. Det är att märka, att samhället engagerar sig ekonomiskt i av enskilda ägda fastigheter till över 90 procent av deras värde. I Stockholm ha hittills tillägglån inte behövts, och varför? Jo, därför att före krisen tillämpade byggmästarna i Stockholm sådana priser och hade sådana jätteincomester, att de i dag kunna bygga hus och hyra ut dem till samma pris som före krisen och kriget utan tillägglån.

Nå, vad får nu samhället som tack för detta handtag åt enskilda? Kommunen får under tio år kontrollera hyrorna. Det är allt vad staden får. Efter tio år är man beredd att lämna ut dessa fastigheter på nytt till fastighetsspekulanter för spekulation i den öppna hyresmarknaden, för spekulation i det bostadselände, som dessa antagligen hoppas skall kvarstå även efter tioårsperiodens utgång. Samhället tar alltså alla ekonomiska risker, under det att man lämnar till enskilda alla framtida vinstchanser, och detta gör samhället trots att man utan ytterligare kostnader skulle kunna avvärja allt sådant för framtiden som att enskilda få spekulera i fastigheter. Samhället vägrar att taga äganderätten till de fastigheter, som samhället praktiskt taget till sista procenten ekonomiserar. Ty det är ju en offentlig hemlighet att byggmästarna kunna konsten att räkna på ett sådant sätt, att de trots byggnadslånebyrån inte satsa ett enda öre själva i de fastigheter de bygga i dag.

Vad jag redogjort för gäller alltså samhällets stöd åt enskilda. För s. k. allmännyttiga bostadsföretag gälla ännu fördelaktigare villkor, ty de få tertiärlån upp till 95 procent av fastighetens värde, och kommunen får stå som garant för dessa lån och därmed ta ännu större risker. Ägaren av fastigheterna behöver endast satsa formellt 5 procent, i verkligheten icke ett rött öre. Nå, kan man säga, vad är det för ont att säga om detta? Det är ju allmännyttiga bostadsföretag det gäller! Jo, man blundar för det förhållandet, att enskilda ha bildat företag, som endast till namnet äro föreningar eller stiftelser men som i verkligheten endast äro camouflage för en enda person, och det är de som också utnyttja dessa möjligheter. Jag tar som ett exempel Byggnadsföreningen svenska bostäder i Stockholm, som åtnjuter dessa förmåner. Det är en enda person, en spekulationsbyggmästare, som döljer sig bakom detta företagsnamn. Varför försöker man blunda för dessa förhållanden? Detta företag bygger inte bostäder för att tillgodose den öppna marknadens behov av bostäder, utan det bygger endast insatslägenheter för att tvinga de bostads-

Anslag till statens byggnadslånebyrå. (Forts.)

behövande att satsa de sista 5 procenten, som icke behöfve satsas i de hus som byggas i dag. Så övertaga då s. k. bostadsrättsinnehavare de allra största ekonomiska riskerna för framtiden. Byggnadsföretagarna bli alldeles fria. När kriget och krisen började, begynte man utnyttja de samhällliga stödåtgärderna på detta sätt till att praktiskt taget endast bygga insatslägenheter, och det visade sig att dessa lägenheter icke kunde utnyttjas trots den svåra bostadsbristen exempelvis i Stockholm. Hundratals lägenheter stodo tomma mitt i bostadsbristens Stockholm. Och varför? Därför att de bostadsbehövande inte hade råd att skaffa pengar till insatsen. Det kostar nämligen mycket pengar. Exempelvis i Kooperativa byggnadsföretaget Baltzar Lundström, som det borde heta, eller, som det formellt heter, Byggnadsföreningen svenska bostäder, kostar det nu 1 700 kronor för en lägenhet på 2 rum och kök att överhuvud taget få tillträde till lägenheten, och sedan finns det något som kallas för årsavgift, d. v. s. ett behagligare namn på hyra, som uppgår till 1 330 kronor. Det är mycket pengar för bostadsbehövande, som man vill tvinga dem att punga ut med trots de statliga och kommunala stödåtgärderna med det nu tillämpade systemet. Det blev så omöjligt, att staden måste ytterligare gripa in. Och hur är det alltså, mina damer och herrar, för närvarande, när det gäller dessa insatslägenheter? Jo, Stockholms stad har beviljat en miljon kronor till lån åt dem som behöva insatslägenheter, därför att de inte kunna få hyra någonstans i staden. Men de få inte låna hela beloppet utan endast $\frac{2}{5}$ av de 5 procent, som de skola satsa för att få tillträde till lägenheten. Sedan måste dessa bostadsbehövande gå ut i öppna lånemarknaden och låna ytterligare $\frac{3}{5}$ för att få till insatsbeloppet. De praktiska verkningarna av den bostadspolitik, som vi i dag diskutera, äro alltså sådana, att när en bostadsbehövande i Stockholm skall skaffa sig en lägenhet, måste han kalkylera på följande sätt. Först skall han betala en årsavgift. Den vet han vad den är. Sedan skall han betala bränsletillägg, sedan skall han betala amortering på lån från staden, och det skall amorteras under fem år, sedan ränta på lånet från staden. Sedan skall han amortera lånet i öppna lånemarknaden och betala ränta på detta lån. Så få de bostadsbehövande i Stockholm i dag kalkylera därför att man icke velat hindra det enskilda fastighetskapitalet från att också i fortsättningen ha greppet över bostadsmarknaden. Man vägrar att taga äganderätten till de hus, som samhället självt bekostat i uppförande.

Man kanske säger: men dessa byggmästare äro så kontrollerade, de tjäna inte mycket nu på vad de bygga. Förklara då följande sak för mig! När Byggnadsföreningen svenska bostäder inte kunde få sälja sina lägenheter till bostadsrättsinnehavare, inledde man förhandlingar med bland annat Stockholms konsum, som köpte 500 eldstäder, som voro avsedda som insatslägenheter. Nu kräver den som förmedlade köpet 100 000 kronor bara i provision för att ha förmedlat denna affär, där husen äro uppförda helt med statens och kommunens pengar. Varför vilja ni inte, mina damer och herrar, ägna litet uppmärksamhet åt detta problem? Detta sistnämnda stadens lån är alltså sista lappen i det lapptäcke, som man kan likna den statliga bostadspolitik vid för närvarande. Lägg till det jag redan nämnt alla andra möjliga och omöjliga benämningar på vad man sysslar med: hyreshus för mindre bemedlade barnrika familjer, egnahem för mindre bemedlade barnrika familjer, pensionärshem, småstugor, tjänstemannavillor, hem för ensamförsörjande mödrar, ja, vore det fråga om mängden av olika slags åtgärder som man vidtagit vore det ingen anledning till anmärkning. Men grundvalen för allt detta är just: de ekonomiskt starka önska inte att arbetarmajoriteten i riksdagen skall utöva sin makt för att få det så, att samhället skall äga de fas-

Anslag till statens byggnadslånebyrå. (Forts.)

tigheter som samhället ekonomiserar till 100 procent, och därför blir det detta kaos.

Jag kan nämna ännu ett exempel på hur man utnyttjar de stödåtgärder, som man nu vill förnya utan någon ändring. Praktiskt taget alla större byggnadsföretagare i Stockholm ha förenat sig i en trust. Ni ha läst i pressen om något som heter BEFA, det är uttytt Byggnadsentreprenörernas fastighetsaktiebolag. Det är den allra nyaste formen av kooperativa byggnadsföretagare och de bestå av Olle Engkvist, Skånska cement, Forss & Son, Gumpel & Bengtson, Karl Bergström, Contractor, Nils Nessen, Allmänna betongbyggnadsbyrån och Tekniska byggnadsbyrån. Det är det sista kooperativa missfostret. När den trusten bygger, räknar trustens delägare sinsemellan, och den som blir billigast får bygget. Tro ni att herrarna räkna ihjäl varandra? Jag kan icke tro det. Kan ni göra det? För att visa vad nuvarande lagstiftning tillåter, kan jag nämna, att direktören i denna trust, som bygger med enbart stadens och statens pengar, är samtidigt vice verkställande direktör i Stockholms stads tomtträtskassa. Varför skall man tillåta dylika arrangemang?

Man kanske frågar vad som skulle kunna göras. Jo, riksdagens arbetarmajoritet skulle kunna utnyttja sin ställning till att ålägga kommunerna att svara för bostadsbehovet överallt, i varje fall där det finns hyresmarknad. Man skulle kunna utfärda bestämmelser, att insatslägenheter endast skulle få uppföras i så stor utsträckning som det förefinnes verkligt behov av sådana. Man skulle kunna bygga bostäder för den öppna marknaden i första hand och först därefter ägna sig åt insatslägenheter. Materialbristen kunde bekämpas och materialtillgången förbättras genom att staten under utnyttjande av landets råvarutillgångar producerade byggnadsmaterial, en produktion reglerad efter behovet av material. Därmed skulle man också rikta ett slag mot trustar och karteller och detta skulle betyda sänkta priser på byggnadsmaterial. Man skyller alltid på bristen på byggnadsmaterial, men det är väl icke så, att det blir mindre byggnadsmaterialtillgång, om kommunerna själva skulle bygga och behålla äganderätten till fastigheterna i stället för att som nu lämna fältet öppet för fastighetsspekulanterna även i fortsättningen. Man skulle kunna sänka byggnadskostnaderna, som man nu jämrar sig över, genom att åtminstone taga bort fraktskatten på byggnadsmaterialet, och man skulle kunna taga bort omsättningsskatten på de byggnadsmaterial, på vilka man fortfarande uttager sådan skatt, nämligen på butikshandelsvaror. Tomtpriserna skulle kunna nedbringas genom en skyndsamt antagen lag om jordvärdestegringskatt och genom att staten bedreve en annan tomtpolitik än den nu gör. Den är en av de största tomtjobbarna, åtminstone när det gäller Stockholms stad. Bostadseländet ökas, så att i Stockholms stad är var åttonde stockholmare nu inneboende. — ett socialt sett vidrigt system. Det breder alltmer ut sig, men ändå avslår riksdagen varje förslag om exempelvis lag om bostadsransonering. Varför ransonerar man alla andra varor men icke bostäder? Där är det penningen som är avgörande för vad slags bostad vederbörande skall ha. Varför vill riksdagen icke tvinga kommunerna att införa avgiftsfri bostadsförmedling, vilket skulle vara ett ypperligt medel för att anvisa bostäder till de bostadsbehövandes hjälp? Icke ens Stockholms stad har infört det, trots att bestämmelser om kommunal bostadsförmedling finnas införda i lagen om hyresreglering.

Det har också riktats kritik mot byggnadslånebyrån. Jag kan kraftigt understryka den kritiken. För närvarande är det en eftersläpning för hela landet på i medeltal två månader, d. v. s. från det byggnadslov erhållits till dess byggandet kan sättas i gång, i de flesta fall beroende på att byggnadslånebyrån icke hinner behandla ärendena. Vet ni vad jag har här i handen? Det är

Anslag till statens byggnadslånebyrå. (Forts.)

ett formulär, som byggnästarna ha att ifylla, när de vilja bygga. »Konfidentiellt» står det, men man kan väl åtminstone få tala om numret på den sista frågan. Det är 360. Det är tydligen icke bara materialbristen, som är avgörande, när det gäller svårigheterna att få i gång bostadsproduktion. Det är även byråkratien och den medvetna viljan från deras sida som tidigare under åren funnit, att det är ett bekvämt sätt att förtjäna pengar att spekulera i folks bostadsnöd. Dessa sistnämnda krafter äro alltför starka trots arbetarmajoriteten. Därför pratas det i oändlighet i bostadsfrågan, men resultatet av allt pratandet blir icke tillfredsställande. Huvudfrågan är att verkligen få den principen erkänd, att det är samhället, som skall svara för att det finns bostäder. Samhället svarar för att det finns broar, gator och vägar, men samhällets ansvar för det viktigaste av allt, nämligen tillgång på bostäder, vägrar man att införa som princip.

Vi ha nu ensamma under många år kämpat för denna linje. I dag har jag glädjen konstatera, att vi börja få en viss hjälp, i det att åtminstone platoniska kärleksförklaringar för den linje som vi förfäktat nu börja strömma in. Så har exempelvis Stockholms stadsfullmäktige efter nio års kamp från vår sida vid sammanträde i februari månad uttalat sig för kommunal bostadsproduktion. I det socialdemokratiska partiprogrammet finns redan detta krav infört, fast det har haft mycket, mycket små verkningar hittills. Men därtill har nu arbetarrörelsens kommitté för ekonomisk efterkrigsplanering tagit upp samma sak. Det är bra. Men när få vi se handlingar i enlighet med partiprogrammets förklaringar? Hyresgäströrelsen, som omfattar hela Sverige, har också uttalat sig för samma sak. Då vore det på tiden, att man fattade ett beslut sådant som vi föreslagit i vår motion. Därmed skulle man samtidigt kunna åstadkomma bättre möjligheter i alla de städer och kommuner, där det nu sitter en borgerlig minoritet, som i kraft av kommunallagens bestämmelser om $\frac{2}{3}$ majoritet i byggnadsfrågor förhindrar åtgärder i ifrågavarande riktning. Dessutom skulle ett sådant beslut leda till att den profitspekulation som enskilda nu tillåtas bedriva med hjälp av statens och kommunernas pengar bortfaller.

Det är för övrigt något egendomligt, att man tagit upp vår motion nu i samband med denna proposition och icke i samband med den socialdemokratiska motion, som ju skall bli ett stort nummer framdeles i vad det gäller byggnadsmaterialier. I sak gör det ingenting. Vi skola nog veta att återkomma, även när den saken skall behandlas.

Med det anförda ber jag att få yrka bifall till motionen II: 353.

Herr Olsson i Gävle: Herr talman! Några korta erinringar till en del av det som här är sagt. Till den siste ärade talaren skulle jag vilja säga, att det finns ingenting i den statliga bostadspolitiken som hindrar ett genomförande av de synpunkter han här har gjort sig till tolk för, när det gäller kommunernas egen verksamhet för att åstadkomma bostäder. Det står således Stockholms stad liksom varje annan stad öppet att följa de linjerna, om den kommer till det resultatet, att det är fördelaktigare än den kommunala bostadspolitik man för närvarande för. Men jag tror, att man i sin kritiklust icke skall bortse från en sak, som åtminstone för riksdagen borde vara det grundläggande. Vi ha med den statliga bostadspolitiken nått så långt, att innevarande år beräknas byggnadsmaterialet räcka till att åstadkomma en byggnadsvolym, som är lika hög eller kanske t. o. m. högre än 1939 års. Det förefaller mig som om man icke borde glömma bort detta, när man kritiserar den bostadspolitik, som drivits av staten.

Jag begärde ordet, herr talman, närmast i anledning av de beräkningar som herr Sundström i Skövde gjorde angående tilläggslånen. Det är klart, att

Anslag till statens byggnadslånebyrå. (Forts.)

man aldrig kan — det är åtminstone den erfarenhet, som jag redan på ett tidigt stadium har vunnit — komma till full enighet om vad som är 1939 års hyror. Men, herr Sundström, riksdagen har ju icke sagt, att 1939 års hyresnivå ensamt skall vara avgörande, utan riksdagen har sagt, att man också skall taga hänsyn till de ökade förvaltningskostnaderna, och man skall framförallt i de orter där man icke hade någon mer omfattande byggnadsverksamhet 1939 taga hänsyn till den expansion som har ägt rum och som äger rum för närvarande. Det är naturligtvis något alldeles självfallet, att man t. ex. i en stad, där man överhuvud taget kanske icke har byggt någonting att tala om för hyresmarknaden under de sista tre, fyra åren före 1939, strävar efter att, trots att man nu fått en mängd nya industrier, bibehålla den hyressättning som man hade förut. Det har emellertid icke varit statens mening. Jag skulle i det sammanhanget bara vilja säga att ju mer kommunerna tänka sig in i detta problem desto bättre börja de också förstå detsamma på ett annat sätt än i början. Men sedan är naturligtvis hela hyressättningen något som man kan diskutera. Om riksdagen byter ståndpunkt i detta avseende, om herr Sundström i Skövde, herr Larsson i Östersund och herr Nilsson i Kristinehamn kunna förmå riksdagen att i direktiven skriva in att statsorganet skall driva en verksamhet, som pressar ner hyrorna, då är det ju bara fråga om riksdagen är villig att årligen satsa de hundratals miljoner kronor som skulle bli erforderliga vid ett sådant ståndpunktstagande.

Beträffande herr Sundströms beräkningar, att byggnadskostnaderna gått upp med 34 % men att tilläggslånen dock hållits vid en väsentligt lägre nivå, tror jag att man nu har kommit därtill, att man, när särskilda skäl därtill äro, godtager både 20 % och däröver, men då skall man komma ihåg, herr Sundström, att de 34 % äro beräknade på 1939 års byggnadskostnader och tilläggslånen beräknas på de nuvarande byggnadskostnaderna. Man kan således icke säga som herr Sundström att höjningen av byggnadskostnaderna utgjort 34 %, men höjningen av tilläggslånen endast 18 à 20 %. Man måste, när tilläggslånen fastställas, taga hänsyn till att man skall räkna med 1935 års tomtkostnader, vilket ju betyder en nedpressning av kostnaden. Man skall räkna med den billigare belåningen och man skall räkna med att en mycket stark beskäring av företagervinsterna har skett, och man skall taga hänsyn till den materialbesparing, som övervakningen av konstruktionsarbetet från byggnadslånebyråns tekniska avdelning har åstadkommit. Då visar det sig efter en liten beräkning som gjordes under herr Sundströms anförande, att 20 % tilläggslån på nuvarande byggnadskostnader motsvarar 28 % på 1939 års byggnadskostnader.

Jag skulle också vilja säga ett par ord om vad som har yttrats i anledning av den motion som herr Sundström i Skövde och herr Nilsson i Kristinehamn ha väckt om att göra det möjligt för familjer med barn att få flytta in i vanliga hyreshus och få 30 % i hyresrabatt, om de ha ett eller två barn. Jag har i och för sig ingenting att erinra däremot. Jag antar, att bostads-sociala utredningen kommer med ett förslag som kanske går ungefär i den riktningen, och för mig är således hela problemet ett spørsmål, om staten är villig att åtaga sig de kostnader det här kan bli fråga om. Är staten villig att göra det, torde det icke vara svårt att ordna detta. Men jag tyckte, att herrarna, när ni väckte motionen, skulle ha tänkt på att det behövs ännu en liten ändring för att åstadkomma rättvisa. Ty det är väl icke meningen, att man skulle sätta de barnrika familjer, vilkas barnantal har minskats så att det nu är två, i ett sämre läge än de som aldrig ha haft mer än två barn? Det blir nämligen resultatet av det förslag herrarna lagt fram. Enligt riksdagens beslut i fjol sker avvecklingen på barnbidraget så, att när man varit barnrik

Anslag till statens byggnadslånebyrå. (Forts.)

och antalet barn under 16 år sjunkit till två, sjunker bidraget till 20 %, och har barnantalet minskat till ett blir bidraget 10 %. Man måste väl i rättvisans intresse säga, att om man skall ge 30 % bidrag åt dem som aldrig haft mer än två barn, då borde de som haft fyra, fem, sex barn också få 30 % bidrag, men den saken har man tydligen inte ägnat något intresse.

Herr Larsson i Östersund gjorde åtskilliga erinringar och hade räknat ut, hurusom det statliga stödet på 70 % aldrig kunde bli mer än 60 % på grund av att man enligt bestämmelserna för denna låneverksamhet aldrig kan få mer i statsbidrag än räntan och amorteringen på fastigheten, d. v. s. man kan aldrig få mer av staten än fastigheten gratis. Jag skulle vilja säga, att man kan ju diskutera, hur långt man skall gå, men jag för min del måste ändå säga, att den socialpolitik som har lyckats åstadkomma, att man slipper att både förränta och amortera sin skuld till staten, är en mycket framgångsrik socialpolitik. Sedan må det ju bli en fråga, om vi en gång kunna komma dithän, att vi även kunna tillfredsställa herr Larssons önskingar på den punkten. Jag tror emellertid att det finns åtskilliga frågor som torde vara nödvändigare att lösa, innan vi lösa den detaljen.

Herr Larsson klagade på centraliseringen, och jag vill säga, att jag har mer än en gång som ledamot i statens byggnadslånebyrå ställt mig samma fråga, som den herr Larsson ställde sig här i kammaren: Är det icke att gå för långt? Jag har tillhört dem som en och annan gång ha sagt till våra tekniker och arkitekter att de icke finge driva det på det sättet; men jag måste erkänna, att det har icke gått lång tid, förrän det är jag, som har fått näsbränna och måst erkänna, att det var nog nödvändigt. Det är bara några dagar sedan man fick en sådan chock, och det var just ifrån herr Larssons stad, där man byggde ett hus med långsmala 7½ meter djupa rum. I en lägenhet om 3 rum och kök var köket 4 kvadratmeter. Jag skall icke säga vem som har gjort ritningen — skam till sägandes var det en, som staten i viss mån betalat — men den hade gått igenom alla de lokala myndigheterna, och man hade kommit till det resultatet, att det var alldeles utomordentligt. För min del måste jag säga, att så länge man påträffar sådana exempel, att man vid den lokala granskningen anser, att ett kök till en lägenhet om 3 rum och kök skall vara 4 kvadratmeter, så måste jag avstå från den kritik jag många gånger har riktat både mot teknikerna och arkitekterna.

Det anfördes av herr Nilsson i Kristinehamn, att man borde öppna ytterligare en möjlighet för de barnrika att erhålla bostäder genom att även bygga hyreslägenheter. Ja, jag vet inte. Jag skulle vilja ställa frågan direkt till socialministern, om han kunde tänka sig möjligheten av att en mindre bemedlad barnrik familj, vars hela insats i byggnadskostnaden måste ligga i det egna arbetet, kan bli företagare i sådan mån, att den genom uppförande av ett hyreshus, där den hyr ut icke ett rum utan en lägenhet, kan bibehålla sin ställning som mindre bemedlad barnrik familj? Jag är icke övertygad, att man kan gå herr Nilsson till mötes i det avseendet, just därför att, när han bygger ett hus, som måste bli ett hyreshus, måste ju insatsen bli en helt annan än den insats som han gör i ett egna hem. Jag skulle också till herr Nilsson vilja säga, att statsorganen ha aldrig lagt några hinder i vägen, när det gällt att bereda husrum åt föräldrar, vare sig mannens eller hustruns föräldrar, eller åt anförvanter i övrigt. Men när man har funnit att det i lägenheten har bott folk, som erlagt hyra, då har statsorganet ansett, att detta har betytt en inkomst, som borde avräknas från de årliga utgifterna. Därigenom blir det en besparing på det anslag som staten i detta avseende ger för ifrågavarande ändamål. Det vore nämligen icke rimligt, om staten skulle betala full ersättning för årskostnaderna och sedan tillåta uthyrning av rum i detta egnahem, vilket skulle be-

Anslag till statens byggnadslånebyrå. (Forts.)

reda den staten har velat hjälpa ökade inkomster. Det har ju icke varit syftet med hela denna verksamhet.

Jag skulle till sist vilja säga, att det är ju möjligt, att man med åren, när man sysslar med saker och ting, blir byråkrat, men jag skulle våga tro, att det finns icke någon av denna kammars ledamöter, som har haft att göra med mig, som kan beskylla mig för att ha några särskilt utvecklade tendenser i byråkratisk riktning. Och jag vågar säga, att det som gäller mig gäller i lika hög grad de övriga krafter, som stå i ledningen för statens byggnadslånebyrå. Det är emellertid en sak man skall komma ihåg i detta sammanhang — och jag vill minnas, att socialministern framhöll det i sitt svar på en interpellation i medkammaren för någon tid sedan — nämligen att det här gäller att skänka bort av allmänna medel, och att kontroll vid bortskänkningen i detta fall är nödvändigare än någonsin med hänsyn till det olika klientel det här är fråga om. När man skänker bort till kommuner, bör man ju kunna förutsätta, att det icke finns några tendenser till onödigt slöseri med allmänna medel. I detta fall är det emellertid icke fråga om allmännyttiga företag utan här ifrågavarande klientel består oftast av enskilda personer. Visserligen är det mycket möjligt, att de icke syfta till att slösa med allmänna medel, men det händer alltför ofta, att man kan påvisa, att besparingar som äro rimliga kunna göras, för att någon skulle våga påtaga sig ansvaret för att eftersätta kontrollen i detta avseende.

Det är, herr talman, dessa synpunkter jag har velat anföra med anledning av de erinringar som från olika håll ha gjorts i det nu föredragna ärendet.

Herr **Sundström** i Skövde erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Det resultat, som jag kommit till, var byggt på uppgifter, som statens byggnadslånebyrå lämnat i sin utredning angående den ekonomiska efterkrigsplaneringen. Där anges icke, att lånen uppgå till, såsom herr Olsson i Gävle räknade med, 20 procent utan till såsom i *en* stad maximum 18 procent, medan man i det övervägande antalet fall fått nöja sig med 10, 15, 16 eller ner till 7 à 8 procent av överkostnadslånen. Det är ju under sådana förhållanden förklarligt att vid mitt beräkningssätt avståndet blir något större mellan byggnadskostnaderna och överkostnadslånen än för herr Olsson i Gävle, som räknat med 20 procent, vilket ju förekommit endast i rena undantagsfall.

Jag känner väl till alla de regler, som gälla för beräkningen av hyran per m², men trots att jag erkänner det berättigade i vissa av dessa regler måste jag säga, att det föreligger dock det faktiska förhållandet, att vissa städer uppgivit som sin bestämda, på minutiösa utredningar grundade uppfattning, att 1939 års hyror borde ligga mellan 17 och 19 kronor per m² nyttig golvyta, medan man nu måste räkna med en hyra på i runt tal 22 kronor per m². Med denna avsevärda höjning av den faktiskt utgående hyran måste, såvitt jag kan förstå, följa att lägenheterna bli så dyra, att de icke kunna hyras av de familjer, som jag hade i tankarna, då jag väckte min motion.

Herr **Larsson** i Östersund, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! När herr Olsson i Gävle föreföll som mest trovärdig, gjorde han sig skyldig till den största överdriften, för att använda ett mildt uttryck. Han sade nämligen, att bidragsgrunderna enligt författningen sådana den var skriven skulle innebära, att en fastighet skulle kunna helt och hållet skänkas bort. Varför är detta resonemang felaktigt? Jo, av den anledningen, att vederbörande först måste ha åtta barn för att få 70 procent i hyresbidrag. Men barnen befinna sig ju icke i en ålder understigande 16 år under

Anslag till statens byggnadslånebyrå. (Forts.)

hela den tid av 20 år, under vilken amorteringen skall ske. Därför är det alldeles omöjligt att ens med något extra tillskott ge en sådan familj en fastighet till skänks.

Vidare skulle jag beträffande herr Olssons i Gävle uppgift, att kommunerna skulle kunna hindra fastigheter att få en olämplig planlösning, vilja säga, att också den är felaktig. Man har visserligen inom kommunerna på sista tiden gått in för en förhandsgranskning av ritningar, men någon möjlighet att stoppa placerade byggen finns icke. Man har bara möjlighet att säga, att en viss plan är olämplig, och sedan har man att sända ritningarna till byggnadslånebyrån, som har att framföra sina tekniska betänkligheter mot förslaget i fråga.

Vad hyresnivån i Östersund beträffar vill jag framhålla, att man icke begärt, att byrån skulle pressa ner hyran under 1939 års nivå men väl att den borde hjälpa till att hindra den att stiga utöver de 85 öre per m², som byrån ansett att man bör höja hyran med på grund av de ökade förvaltningskostnaderna.

Jämväl herr Nilsson i Kristinehamn erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Det är bäst att jag med en gång klarar upp mitt mellanhavande med herr Olsson i Gävle. Jag skall be att få säga några ord med anledning av hans som vanligt mycket effektfulla anförande och den passus däri, vari det hette, att en barnrik familj icke skulle kunna besitta en hyresfastighet, därför att den i och med ett sådant besittande icke skulle vara mindre bemedlad. Detta herr Olssons yttrande vittnar om att han, om han icke är en stor byråkrat, dock är en ganska stor formalist. Vad jag sade var icke någonting om möjligheten för familjefadern i en barnrik familj att kunna äga ett hyreshus, utan jag talade om ett två-familjshus. Jag kan ju i det avseendet erinra herr Olsson i Gävle om, att enligt byggnadslånebyråns egna bestämmelser ett två-familjshus är att betrakta som ett en-familjshus och således icke som ett hyreshus. För övrigt kan jag försäkra herr Olsson i Gävle, att i detta land finnas oerhört många människor, som icke äga öre men ändå formellt sitta som ägare till ett två-familjshus. Jag hoppas, att om herr statsrådet och herr Olsson i Gävle icke kunna finna några andra skäl mot det föreslagna arrangemanget de skola kunna övertyga sig själva om, att det anförda motskålet icke bör vara något avgörande hinder mot den föreslagna ordningen.

Herr Olsson i Gävle erhöll likaledes på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag börjar min replik med herr Nilsson i Kristinehamn.

Statens mening i fråga om hur ett fastighetsbygge bör finansieras för att det skall var hållbart har varit helt annan än vad som i många fall gäller för alla de stackars människor, som äga två-familjshus och ha ett ständigt gissel på ryggen på grund av svårigheterna att kunna finansiera sina fastigheter. När staten räknar ut hur fastigheterna skola finansieras, måste det ske efter säkra och ordentliga principer.

Till herr Larsson i Östersund vill jag säga att, så länge familjerna äro barnrika, bär staten — det kan man väl säga — under mer än hälften av 20-årsperioden praktiskt taget hela kostnaden.

Till sist vill jag bara till herr Sundström i Skövde säga, att det är klart att förhållandena måste vara olika i olika städer. Stockholm befinner sig ju i det läget — olyckligt ur befolkningens synpunkt men lyckligt ur anslagssynpunkt — att inga tilläggs lån utgått. Detta förhållande skulle man ha ägnat en smula intresse för tilläggs lånens tillkomst; då hade kanske i Stockholm också kunnat åstadkommas något lägre hyror.

Anslag till statens byggnadslånebyrå. (Forts.)

Härefter anförde:

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag har ju icke anledning att blanda mig i den knivkastning, som här pågått mellan motionärerna och herr Olsson i Gävle. Jag vill emellertid lämna en upplysning till frågan om skillnaden mellan ökningen av byggnadskostnaderna och de tilläggs lån, som beviljats av byggnadslånebyrå. Man kan icke dra några slutsatser av de genomsnittssiffror, som herr Sundström anförde. Hyresnivån låg nämligen 1939 i vissa delar av landet så högt, att de nuvarande hyrorna täcka de kostnader, som behöva täckas, sålunda också hela den ökade byggnadskostnaden.

Enligt uppgifter, som jag fått från statens byggnadslånebyrå, har det t. ex. ännu icke varit behövt att lämna tilläggs lån till någon stockholmsfastighet. Stockholm representerar ju en mycket betydande andel av bostadsbyggandet. Det finns med all säkerhet flera orter, där tilläggs lånen behöva vara ganska små för att man på anskaffningskostnaden för fastigheten skall kunna tillämpa 1939 års nybyggnadshyrer; ty det är ju dem det är fråga om. Jag vill bara lämna dessa upplysningar för att det icke må stå kvar den föreställningen, att byggnadslånebyrå handhar hithörande frågor så där tämligen godtyckligt. Det är ju ganska klart, att byggnadslånebyrå måste sörja för att tilläggs lånen icke bli större än de ovillkorligen behöva vara för att hyrorna på de olika orterna skola kunna hållas på den nivå, som statsmakterna föreskrivit. Alla dessa detaljer om att byggnadslånebyrå beräknat onödigt höga kostnader per m² vågar jag icke ge mig in på, men jag är ganska övertygad om, att om byrån finge svara här, skulle den kunna lämna klart besked på de punkter, där anmärkning föreligger.

En fråga, som herr Nilsson i Kristinehamn väckt och som naturligtvis är av mycket stort intresse i detta sammanhang, kan vålla åtminstone tekniskt sett ganska stora svårigheter. Jag vill visst icke säga, att man, om man vill tillämpa andra principer än man nu gör, icke skulle kunna tänka sig en utsträckt subvention exempelvis till en barnrik familj, som bygger två lägenheter i stället för en. Jag vågar emellertid icke här på rak arm säga, att jag är villig medverka till en ändring i de regler som nu gälla i det avseendet. De regler, som skulle komma att gälla, måste då innebära att rabatt icke kan beviljas för den del av en fastighet, som skall hyras ut. Man måste med andra ord skilja byggnadskostnaderna i två delar, dels byggnadskostnaderna för den familj, som så att säga är den barnrika och har den övre eller undre lägenheten — vilken man nu vill — och dels byggnadskostnaderna för den lägenhet, som skall hyras ut. Utan tvivel blir det rätt knepigt att ordna den saken på ett tillfredsställande sätt.

Det låter ju väldigt sympatiskt, när man säger, att det borde icke få möta några hinder att man i ett hus för en barnrikefamilj också hyser in den ena eller andra makens svärföräldrar. Det är klart att den saken en vacker dag kommer att tas upp till en noggrannare ventilering än som är möjligt under en kort riksdagsdebatt föranledd av en enskild motion.

Sedan skulle jag nog vilja säga några ord om centraliseringen. Jag vet icke om herr Olsson i Gävle anfört det exempel jag fått beträffande en fastighet i Östersund, där man tillåtit sig rita ett rum åt norr, som var 7¹/₂ meter djupt. Det är ju tacknämligt att man i brist på annat har statens byggnadslånebyrå att tillgå för att justera en så besynnerlig arkitektonisk och teknisk dumhet. Den dag kommer naturligtvis, då byggnadslånebyråns granskningsverksamhet bör kunna decentraliseras. Erfarenheten av den hittills utförda noggranna granskningen av varje fastighet inom byggnadslånebyrå säger oss emeller-

Anslag till statens byggnadslånebyrå. (Forts.)
tid, att man där har kunnat spara många, många miljoner kronor — pengar, som staten eljest skulle behövt lägga ut i form av tilläggslån. Man får ju också i byggnadslånebyrån så småningom en samlad teknisk och arkitektonisk erfarenhet, närmast då i fråga om planläggningen och utformningen av en fastighets inre, men också i fråga om det för varje tillfälle lämpligaste byggnadsmaterialet som på intet annat ställe i detta land. Att man genom byggnadslånebyrån kan samla erfarenhet och ge anvisningar till förbättring av en fastighet genom exempelvis användandet av ett material, som vederbörande från början icke tänkt på, och därigenom förbilliga det hela, är enligt min tro av sådant värde, att vi för närvarande icke böra spoliera denna organisation med risk för att få en stor mängd fullkomligt omöjliga fastigheter, både hyresfastigheter och egna hem i det här landet.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Bostadsfrågan är ju ett av vår tids stora sociala problem. Det är sålunda ganska klart att det i anslutning till Kungl. Maj:ts förslag rörande statligt stöd åt bostadsproduktionen skall uppträda en hel rad av motionärer, människor, som i sin dagliga gärning ju syssla ute i kommunerna med bostadsfrågan. Det är ju också dessa praktiska kommunalmän, som här ha uppträtt i debatten och kritiserat den rådande ordningen och därvid i viss utsträckning också kritiserat det förslag, som statsutskottet här presenterar.

Nu ha emellertid såväl en ledamot av byggnadslånebyrån som statsrådet och chefen för socialdepartementet tagit till orda här, och detta gör att jag beträffande de anföranden, som här hållits, kan fatta mig ganska kort. Jag vill emellertid rent i förbigående anmärka, att det i denna fråga nog är ganska lätt att sälla sig till kritikernas skara. Det är betydligt lättare att göra det än att bjuda på praktiska uppslag, som kunna vara möjliga att genomföra i praktiken. Envar som har sysslat med byggnadsverksamhet och bostadsproduktion i dessa tider har nämligen anledning att rikta kritik mot den ordning, som i vissa avseenden råder på detta område och även kritisera det resultat, som utskottet nu kommit till. Jag saknar själv inte heller personlig erfarenhet på detta område, och jag skulle kunna anföra en del exempel på att det statliga stöd, som vi i riksdagen under tidigare år ha medverkat till, inte fyllt den uppgift, som man hade tänkt att det skulle fylla. Frågan är ju endast, hur man i det nuvarande läget skulle kunna åstadkomma bättre resultat än det som hittills har uppnåtts.

Den förste ärade talaren i denna debatt riktade en kritik emot begreppet 1939 års hyror och framhöll att dessa hyror inte kunnat hållas. De hyror som nu godkännas äro inte desamma som 1939 års hyror utan ligga högre. Det torde väl odisputabelt förhålla sig på det sättet, att en hyresökning genomförts.

Jag tillät mig redan för ett par år sedan i statsutskottets tredje avdelning, när vi dit hade kallat representanter för byggnadslånebyrån för att taga del av deras sakkunskap med hänsyn till det föreliggande ärendet, att uppställa frågan: vad förstås med 1939 års hyror? Jag fick då ett ganska uttömmande svar. Jag är emellertid inte alldeles säker på att jag i alla delar rätt förstod innebörden av detsamma. Det förhåller sig väl på det sättet, att vi litet var i detta begrepp innefatta ganska olika belopp. Jag har i min hand en verksamhetsberättelse för en stor kooperativ bostadsförening i Stockholm, i vilken det redovisas bostadshus, som färdigbyggts 1939, där kvadratmeterhyran per år anges till 27 à 28 kronor. Detta belopp betraktas givetvis av denna förening såsom 1939 års hyra. När man emellertid talar med representanter för byggnadslånebyrån om denna sak, visar det sig, att man där anser sig kunna god-

Anslag till statens byggnadslånebyrå. (Forts.)

känna helt andra och väsentligt högre summor som 1939 års hyror. Det är sålunda ganska självfallet, att det beror på den utgångspunkt man har i detta avseende, huruvida man kommer till den slutsats, som herr Sundström i Skövde kom till och som jag även för min del kan komma till.

Jag har emellertid med vad jag sagt velat framhålla, att statens byggnadslånebyrå enligt min uppfattning vid sin behandling av hithörande ärende kunnat stödja sig på ett så pass omfattande och hållbart material, att det är omöjligt för någon av oss — i vart fall har det varit omöjligt för oss i statsutskottets tredje avdelning — att rikta någon kritik mot byggnadslånebyråns beräknings-sätt. Därför har man måst anse, att beräkningarna äro riktiga och stå i överensstämmelse med de riktlinjer för statsstödet, som tidigare beslutats.

Jag vill vidare säga ett par ord i anslutning till herr Sundströms i Skövde anförande. Han erinrade om att han väckt en motion, som behandlas i föreliggande utskottsutlåtande, med yrkande om en allmän sänkning av räntorna på statens tertiärlån, vilken motion statsutskottet emellertid hade avstyrkt med den motiveringen, att detta ärende givetvis bör behandlas i ett större sammanhang. Visst ger den räntepolitik, som tillämpas beträffande statens tertiärlån, anledning till oro. Den ränta som debiteras är ju högre än exempelvis den ränta för lån i motsvarande läge, som tidigare har kunnat erhållas exempelvis av Stockholms stad. Det är en avsevärd skillnad på dessa räntor, och då Stockholms stad numera hänvisar bostadsbyggare i Stockholm till att söka statslån i stället för att som tidigare själv förmedla lånen i fråga, så betyder detta en ökad belastning på förvaltningen. Kostnaden för denna måste i sin tur tagas ut av dem som bebo lägenheterna, och detta verkar höjande på bostadshyrorna. Av detta skäl har jag för min del hyst samma oro beträffande denna fråga som herr Sundström i Skövde gav uttryck åt. Men det förhåller sig även på det sättet, som en representant för byggnadslånebyrån tidigare här har utvecklat, att den räntefot som här tillämpas även inrymmer en viss riskmarginal. Frågan är ju, huruvida staten skall bedriva denna låneverksamhet utan att på något sätt tillgodogöra sig någonting för att täcka de risker, som äro förenade med varje låneverksamhet med nuvarande läge i fråga om fastighetsvärdena, eller huruvida riksdagen är villig att tillskjuta de medel, som kunna vara behövliga för verksamheten i övrigt. Det är sålunda en avvägning mellan den ekonomiska och den sociala sidan av saken, som bör företagas. Jag har emellertid den uppfattningen, att det är denna tankegång, som kommit till uttryck på olika ställen i det föredragna utskottsutlåtandet.

Under försommaren detta år väntar man som bekant ett omfattande förslag ifrån bostadssociala utredningen, vari även dessa frågor kunna ha blivit föremål för behandling. Som kammarens ledamöter finna har statsutskottet i sitt utlåtande beträffande en hel del av de reformförslag, som motionsvis framförts i detta sammanhang och som gå ut på att riksdagen skulle skriva till Kungl. Maj:t och begära utredning beträffande den ena eller andra detaljen, avböjt en sådan skrivelse med påpekande av att en utredning sedan lång tid tillbaka pågått rörande dessa ting och att man måste finna sig i att invänta resultatet av denna utredning, då det kan väntas föreligga inom en nära framtid.

Den ärade motionären från Östersund, herr Larsson, var ledsn åt detta hänvisande till den pågående utredningen och han tillät sig att fälla det något föraktfulla uttrycket, att statsutskottet avspisar motionärerna med hänvisning till en utredning. Jag skulle inom parentes vilja fråga: är det nödvändigt att använda sådana mindre vackra ord om en ganska vanlig åtgärd från riksdagens sida, nämligen att man när en utredning pågår hänvisar till denna. Man behöver väl ändå inte säga, att man blir avspisad genom ett dylikt hänvisande,

Anslag till statens byggnadslånebyrå. (Forts.)

som ju är så ofta förekommande. Den ärade talaren ville emellertid ha ett bestämt besked om huruvida en av honom väckt motion, däri han yrkat, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att frågan om anskaffande av egna hem för mindre bemedlade barnrika familjer, tillhörande skogs- och flottningsarbetare och med dem i ekonomiskt avseende jämställda befolkningsgrupper, måtte skyndsamt utredas i enlighet med i motionen anförda synpunkter. Han ville ha besked om huruvida denna fråga verkligen blir föremål för behandling inom bostadssociala utredningen. Jag är inte ledamot av denna kommission och vet sålunda inte, varthän den syftar. Men i enlighet med de uppgifter jag fått ingår det i dess uppdrag att även behandla denna fråga. Jag anser mig alltså kunna besvara herr Larssons fråga på det sättet, att detta spörsmål kommer att innefattas i bostadssociala utredningens väntade förslag.

Det är vidare ett annat spörsmål, som i olika anföranden har framhållits, vilket i högre grad gäller den nu föredragna punkten, alltså byggnadslånebyråns avlöningsanslag. Flera talare ha framhållit sin oro inför den centralisering av arbetsuppgifterna, som skett i byggnadslånebyrån, och det därmed följande fördröjandet av ärendena. I det avseendet kan jag säga detsamma som herr Olsson i Gävle förut anförde, nämligen att det alltid plägar vara så, att när man anvisar statsmedel för något ändamål, vill staten även utöva kontroll över det sätt, varpå dessa statsmedel komma till användning. Det förefaller mig därför vara ganska naturligt, att byggnadslånebyrån påtagit sig en ganska ingående teknisk granskning av alla de företag, vilka kunna erhålla anslag av statsmedel i detta sammanhang. Jag anser sålunda, att det inte är något fel i att man så att säga koncentrerat verksamheten till byggnadslånebyrån.

Emellertid påvisades inför statsutskottets tredje avdelning, att byggnadsverksamheten ute i landet numera har fått ett sådant omfång, att ärendena inte kunna slutbehandlas inom rimlig tid av byggnadslånebyrån med den arbetskraft, som står till dess förfogande, och att storleken av det avlöningsanslag, som gäller för budgetåret, givetvis utövar inflytande på hur stor arbetskraft man där kan disponera över. När denna sak klarades för statsutskottets tredje avdelning, meddelade vi under hand, att ett sådant förhållande inte kunde få vara rådande. När statsmakterna utöva en kontrollerande och granskande verksamhet genom denna byrå, kan det inte anses vara tillfredsställande, att ärendena bli liggande och att detta dröjsmål beror på brist på den arbetskraft, som behöves för att ärendena så snabbt som möjligt skola bli slutbehandlade. Det framgår av utskottets uttalande i den föredragna punkten på s. 2 i utlåtandet, att Kungl. Maj:t redan på grund av detta underhandsuttalande från statsutskottet har beviljat ökning av det avlöningsanslag, som av 1943 års riksdag anvisades till byggnadslånebyrån. Utskottet har även sedan under hand fått meddelande om att den ökning av arbetsbalansen, som tidigare kunnat påvisas, numera har avstannat, och att man så småningom hoppas kunna avarbeta den arbetsbalans, som tidigare har uppstått. Jag anser sålunda, att man från statsutskottets sida gjort vad man kunnat för att genom ökade anslag bereda möjlighet att anskaffa den nödiga arbetskraften. Statsutskottet har ytterligare uttalat, att man kan förutsätta, att liknande förhållanden kunna uppstå under det kommande budgetåret och att Kungl. Maj:t då bör kunna fatta ett liknande beslut. Från statsutskottets sida har man alltså i det avseendet gjort allt som är möjligt för att förhindra en sådan anhopning av ärendena, som enligt vad från byggnadslånebyråns egen sida anmälts uppstått under den gångna tiden.

Med anledning av vad som anförts av herr Persson i Stockholm vill jag endast säga, att jag icke i detalj känner till de förhållanden, varom han talade. Jag kan emellertid erkänna, att jag såsom gammal bostadskooperatör med en viss ledsnad har lagt märke till att under bostadskooperationens skylt numera

Anslag till statens byggnadslånebyrå. (Forts.)

uppträda företag, som egentligen inte alls ha kooperativ karaktär. Bildandet av fastighetsföreningar eller bostadsföreningar, ja, t. o. m. bostadsrättsföreningar, har ju blivit ett slags camouflage för enskild privat affärsverksamhet. Detta har i sin tur medfört, att den verkliga bostadskooperationen, som har årtiondens verksamhet bakom sig, så att säga satts på svältkost av statsmakterna just på grund av att dessa verkliga bostadskooperativa företag på sätt, som jag för övrigt i början av mitt anförande angav, redan tidigare kunnat producera bostäder, för vilka hyrorna ligga under hyresnivån på orten i allmänhet. Det förhållandet har sålunda lett till att dessa företag nu icke för sin verksamhet kunna draga nytta av det statliga understödet till bostadsproduktionens främjande.

När byggnadskostnaderna faktiskt stegrats med 38—40 procent måste man givetvis anse det ganska orimligt, att något bidrag icke erhålles till att möta denna stegrade kostnad. Tillvägagångssättet från det allmännas sida är väsentligt olika det som användes under förra världskriget, då den bostadskooperativa rörelsen åtminstone här i huvudstaden på ett helt annat och verksammare sätt än som nu sker kom i åtnjutande av det allmännas stöd. Det statliga stödet på detta område kommer sålunda att medföra, att prisskillnaden mellan ett bostadskooperativt företags bostadshyror och den allmänna hyresnivån på orten kommer att utjämnas, d. v. s. att en allmän stegring av hyresnivån kommer att inträda. Huruvida detta kan anses vara ett statligt eller allmänt intresse vill jag lämna därefter. Även jag har sålunda i detta avseende en hel del kritiska anmärkningar att komma med, även om jag inte kan framföra dessa på ett så personligt sätt och med angivande av svarandeparten som herr Persson i Stockholm tillät sig att göra i sitt anförande.

Till slut allenast en enda anmärkning. Herr Persson i Stockholm frågade, varför motionen II: 353 hade behandlats i samband med Kungl. Maj:ts proposition om statligt stöd åt byggnadsverksamheten och inte i samband med en viss annan av honom angiven motion. På detta kan jag endast svara, att denna andra motion icke är remitterad till statsutskottet, och sålunda har statsutskottet inte någon möjlighet att behandla motionen i fråga. Motionen II: 353 är ju däremot remitterad till statsutskottet och bör sålunda följdriktigt behandlas i nu förevarande sammanhang.

Jag ber, herr talman, med vad jag anført och med hänvisning till vad utskottet i sin motivering skrivit få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkten 2:o) angående bostadsförsörjning för mindre bemedlade barnrika familjer. Tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet. Tillägglån till viss bostadsbyggnadsverksamhet.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under femte huvudtiteln, punkten 21, samt under kapitalbudgeten, bil. 3, punkterna 3, 6 och 7, för riksdagen framlagt vissa förslag i fråga om bostadsförsörjning för mindre bemedlade barnrika familjer m. m.

I samband med Kungl. Maj:ts berörda förslag hade utskottet till behandling förehått ett flertal inom riksdagens kamrar väckta motioner.

I en inom andra kammaren av herr Persson i Stockholm m. fl. väckt motion (II: 273) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om sådan ändring av kungl. kungörelsen den 4 september 1935 (nr 512) om lån och bidrag av statsmedel till främjande av bostadsförsörjning

Bostadsförsörjning för mindre bemedlade barnrika familjer m. m.

Bostadsförsörjning för mindre bemedlade barnrika familjer m. m. (Forts.) för mindre bemedlade, barnrika familjer, att §§ 16 och 18 erhöles i motionen angiven lydelse.

I en inom andra kammaren av herrar *Persson* i Stockholm och *Hagberg* i Luleå väckt motion (II:353) hade hemställts,

»att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om utarbetandet av en generalplan för rikets bostadsförsörjning, att utföras av härför lämpad statlig myndighet — exempelvis statens byggnadslånebyrå — i samverkan med länsstyrelserna och kommunerna,

att härvid särskild uppmärksamhet ägnas ungdomens bostadsfråga, i synnerhet den självförsörjande ungdomens,

att en plan samtidigt utarbetas för inhemsk produktion av byggnadsmaterial i samhällelig regi,

att städerna och kommunerna åläggas att endera i egen regi eller också genom entreprenörer, med ekonomiskt stöd från staten, uppföra tillräckligt antal bostäder, vilka sedan skola uthyras till självkostnadspris,

att de kommunala myndigheterna i storstäderna samt på platser med akut bostadsbrist åläggas att upprätta kommunal bostadsförmedling,

att fastighetsägare och uthyrare av rum på samtliga orter, där hyresregleringslagen tillämpas, förpliktas att anmäla lediga lägenheter till kommunal bostadsförmedling eller annan kommunal instans,

samt att utarbetandet av ovan nämnda planer för bostadsförsörjning och byggnadsämnesproduktion, med beaktande i övrigt av vad som framhållits i motiveringen till förslagen, sker i sådan takt, att de i form av propositioner kunna föreläggas årets riksdag».

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag

a) godkänna den i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 4 januari 1944 förordade jämkningen i grunderna för hyresrabatter för mindre bemedlade, barnrika familjer,

b) medgiva, att det för budgetåret 1940/41 anvisade reservationsanslaget till Lån för stödjande av bostadsproduktionen i vissa orter finge disponeras enligt de grunder, som gälla för dispositionen av tertiärlånemedel, samt att förefintlig reservation å nämnda anslag finge överföras till tertiärlåneanslaget,

c) för budgetåret 1944/45 anvisa

1) till Hyresrabatter för mindre bemedlade, barnrika familjer under femte huvudtiteln ett förslagsanslag av 7 000 000 kronor,

2) till Lånefonden för bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer under statens utlåningsfonder ett investeringsanslag av 30 000 000 kronor,

3) till Tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet under fonden för låneunderstöd ett investeringsanslag av 80 000 000 kronor,

4) till Tilläggsloan till viss bostadsbyggnadsverksamhet under fonden för låneunderstöd ett investeringsanslag av 42 000 000 kronor,

II. att motionerna I: 40 samt II: 14, 15, 58, 141, 181, 273, 353 och 372 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets i denna punkt gjorda hemställan föredragits, anförde:

Herr Bladh: Herr talman! Den fara för arbetslöshet och bostadsbrist, som en minskad import kan komma att medföra, var anledningen till att jag och några medmotionärer väckte förslag om statens medverkan för tillverkning inom landet av erforderligt byggnadsmaterial. Meningen var också, att

Bostadsförsörjning för mindre bemedlade barnrika familjer m. m. (Forts.)
vi på den vägen efter hand skulle kunna få bukt med de prisfördyrande monopolsammanslutningarna på byggnadsområdet.

Då statsrådet Rosander i sitt interpellationssvar i första kammaren den 14 december 1943 lämnade en redogörelse för byggnadsfrågans dåvarande läge, framhöll han bland annat, att om importen under 1944 komme att fortsätta som dittills, komme det inte att möta några större svårigheter att hålla i gång en byggnadsverksamhet av samma omfattning som under 1943. Detta skulle innebära att vi på våra tätorter skulle kunna producera omkring 32 000 bostadslägenheter om året. Han framhöll vidare, att man under 1944 trodde sig kunna öka produktionen till 33 500 lägenheter eller kanske något mera. Statsrådet framhöll emellertid samtidigt, att om importen skulle upphöra under någon längre tid och vi helt skulle bli hänvisade till vår egen materialproduktion, komme vi bli nödsakade att högst betydligt minska vår byggnadsverksamhet på grund av *materialbrist*.

Sedan statsrådet lämnade denna redogörelse har importläget inte förbättrats. Vi få nog räkna med minskad import under den närmaste tiden och med en minskning av materialtillgången som en tämligen given följd därav. Trots allt vad statsutskottet säger om att det har lättat i fråga om materialtillgången, är det knappast troligt att vår egen materialtillverkning i ett sådant läge är tillräcklig. Redan nu har materialbristen bidragit till att det tagit onödigt lång tid i anspråk att avhjälpa arbetslösheten i Västernorrlands län. Detta är enligt min mening ett dåligt tecken. Därest statsrådet Rosanders farhågor för en betydligt minskad byggnadsverksamhet skulle besannas, skulle följdena härav bli ytterst betänkliga. Det har nämligen visat sig, att de senaste årens byggnadsverksamhet inte på långt när täckt behovet av bostäder. Även om vi betydligt öka bostadsproduktionen under 1944, kommer ändock 4-årsperioden 1940—1944 att medföra ett underskott, som motsvarar mer än ett helt års produktion.

Både de statliga och kommunala myndigheterna ha hittills saknat möjlighet att på förhand exakt beräkna det verkliga bostadsbehovet. Man kan knappast begära, att de skulle kunna det på grund av alla de obekanta faktorer, som härvidlag inverka. Jag kan ta Malmö som exempel. Stadens fastighetskontor hade beräknat, att Malmö för 1943 skulle behöva 1 600 nya lägenheter. De statliga myndigheterna hade från början uppskattat behovet betydligt lägre. Efter samråd och med ömsesidig god vilja ordnades saken. Nu visar det sig emellertid, att det verkliga bostadsbehovet var betydligt större än vad både stadens och statens myndigheter uppskattat det till. Bostadsläget i staden har försämrats, trots det att byggnadstillstånd beviljades för praktiskt taget hela det beräknade behovet. Vid ingången av år 1944 var hela bostadsreserven tagen i bruk, och ändå förelåg ett underskott på 300 lägenheter. Stadens fastighetskontor har nu funnit, att i stället för 1 600 lägenheter under 1943 behövs det 2 700 under 1944. I detta antal ingår dock ingen reserv. Ej heller har det nytillskott medräknats, som skulle behövs för att ersätta utdömda och utdömningsbara lägenheter. Det innebär, att i Malmö behövs för närvarande 500 lägenheter, som enligt hälsovårdsstadgan äro hälsovådliga. Staden tvingas att i den öppna fattigvården betala hyra för lägenheter, som äro uppenbart olämpliga som bostäder. Man nödgas i dessa fallen tolerera en bostadsstandard, som är synnerligen låg.

Vid en närmare granskning av bostadsstandarden inom samtliga tätorter här i landet finner man, att dessa under kriget förbrukat en bostadsreserv på mer än 20 000 lägenheter. Mer än 10 000 familjer bo för närvarande i utdömda lägenheter eller äro tillfälligt inkvarterade. Mellan 15 000 och 20 000 familjebildningar ha måst uppskjutas på grund av att det överhuvud taget icke varit

Bostadsförsörjning för mindre bemedlade barnrika familjer m. m. (Forts.) möjligt att skaffa lämpliga bostäder. På landsbygden ha vi mer än 100 000 lägenheter som behöva saneras. Därtill kommer, att byggnadsverksamheten även för andra ändamål än bostäder är i hög grad eftersatt.

Därest inte staten i större utsträckning än hittills ingriper för ökad produktion av byggnadsmaterial, ha vi enligt min mening ingen möjlighet att under de närmaste åren ta igen det underskott på byggnadsverksamhetens område, som uppstått och kommer att uppstå här i landet. Gör inte staten det, då kan man befara, att i ett läge, då bostadsbristen kanske är ännu större än nu och då nyanläggningar behövas för näringslivet för att efter kriget ge sysselsättning åt de arbetslösa, då komma vi underfund med att vi sakna byggnadsmaterial. Då äro vi synnerligen illa ställda. Det skulle kunna få skadliga återverkningar i många avseenden.

Det är inte troligt att vi kunna påräkna någon större import av byggnadsmaterial under den närmaste tiden efter kriget. Den massförstörelse som ägt rum ute i världen gör det troligt att det blir en oerhörd konkurrens om byggnadsmaterialet då allt skall byggas upp igen. Inte heller ha vi någon garanti — utskottet har i varje fall icke kunnat lämna någon sådan — för att vår privata byggnadsmaterialproduktion räcker till att täcka behovet ens med de åtgärder, som staten hittills vidtagit. Enligt min mening är det därför nödvändigt, att staten skyndsamt vidtager ytterligare åtgärder för att säkra materialtillgången på detta område. Det är klart, att ett statligt ingripande kommer att kosta en hel del pengar, men om det är nödvändigt, får det tas. Det bör tas därför att bostadsbyggandet är icke endast en fråga om skapande av bostäder utan även en sysselsättningsfråga av första ordningen. Byggnadslånebyråns ordförande har beräknat, att en byggnadsverksamhet, som motsvarar bostadsbehovet, för närvarande skulle kunna ge sysselsättning åt 30 000 byggnadsarbetare utöver dem, som nu äro sysselsatta på detta område. Därtill komma de många tusen arbetare, vilkas sysselsättning indirekt är beroende av byggnadsverksamheten.

Denna möjlighet till sysselsättning får icke gå förlorad på grund av materialbrist. Vi ha varit eniga om att offra över 10 miljarder kronor på försvaret. Under sådana förhållanden böra vi också kunna enas om att bygga ut vår fredsproduktion till en sådan omfattning, att vi i största möjliga utsträckning kunna ge folket sysselsättning och skattedragarna möjlighet att bära skattebördan. Många av de militärinkallade ha tvingats offra stora värden i form av minskad arbetsinkomst eller i form av nedlagda småföretag, som varit helt beroende av de inkallade. Allt detta komma människor att finna sig i, om de veta, att samhället gör allt vad som göras kan, för att de snarast möjligt efter kriget skola återgå till ordnad sysselsättning. Men jag befara att den nuvarande sammanhållningen inom landet skulle utsättas för en stark påfrestning, om massor av arbetare och småföretagare tvingades gå sysslolösa samtidigt som vi lede brist på sådana förnödenheter, som dessa sysslolösa skulle kunnat framställa, om det varit bättre ordnat i rätt tid.

Om det brister i fråga om materialtillgången, och om arbetena icke äro så förberedda, att de omedelbart kunna sättas i gång, när så behövs, då förlorar hela vår efterkrigsplanering en stor del av sitt värde. Sysselsättningsproblemet och en god levnadsstandard äro de två viktigaste inrikespolitiska frågor, som vi få att syssla med under den närmaste tiden. Jag är inte övertygad om att dessa båda frågor bli helt och fullt säkerställda genom utskottets förslag. Utskottet kan säkerligen inte garantera tillräcklig materialtillgång. Jag är rädd för att det även efter detta kommer att lämnas det beskedet, att det och det arbetet kunna vi inte sätta i gång på grund av materialbrist, även om

Bostadsförsörjning för mindre bemedlade barnrika familjer m. m. (Forts.) arbetarna på platsen gå sysslolösa. Varje sådant besked kommer att påminna om att något ytterligare hade bort göras just nu. Det är en allvarlig sak.

Herr talman! Då jag vet, att det är meningslöst att mot ett enhälligt utskott framställa ett avvikande yrkande, avstår jag därifrån. Jag vädjar i stället till regeringen, att den, när så behövs, skall vidtaga åtgärder, som i gör-ligaste mån trygga sysselsättningen och ställa hela näringslivet i samhällets tjänst.

Herr **Persson** i Stockholm: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionen i denna kammare nr 273, vari hemställas, att självförsörjande mödrar med ett eller två barn skola jämsställas med barnrika familjer med tre barn och alltså komma i åtnjutande av samma hyresavdrag som de sistnämnda. Detta förslag är ju såväl i fråga om skälighet som social nödvändighet så uppenbart, att jag icke behöver närmare motivera mitt yrkande om bifall till motionen.

Därjämte hemställer jag om bifall till motionen i denna kammare nr 353 med den motivering, som jag i ett tidigare anförande har framhållit.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Jag har ingen anledning att på något sätt gå in i polemik med herr Bladh, vilkens synpunkter jag både förstår och även delar. Herr Bladh förklarade emellertid, att han inte ansåg att statsutskottets förslag kunde lösa frågan om tillräcklig mängd byggnadsmaterial, varför han helst hade velat yrka bifall till motionen. Nu förhåller det sig emellertid på det sättet, att det i motionen endast begäres en utredning. Det har inte alls varit någon uppgift för statsutskottet att ställa erforderligt byggnadsmaterial till förfogande, utan frågan har allenast varit, huruvida statsutskottet skulle tillstyrka, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle begära en utredning i detta avseende. Statsutskottet har ju förklarat, att det redan föreligger ett från trycket utkommet betänkande angående bostadsproduktionens förutsättningar efter ett vapenstillestånd, och man väntar vidare, att både den bostadssociala utredningens och fredsplaneringskommissionens förslag skola föreligga inom en nära framtid. På grund härav har utskottet förklarat, att det torde få antagas, att ifrågavarande spörsmål komma att bli utredda på ett tillfredsställande sätt. Det är närmast i anledning härav, som statsutskottet ansett sig inte behöva nu tillstyrka en framställning till Kungl. Maj:t i motionens syfte.

Herr talman! Jag ber att liksom under den förut behandlade punkten få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

På av herr talmannen därå given proposition blev till en början utskottets hemställan i mom. I. av kammaren bifallen.

Härefter framställde herr talmannen beträffande mom. II., i vad angick motionen II: 273, propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna del dels ock på avslag därå samt bifall i stället till sagda motion; och biföll kammaren utskottets hemställan i berörda del.

Vidare gav herr talmannen beträffande mom. II., i vad angick motionen II: 353, propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna del dels ock på avslag därå samt bifall i stället till nämnda motion; och blev utskottets hemställan i denna del av kammaren bifallen.

Slutligen biföll kammaren på av herr talmannen därå given proposition utskottets i mom. II gjorda hemställan i övrigt.

Punkten 3:o).

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Bidrag till in-
rättande av
pensionärs-
hem.*

Punkten 4:o), angående bidrag till inrättande av pensionärshem.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under femte huvudtiteln, punkten 23, föreslagit riksdagen att till Bidrag till inrättande av pensionärshem för budgetåret 1944/45 anvisa ett reservationsanslag av 4 000 000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förslag hade utskottet förehaft dels en inom andra kammaren av herr *Jonsson* i Skutskär väckt motion (II:19), vari hemställdts, »att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte anhålla om sådan ändring av gällande författning angående statsbidrag för anordnande av pensionärshem, att statsbidrag, på sätt i motionen angivits, framdeles kunna utgå även till pensionärsbostäder inrymda i enskilda hyreshus av egnahemsstyp»,

dels ock en inom samma kammare av herr *Hall m. fl.* väckt motion (II:110), vari hemställdts, att riksdagen måtte för ifrågavarande ändamål anvisa 6 000 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen II:110 till Bidrag till inrättande av pensionärshem för budgetåret 1944/45 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 6 000 000 kronor,

b) med bifall till motionen II:19 hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning av frågan om anordnande av pensionärsbostäder på landsbygden.

Reservation hade vid denna punkt avgivits av herrar *Johan Bernhard Johansson, Gränebo, Bernhard Nilsson, Holmström, Heidng, Svensson* i Grönvik, *Pettersson* i Dahl, *Staxäng* och *Eriksson* i Frägsta, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II:110 till Bidrag till inrättande av pensionärshem för budgetåret 1944/45 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 4 000 000 kronor,

b) med bifall — — — på landsbygden.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr **Jonsson** i Skutskär: Herr talman! Det är inte för att väcka en debatt mot utskottet, som jag begärt ordet, ty utskottet har så långt det nu är möjligt tillmötesgått min motion. Jag har begärt ordet för att, när nu min motion föranleder en utredning i ärendet, ytterligare understryka det stora värde för landsortens kommuner, som den föreslagna författningsändringen skulle ha för dessa kommuners ordnande av bostadsfrågorna för sina folkpensionärer.

Det är säkerligen ingen socialt förstående person, som vill förneka den sociala betydelse, som våra hittills tillkomna pensionärshem haft för tiotusentals gamla här i landet. Det har emellertid framhållits, hur ekonomiskt hopplöst det är för en landsortskommun att enbart med pensionärshem lösa bostadsfrågan för sina äldre. Visserligen får en kommun 25—30 % i statsbidrag, men kommunen får själv stå för resterande 70—75 %. Detta medför, att en blandad industri- och landsbygdskommun med dess relativt svaga skatteunderlag har mycket små möjligheter att särskilt i våra äldre industriorter tillfredsställa behovet av pensionärshem. Kunde man därför här få fram en bidragsform, som på ett annat sätt än hittills kopplades ihop med egnahemsbyggarens och bolagens intressen för pensionärsbostäder, då skulle det vara möjligt att i

Bidrag till inrättande av pensionärshem. (Forts.)

en avsevärd omfattning skära ned landskommunernas omkostnader per pensionärsbostad räknat. Ty då kom den huvudsakliga kostnaden av byggnadskroppen att ligga icke på kommunen utan på byggherren. Vad som faller på staten och kommunen är skillnaden mellan ortens hyrespris och den författningssenkliga pensionärshyran. I stället för att kommunen nu får stå för en kostnad av 80 000 kronor för ett pensionärshem med åtta lägenheter om ett rum och kök, skulle man enligt den av mig här föreslagna bidragsformen för samma summa få minst tre gånger så många pensionärsbostäder till stånd. Dessutom skulle man genom denna för unga och gamla gemensamma byggnadsform komma ifrån den disharmoni, som de ungas inflyttning i den gamla bolagskasernen och de gamlas inflyttning i det moderna pensionärshemmet nu för med sig. Till allt detta skulle komma — vilket även Svenska landskommunernas förbund i sin framställning till utskottet med sådan styrka framhållit — att de gamla genom att bo i sin sons eller dotters stuga kunde påräkna deras tillsyn och vård på sin ålders höst. Därjämte skulle dessa pensionärsbostäder bli spridda över hela socknen i stället för att som nu dras ihop till kapellförsamlingen.

Jag vågar göra gällande, att inga samhällen ha sådana bekymmer för de gamlas bostadsfråga som våra äldre industrisamhällen. Här bo nämligen de flesta arbetarna i kaserner, vilka de som pensionärer måste lämna för att ge plats för de arbetsföra åldrarna. Man tycker att här borde bolagen, som ju äro allennarådande på bostadsområdet, vara intresserade för pensionärsbebyggelse. Så är emellertid tyvärr inte alltid fallet, ty bolagen hänvisa till att det är samhällets uppgift att ordna en sådan bebyggelse. Jag har dock en känsla av att detta bolagens bristande intresse icke så litet hör samman med den nuvarande formen av särskilda pensionärshem. Skulle vi däremot få till stånd den kombination av egnahemsbebyggelse och pensionärsbostäder, som jag i min motion förordat, är jag säker på att bolagen på ett annat sätt än hittills skulle intressera sig för denna form av bostadbyggnad, då de därigenom även skulle medverka till att lösa sina egna problem för uppförande av egnahemsbostäder.

Det har även åtminstone i den tidigare diskussionen kring dessa ting, när man kommit in på pensionärsbebyggelse, anförts farhågor för att man härigenom skulle få till stånd alltför många smålägenheter. Detta behöver dock icke bli fallet, om en arbetare, på grund av att han har stor familj, bygger sig en bostad om tre rum och kök på nedre botten. Ovanpå denna grundyta skulle han kunna iordningställa ett par mindre pensionärsbostäder om ett rum och kök i bostadens övre våning. Skulle emellertid behovet av pensionärsbostäder minska eller helt upphöra just på den orten om ett tiotal år, skulle vederbörande egnahemsägare endast genom att ta bort den ena elektriska spisen i stället kunna tillföra bostadsmarknaden en bostadslägenhet om tre rum och kök. Det är alltså en hel del, som talar för denna lösning av egnahems- och pensionärsbebyggelse.

Av utskottets utlåtande framgår, att utskottet inte kunnat undgå att hysa vissa farhågor för inrättandet av pensionärsbostäder i enskilda hus på grund av att man här kommer att möta vissa praktiska svårigheter. Dessa svårigheter möter man emellertid alltid, när det gäller det allmännas stöd på bostadsområdet. Detta framgår inte minst av den principdiskussion, som i dag förekommit på detta område. Om nu motionen går till exempel bostadssociala utredningen, är jag tämligen säker på att denna ganska snart skall kunna få förslag till praktisk lösning som tillmötesgår alla rimliga krav på samhällelig kontroll. Detta har tidigare kunnat gå för sig, när det gällde bostäder för

Bidrag till inrättande av pensionärshem. (Forts.)

barnrika familjer i enskilda hus, och varför skulle det icke kunna gå för sig, när det gäller pensionärsbostäder? I min motion föreslår jag, att »det allmännas subvention till pensionärlägenheter skall lämnas dels i form av ett engångsbidrag, vilket kan utgå som ett räntefritt topplån som avskrives sedan lägenheten under viss tid t. ex. 10 år och mot viss angiven hyra stått till förfogande för en pensionär, dels i form av ett mindre årligt bidrag under hela den tid lägenheten hålles i gott skick och disponeras av en av kommunen godkänd pensionär».

Herr talman! Jag vill sluta detta mitt anförande med att uttala den förhoppningen, att den utredning som får denna motion om hand skall bli klar i så god tid, att den kan ligga till grund för en Kungl. Maj:ts proposition till nästa års riksdag. Jag ber att med detta få yrka bifall till utskottets hemställan.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Den punkt som vi nu behandla, alltså punkt 4 rörande bidrag till inrättande av pensionärshem, är en av de mindre punkterna i detta stora komplex av frågor, och därför kunde man ju tycka, att man i statsutskottet icke borde haft delade meningar på den punkten. Innan jag går in på reservanternas gentemot statsutskottsmajoritetens avvikande uppfattning, tillåter jag mig att något beröra vad som tidigare sagts under denna ganska långa debatt och säga ungefär som utskottsavdelningens ordförande herr Eriksson i Stockholm anförde, att fastän det är ett ganska enigt utskott är det dock så pass stora och komplicerade frågor, att det icke är så märkvärdigt, att de givit anledning till denna ganska stora debatt. Den punkt som i alla fall icke varit föremål för någon debatt och som talmannen endast klubbade igenom var punkten 3 rörande anslag till bostadsförbättringsverksamheten på landsbygden. Kammaren torde komma ihåg, att vid tidigare tillfällen, då vi behandlat denna fråga, vi haft ganska långa debatter. Anledningen till att det icke gått till någon debatt i dag beror säkerligen icke därpå att behovet av förbättrade bostäder på landsbygden skulle vara mindre än tidigare, utan det beror snarare på att man genom utskottets skrivsätt under nuvarande omständigheter kan känna sig ganska tillfredsställd.

I anledning av det ständigt framförda talet om att bostadsförhållandena på landsbygden skulle vara sämre än i städerna, yttrade herr Nilsson i Kristinehamn, att om landsbygdens representanter hade någon möjlighet att studera bostadsförhållandena i städerna skulle de kunna få se på en mycket skrämmande bild av det hela. Jag skulle vilja returnera detta yttrande och säga, att jag förnekar icke alls, att bostäderna äro dåliga i städerna, men jag vill starkt understryka, att de äro ännu sämre på landsbygden, och att således behovet av förbättrade bostäder för människorna i allmänhet gör sig särskilt starkt gällande på landsbygden. Då vi föregående år behandlade denna fråga, framförde jag några kritiska synpunkter gentemot den då nya bestämmelsen om att byggnadstillstånd från egnahemsnämnden skulle underställas Kungl. Maj:ts prövning och framhöll, att det skulle komma att förorsaka oerhört stora svårigheter. Denna min farhåga har blivit besannad, och jag ber med anledning av detta att få särskilt uttala min tillfredsställelse med att förslaget här blivit sådant, att dessa strikta och otypliga bestämmelser i viss mån lättats. Det anföres i utskottets utlåtande, att Kungl. Maj:t enligt beslut den 14 april innevarande år vidtagit lätnader just på detta område. Det har

Bidrag till inrättande av pensionärshem. (Forts.)

särskilt understrukits av utskottet, då utskottet säger, att det förmodar, att på grund av det allmänna läget dessa frågor om prövning av särskilda byggnadsföretag böra kunna upplätas åt de lokala myndigheterna. Man skall alltså icke behöva ha den stora omgången med att gå till Kungl. Maj:t.

Beträffande den sista punkten var herr Jonsson i Skutskär uppe i debatten och talade för sin motion. Utan att ha något särskilt yrkande, när det gällde denna fråga, slutade han med att säga, att hans motion hade blivit bifallen av utskottet. Ja, utskottet har enigt gått in för att den fråga som han påtalat skall utredas. Nu tror motionären, att denna fråga är så enkel, att det icke kan bli någon särskilt stor svårighet att lösa detta problem. Utskottet har endast sagt, att det kommer att möta vissa praktiska svårigheter, och jag tror också, att utskottet har alla skäl för att uttala denna lilla reservation, fastän utskottet enhälligt anslutit sig till att denna fråga bör utredas.

Beträffande den del av utskottets betänkande som vi stannat i olika meningar om gäller det behovet av att bygga pensionärshem. Reserverna ha icke sagt, att det skall ske i mindre utsträckning än som här ifrågasättes, utan det är själva tillvägagångssättet som det gäller. Jag ber att få fästa uppmärksamheten på vad utskottet anför på s. 9 punkten 2, där utskottet redovisar den materialtillgång som finns, och de möjligheter som nu föreligger för att bygga och förbättra bostäderna i allmänhet. Utskottet har relaterat den brist på material som föreligger, men utskottet har också sagt: »Utskottet har under hand inhämtat, att efter statsverkspropositionens avlåtande en sådan lättnad inträtt i fråga om materialtillgången, att man redan nu räknar med möjligheten av en väsentligt större bostadsproduktion än den på vilken anslagsberäkningen grundats.» Härefter fortsätter utskottet: »Härav föranledd ökning av medelsbehovet torde emellertid kunna tillgodoses genom anslag å allmän beredskapsstat för nästa budgetår, varom förslag ännu icke förelagts riksdagen.»

Här kommer alltså en proposition om en allmän beredskapsstat, och om utskottet icke blivit fel underrättat, kommer den att upptaga ganska stora belopp. Försöker man då att få fram vilka anslag som komma att tagas upp på beredskapsstaten, måste man gå till statsverkspropositionen. Där redogör finansministern för de anslag som skola redovisas på beredskapsstaten. Finansministern säger, att dessa anslag äro av tre olika typer. Den första gruppen är sådana anslag som omedelbart kunna få disponeras för avsedda ändamål. Det är endast den budgetära uppställningen som gör, att de icke komma upp på den ordinarie staten utan på beredskapsstaten. Till andra gruppen hänföras sådana anslag som böra utan förnyad prövning från riksdagens sida stå till Kungl. Maj:ts förfogande, om en sådan lättnad i marknadsläget skulle komma till stånd, att det anses möjligt att utan åsidosättande av andra mera väsentliga intressen låta de med anslagen avsedda arbetena komma till utförande. Till den tredje gruppen höra sådana anslag som äro bundna vid den gemensamma förutsättningen, att dispositionsrätt skall inträda först om en sådan mera allmän arbetslöshet skulle framträda o. s. v. Såvitt vi kunna bedöma bör det anslag som gäller den nu ifrågavarande punkten kunna hänföras till andra gruppen — alltså till de anslag som böra utan förnyad prövning från riksdagens sida få disponeras av Kungl. Maj:t. Det säger också finansministern i statsverkspropositionen: »Hinder torde ej böra möta att disponera ifrågavarande anslag på så sätt, att medel av Kungl. Maj:t beviljas för med anslagen avsedda företag, även om marknadsläget icke lättats med förbehåll att tidpunkten för arbetenas igångsättande skall bli beroende på särskild prövning av Kungl. Maj:t.» Det framhålles sålunda, att arbetena kunna igångsättas utan tidsutdräkt.

Bidrag till inrättande av pensionärshem. (Forts.)

Här blir det alltså en beredskapsstat, och enligt de av Kungl. Maj:t redovisade principerna för denna beredskapsstat finns också möjlighet att få fram de anslag som Kungl. Maj:t därvidlag ansett nödvändiga. Enligt den redovisning, som utskottsmajoriteten här lagt fram, har det blivit större åtgång på detta anslag till pensionärshem än som Kungl. Maj:t ifrågasatt i statsverkspropositionen. Man kan därför beräkna, att anslaget skall börja att tryta under hösten. Då alltså en beredskapsstat kommer ganska snart, ha vi reservanter ansett det vara fullt logiskt av Kungl. Maj:t att i denna beredskapsproposition begära de anslag som äro erforderliga. I denna beredskapsproposition torde man komma att begära ganska avsevärda anslagsökningar på de olika poster som vi redan behandlat, nämligen dels tertiärlån till hjälp för förbättrade bostäder på landsbygden, dels tilläggsån och förbättringslån etc. Vi anse då, att det vore fullt konsekvent att nu bevilja det anslag som Kungl. Maj:t här äskat alltså 4 miljoner kronor och vänta till dess beredskapsstaten kommer med att behandla den behövlige ökningen av anslaget till pensionärshem i samband med beredskapsstaten.

Herr talman! Det är denna motivering som ligger bakom reservanternas mot utskottsmajoritetens olika mening, och jag ber att med detta yttrande få yrka bifall till den vid punkten 4:o) fogade reservationen.

Herr Eriksson i Stockholm: Herr talman! Reservanternas talesman har redan erinrat om vad som skiljer statsutskottsmajoriteten och reservanterna åt, nämligen sättet för att redovisa det belopp till bidrag till inrättande av pensionärshem varom här är fråga. Icke heller reservanterna vilja bestrida, att det under nästkommande budgetår kan uppstå behov av att 6 miljoner kronor stå till förfogande, men reservanterna ha ansett, att detta behov kan tillgodoses genom anslag å beredskapsstaten. Jag vill icke bestrida, att den möjligheten förefinnes i lika hög grad som på de tidigare punkter i utskottsutlåtandet, varom beslut nu är fattat. Då emellertid statsutskottsmajoriteten stannat för att tillstyrka den väckta motionen om höjning av anslaget till 6 miljoner kronor i stället för av Kungl. Maj:t föreslagna 4 miljoner kronor, så är det närmast erfarenheterna från det budgetår som vi nu leva i som bestämt vår hållning. Jag ber att få erinra kammarens ledamöter om att Kungl. Maj:t förra året föreslog att såsom anslag till bidrag till inrättande av pensionärshem upptaga ett belopp av 2 miljoner kronor. På grund av en motion i denna kammare tillstyrkte statsutskottets majoritet, att anslaget skulle bestämmas till 4 miljoner kronor. Detta beslut baserades närmast på de uppgifter som vi fått från statens byggnadslånebyrå. Det visade sig emellertid, att detta belopp på 4 miljoner kronor för innevarande budgetår icke var tillräckligt utan Kungl. Maj:t var nödsakad att redan i början av denna riksdag komma med ett förslag, att på tilläggsstat för innevarande budgetår skulle ytterligare beviljas 2 miljoner kronor. Alltså hela det belopp som beviljats för innevarande budgetår är 6 miljoner kronor. Vi ha från byggnadslånebyrån inhämtat uppgift om hur rekvisitioner på dessa anslag nu ställa sig och fått klart för oss, att man kan beräkna, att redan tidigt på hösten är hela det anslag på 4 miljoner kronor som Kungl. Maj:t föreslår förbrukat, och vi ha för vår del trott, att detta skulle medföra ett avstannande av verksamheten. Därest det blir känt för kommunerna, att hela anslaget är förbrukat, medför detta ett fördröjande av ansökningarna om bidrag till byggande av pensionärshem och att, därest ansökningarna redan kommit in, de bli lagda på hög i byggnadslånebyrån. Detta såvida man icke får klara och bestämda direktiv, att erforderliga belopp från beredskapsstaten skola ställas till förfogande för ändamålet. Hur man än gör i detta avseende, kan staten icke göra några be-

Bidrag till inrättande av pensionärshem. (Forts.)

sparingar utan bidraget till byggande av pensionärshem utgår efter författningensliga grunder, och då är det naturligare att redan på den ordinarie budgeten anvisa det belopp som kan beräknas erforderligt för detta ändamål.

Första kammaren har bifallit statsutskottets förslag i denna del, och jag tycker, att det skulle vara ganska onödigt att för en tvist om formerna ställa till med en gemensam votering genom att andra kammaren skulle bifalla reservationen, och ber sålunda att få yrka, att kammaren även i detta fall måtte biträda statsutskottets förslag.

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! Jag begärde närmast ordet för att komplettera statsutskottets föreliggande förslag med några siffror. Som bekant anvisade fjolårets riksdag 4 miljoner kronor och har årets riksdag på tilläggsstat anvisat 2 miljoner kronor, alltså tillsammans 6 miljoner kronor, vilket belopp helt har förbrukats. Innevarande dag ligga hos vederbörande statsorgan ansökningar, mot vilka det säkerligen icke finns anledning att resa invändningar utan som komma att tillstyrkas hos Kungl. Maj:t, på 1 800 000 kronor. Vill man försöka få fram behovet för ett budgetår, ligger det nog väsentligt närmare 8 miljoner kronor än de 4 miljoner kronor, som det här är fråga om.

När jag nu ändå har ordet, herr talman, skall jag emellertid passa på tillfället att, med hänsyn till herr Jonssons i Skutskär entusiasm för sitt uppslag, starkt understryka vad statsutskottet säger om att ett förverkligande av detta uppslag kommer att möta praktiska svårigheter. Framför allt tror jag detta kommer att bli fallet för landskommunerna. Jag förutsätter nämligen, att motionären icke ett ögonblick har tänkt sig, att de bestämmelser i författningen, som reglera hyrorna, skulle på något sätt elimineras eller att de hyresbördor för folkpensionärerna, som kommunerna nu äro ålagda, skola överflyttas på staten. Om så inte är fallet tror jag det är allt skäl att göra klart för sig, att det hela icke är så enkelt utan kan komma att möta svårigheter.

För min del skall jag icke resa någon invändning mot en utredning men jag vill stryka under nödvändigheten av att man vid denna utredning icke glömmer bort att kommunalskatteberedningen i fråga om skatteutjämningen har föreslagit, att bidraget från staten i fortsättningen skall utgå icke efter den utdebiterade skatten utan efter skatteunderlaget i kommunen. Det är kanske något, som man också måste ta hänsyn till när man bygger upp de nya bestämmelserna.

Herr **Jonsson** i Skutskär, erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! I anledning av vad herr Olsson i Gävle nu yttrade vill jag säga, att jag trots hans anförande känner mig rätt tillfredsställd, ty då jag väckte motionen klappade farbror Olsson mig på axeln och sade, att den motionen är dömd att misslyckas. Ändå ha vi nu kommit så långt, att utskottet har gått med på en utredning. Trots att byggnadslånebyråns vice ordförande är så pessimistisk tror jag, att den utredningen kommer att visa, att det finns möjlighet att lösa frågan.

Jag vill tillägga, att beträffande landskommunerna är detta överhuvud taget förutsättningen för att man skall kunna tillgodogöra sig statsbidraget till pensionärsbostäder. I annat fall kunna vi icke lösa frågan.

Jag vill också tala om att kanske redan i höst kommer den kommun, som jag tillhör, att med egna medel sätta i gång denna byggnadsform, därför att vi komma ändå att tjäna på det istället för att bygga pensionärshem med det statsbidrag, som vi ha möjlighet att få.

Bidrag till invrättande av pensionärshem. (Forts.)

Härefter yttrade:

Herr Eriksson i Frägsta: Herr talman! Jag kan för min del helt instämma i motiveringen för den föreliggande reservationen och i vad som anfördes av herr Pettersson i Dahl. Det är emellertid en liten fråga i detta sammanhang, som jag skall passa på att lägga fram till byggnadslånebyråns vänliga åtanke.

Jag tror mig ha bekant, att under de senaste åren och även före kriget byggdes med statsbidrag rätt många bostäder om ett rum och kök. Jag ifrågasätter om det icke vore klokt av byggnadslånebyrån att på olika platser undersöka tillgången på sådana små lägenheter. När man skall ta ställning till vilka byggen man skall sätta i gång, tycker jag det vore lämpligt att bygga familjebostäder av en något större typ, dit man skulle kunna flytta de familjer, som nu bo tämligen trångt, så att de finge något bättre bostäder. Detta skulle såvitt jag förstår gå i stil med hela utvecklingen, ty all erfarenhet talar ju för att man skall ta till litet större utrymmen då det gäller familjebostäder. De mindre lägenheterna skulle då istället kunna användas för pensionärer.

Jag vill med detta endast ha påpekat, att det kanske går att samordna de olika åtgärderna, när det gäller att bedöma bostadsbehovet på olika orter. Jag är mycket väl medveten om att man i dagens läge har mycket stort behov av alla slags bostäder, men samtidigt kan man ju också nu räkna med en glädjande utveckling i vad avser materialtillgången. Den planerade byggnadsverksamheten får ju mycket stort omfång i år, och man vill gärna förutsätta, att man skall kunna fortsätta på den vägen. Det skulle kanske betyda, att vi efter tre, fyra år hade vårt bostadsbestånd i någon mån sanerat och sanerat på det sättet, att vi fått hyggliga bostäder för familjerna och möjlighet att flytta över pensionärerna till dessa äldre och mindre lägenheter.

Det har kanske varit onödigt av mig att ta upp denna sak nu, men jag har icke sett, att man på något håll resonerat om denna möjlighet, och jag tycker alltid det är värdefullt att få resonera med byggnadslånebyrån, som ju har mycket stor erfarenhet, för att därigenom få tillfälle att få höra dess syn på hithörande spörsmål. Jag har således endast velat framhålla, att när det gäller att pröva behovet av pensionärsbostäder hör man taga hänsyn också till de förhållanden, som jag här i någon mån har försökt skissera.

I övrigt, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr Olsson i Gävle: Herr talman! I anledning av vad herr Eriksson i Frägsta anförde vill jag endast svara, att vi ha haft ögonen på denna sak mycket länge. Det är ju alldeles självfallet, att man så småningom måste tänka sig en sådan utveckling. Om man emellertid vet, att det gäller att skaffa bostäder åt ungefär 100 000 folkpensionärer och att man ännu i hela landet icke lyckats lösa bostadsfrågan för mer än i runt tal 8 000, så förstår man, att det säkerligen ännu är ett gott stycke väg, innan man kan säga, att vi kommit dithän att man kan inskränka sig till att tillgodogöra sig dessa lägenheter på ett rum och kök.

Sedan vill jag endast säga, herr talman, att kan det glädja herr Jonsson i Skutskär att han får denna utredning till stånd, så skall jag icke alls missunna honom den glädjen, men det innebär dock icke, att saken är klar bara därför att en utredning blivit beslutad. Hur man än bär sig åt i detta sammanhang, måste utgångspunkten vara, att hyrorna för folkpensionärerna icke få drivas i höjden.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt dels

Bidrag till inrättande av pensionärshem. (Forts.)

ock på bifall till den vid punkten avgivna reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 4:o) av utskottets förevarande utlåtande nr 126, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för bifall till ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

§ 8.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av aktier i Stockholm—Västerås—Bergslagens nya järnvägsaktiebolag.

Förvärv av aktier i Stockholm—Västerås—Bergslagens nya järnvägsaktiebolag.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr Hall: Herr talman! Det är icke för att ställa något yrkande beträffande utskottets kläm eller motivering, som jag har begärt ordet. Jag vill till att börja med uttrycka ordsbefolkningens tillfredsställelse över att denna fråga äntligen närmar sig sin lösning. Utsikten för denna tätbefolkade och högt industrialiserade bygd att erhålla normala järnvägsförbindelser till samma pris som gäller för statsbanorna är självfallet så lockande, att en representant för orten icke kan annat än vara tillfredsställd med det sakliga resultat, som man efter många års undersökningar och förhandlingar har kommit till. Den motivering, som statsutskottet har tillhandahållit för förslaget, innehåller väl icke heller något särskilt, som jag har anledning att vända mig emot. Där emot kan man säga, att det finns åtskilliga ting, som borde ha stått i denna motivering men som icke finns där. Dessa ting kunna helt säkert ha sin betydelse för det fortsatta arbetet med förstatligandet av det nu återstående enskilda järnvägsnätet.

Den proposition, som riksdagen fått mottaga, innehåller ju en lång diskussion mellan järnvägsstyrelsen och departementschefen om huruvida det hade varit ur statsverkets synpunkter klokare att förstatliga Västeråsbanan 1942 än att uppskjuta beslutet till 1944. Efter mycket skarpsinniga beräkningar, som jag här icke skall referera, har järnvägsstyrelsen för sin del kommit till det resultatet, att man nu förtjänar 400 000 kronor på att ha uppskjutit beslutet under två år. Detta skulle alltså vara beviset för att det nu föreliggande förslaget är det bästa som hittills har stått att uppnå. För att nu använda en järnvägsterm kan man nog utan överdrift säga, att diskussionen därmed har växlats in på ett sidospår. Frågan om huruvida statskassan vinner eller förlorar något 100 000-tal kronor är för det första omöjlig att besvara och för det andra i detta sammanhang en skäligen likgiltig detalj. Jag erinrar först och främst om att detta dock gäller en affär, där aktierna kosta 25 miljoner kronor, där det kostar åtskilliga miljoner att övertaga järnvägens skulder och där det till att börja med kostar ett 30-tal miljoner att sätta järnvägen

Förvärv av aktier i Stockholm—Västerås—Bergslagens nya järnvägsaktiebolag. (Forts.)

i det skick, som numera motsvarar en modern järnväg. Om dessa penningmedel komma att få en tillfredsställande förräntning i framtiden eller icke, det vet naturligtvis ingen av oss. Det beror på så många omständigheter, på järnvägarnas roll överhuvud taget i vårt framtida trafikväsen, på de totala inkomster som järnvägarna i allmänhet kunna komma att ge, på konkurrensen med den kommande biltrafiken under fredstid o. s. v. Att spekulera över dylika ting i detta sammanhang är enligt min mening tämligen meningslöst.

De synpunkter, som legat till grund för järnvägarnas förstatligande och som på sin tid förmådde riksdagen att fatta 1939 års principbeslut, tala ju om helt andra ting, om de samhällsekonomiska fördelar som äro att vinna genom att enhetliggöra hela det svenska järnvägsnätet. Något av dessa synpunkter skymtar väl fram även i detta resonemang, men det siffermaterial, som man skulle ha styrkt dessa synpunkter med, lyser med sin frånvaro. Hur mycket kostar det allmänheten att ha en enskild järnväg genom sin bygd i stället för att ha en statsbana? Det är ju en av de betydelsefulla frågor, som i detta sammanhang borde ha blivit belyst.

Det är svårt för en enskild ledamot av riksdagen att i brist på villig medverkan från myndigheterna, från järnvägsstyrelsens och Kungl. Maj:ts sida, få fram vederhäftiga siffror. Om jag nu nämner några siffror så måste det alltså ske med reservation för de brister, som kunna vidlåda dessa siffror, därför att man icke velat tillhandahålla dem i vanlig ordning. För ett normalår har man beräknat, att Västeråsbanan tar 600 000 kronor mera av sina trafikanter än vad motsvarande trafiktjänster skulle kosta allmänheten, om järnvägen ägdes av staten. För ett krigsår med den högtrafik, som vi haft efter 1939, beräknar man samma belopp till ungefär 1 000 000 kronor. Om man bara tar hänsyn till sistnämnda siffra så betyder det alltså, att 2 miljoner kronor äro bortkastade bara på högre taxor genom de två årens uppskov. Den som det roar kan ju sedan räkna ut, hur mycket det s. k. affärsvärdet är av det enskilda järnvägsnätet, om man skall tillämpa de för statens järnvägar gällande taxorna.

Men här finns ju också förutom staten, bolaget och den trafikerande allmänheten en annan part, som när det gäller järnvägarna är en ganska talrik part för övrigt, och det är personalen. Den har visserligen vid de enskilda järnvägarna för några år sedan fått upp sina löner i nivå ungefär med vad staten betalar, men pensionerna äro alltjämt ordnade på ett mycket egendomligt sätt för de enskilda järnvägarnas personal. För den största lönegruppen, stationskarlar och banvakter och med dem jämställda, är pensionen inklusive tillägg vid statens järnvägar för närvarande 2 850 kronor om året men vid de enskilda järnvägarna 1 470 kronor. Skillnaden är 1 380 kronor. Det betyder, att de enskilda järnvägarnas pensionskostnader ligga vid 51 % av det belopp, som staten betalar. Även på det området har alltså den enskilda järnvägsförvaltningen misslyckats i att fylla sin sociala funktion.

Det är huvudsakligen dessa två ting, som jag har velat konstatera, då man nu går till ett fortsatt arbete med förstatligande av de kvarvarande enskilda järnvägarna. På grund av innehållet i 1939 års principbeslut har man kanske icke ansett det nödvändigt att redovisa dessa synpunkter i varje särskilt fall. Jag tror emellertid med kännedom om hur lätt människorna ha för att glömma, att det är skäl i att både riksdagen och den allmänna opinionen då och då får en erinran om att när det gäller järnvägsförvaltning är den statliga företagsamheten så pass överlägsen, att man bör skynda fort med att förstatliga det enskilda järnvägsväsendet.

Slutligen vill jag ännu en gång understryka, att när det gäller affärer av

Förvärv av aktier i Stockholm—Västerås—Bergslagens nya järnvägsaktiebolag. (Forts.)

denna storleksordning är det i hög grad önskvärt, att riksdagen tillhandahåller ett någorlunda fullständigt siffermaterial.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Andersson**: Herr talman! Herr Hall ställde frågan hur mycket det kostar allmänheten att år efter år i en trakt ha tillgång allenast till en enskild bana jämfört med de förmåner, som skulle ha beretts samma bygd, om den hade haft tillgång till en statsbana. Frågan är ju särdeles intressant, i all synnerhet då den ställes från det hållet. Jag behöver ju icke erinra om att aktiemajoriteten i Stockholm—Västerås—Bergslagens järnväg sedan många år tillbaka har ägts av Västerås stad. Banan har alltså icke varit privatägd i vanlig mening utan har varit kommunägd, och det är ledningen i Västerås stad, som i princip har svarat för förvaltningen. När det emellertid har gällt förhandlingar om statsinlösen, så har man icke från ägaren mött någon större förståelse överhuvud taget för transaktionen, utan snarast har det varit så, att en inlösen mött ett påfallande motstånd. Man har för det första icke velat sälja utan helst velat ha banan kvar och för det andra ha så mycket betalt, att statsintressets företrädare vid ett tillfälle ansett att en preliminär uppgörelse icke kunde accepteras.

Man måste väl förutsätta, att stadens styresmän i hög grad representera trafikantintresset. Västerås är ju en stor stad, och det finns där en talrik befolkning, som behöver anlita järnvägen för sina resor, liksom också flera stora industriföretag. Den naturliga vägen hade då varit att utöva påtryckning på den kommunala representationen för att på det sättet underlätta ett övertagande. Men så har inte skett, utan jag måste säga att motsatsen snarast har varit fallet. Hur den övriga allmänheten, alltså den som inte bor i Västerås utan på andra håll utefter banan, har reagerat, vet jag inte, ty jag har inte mött några krav från denna allmänhet, varken från dem, som trafikera banan med gods, eller från dem, som själva resa.

På basis av sitt resonemang kom herr Hall till den egendomliga slutsatsen, att så och så många miljoner blivit bortkastade. Men vart kunna då dessa pengar — för att fortsätta herr Halls resonemang — ha tagit vägen? I den mån Västeråsbanan har tillämpat för höga taxor, skulle ju pengarna ha stannat inom företaget, och eftersom staten skall övertaga företaget med skulder och tillgångar, bör en del komma staten till godo, bortsett då från det, som utdelats under åren 1942 och 1943. Det är emellertid inte i det avseendet fråga om några större belopp; endast för det sista av dessa år uppgick utdelningen till 7 procent.

Jag kan alltså inte godkänna herr Halls resonemang att pengarna blivit bortkastade. Menar han däremot, att de obehörigen frånhänts trafikanterna till järnvägsföretagets förmån, kan jag följa med honom åtminstone ett stycke på väg.

Jag begärde emellertid ordet med anledning av att i statsutskottets utlåtande göres ett uttalande, som får anses innebära en kritik av den takt, vari järnvägsförstatligandet hittills skett. Jag har i medkamnaren uttryckt min förvåning över att denna kritik kommer fram just i år, då vi taga det största steg i fråga om förstatligande, som tagits sedan principbeslutet på sin tid fattades. Jag skulle bättre ha förstått statsutskottets klander, om det kommit i föl eller 1942, då de förslag om inlösen, som framlades för riksdagen, voro av mindre omfattning.

Såsom en förklaring till, varför det har dragit längre ut på tiden med denna sak än vad riksdagen 1939 hoppades, behöver jag bara peka på tidsomständigheterna. Jag är övertygad om att hade man 1939 kunnat förutse, att det skulle

Förvärv av aktier i Stockholm—Västerås—Bergslagens nya järnvägsaktiebolag. (Forts.)

bli ett världskrig, som skulle räcka i fem år, hade nog ingen varit så optimistisk, att han hade hoppats på att förstatligandet av järnvägarna skulle kunna äga rum under loppet av dessa fem år, mitt under brinnande världskrig med alla de konsekvenser, som en sådan situation för med sig.

Jag har också tidigare varit i tillfälle att här i riksdagen motivera min egen ståndpunkt till denna fråga, nämligen att jag anser att man i varje särskilt fall är skyldig att bevaka statens intressen på sådant sätt, att man icke accepterar en uppgörelse, som ur ekonomisk synpunkt är för staten oförmånlig. På vissa håll förefaller det, som om man fattat 1939 års beslut så, att staten skall övertaga de enskilda järnvägarna till vilket pris som helst och att regeringen, när den får ett förslag färdiglagat från järnvägsstyrelsen, är skyldig att godtaga det utan att ens granska det. Så har jag i varje fall inte fattat min uppgift, utan jag har fattat den så att jag är skyldig att bevaka statens intressen gentemot ägarna till de enskilda järnvägsföretagen, d. v. s. säljarna. Det kanske kan tyckas, att denna min inställning är egendomlig med hänsyn till den politiska uppfattning jag företräder, men jag har ansett min plikt vara att i första hand bevaka statens intressen. Detta ståndpunktstagande har i ett fall medfört, att jag inte kunnat rekommendera framläggandet av ett förslag, som järnvägsstyrelsens förstatligandeberedning uppgjort, och det var beträffande det förslag, som år 1942 avgavs om inlösen av Västeråsbanan. I alla övriga fall ha förslagen utan några som helst ändringar vidarebefordrats till riksdagen.

Statsutskottet uttalar nu en förmodan att dröjsmålet med Västeråsbanans förstatligande kan ha inverkat så, att hela planen förskjutits. Det vill jag ingalunda bestrida. Men samtidigt är jag angelägen framhålla, att enligt min uppfattning skulle det inte, vare sig något världskrig kommit emellan eller ej, inom en tidrymd av fem år ha gått att genomföra hela detta utomordentligt stora program. Jag drar den slutsatsen av det faktum, att förstatligandebeslutet under de två första åren, då programmet helt fick fullföljas i den ordning, som planerats från järnvägsstyrelsens sida, hade liten omfattning, i det att man grep sig an med relativt små och obetydliga banor först. Det hade kanske gått lättare att realisera planen, om man hade tagit itu med de stora banorna först. Då hade det också varit möjligt att förvärva dessa banor vid en tidpunkt, när anspråken från säljarnas sida inte voro så stora som de blivit, sedan konjunkturererna för järnvägarna förbättrats på sätt som skett.

Vad det fortsatta förstatligandet beträffar, vill jag försäkra att från min sida kommer intet hinder att resas, utan arbetet skall kunna fortskrida i normal omfattning. Men som jag nyss förklarade anser jag mig icke böra acceptera förslag, som jag ur statens synpunkt finner uppenbart omöjliga att godtaga. Jag förbehåller mig rätt att bevaka statens intressen gentemot järnvägssäljarnas, vare sig dessa säljare äro enskilda personer eller kommuner och städer, som fallet varit beträffande Stockholm—Västerås—Bergslagens järnväg.

Herr **Andersson** i Prästbol: Herr talman! Det torde väl inte förvåna kammarens ledamöter att statsutskottet nu, då den tid snart är ute, som uppställdes för programmets förverkligande när riksdagen fattade beslut om de enskilda järnvägarnas förstatligande, gör detta uttalandet, att utskottet hoppas att förstatligandet skall kunna påskyndas, så att det resultat med snaraste skall kunna uppnås, som riksdagen förutsatte vid fattandet av sitt beslut.

Jag skall emellertid inte ingå på något vidare bemötande av vad kommunikationsministern här anfört, utan nöjer mig med att yrka bifall till statsutskottets förslag i förevarande ärende.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 9.

Herr statsrådet *Wigfors*s avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 263, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 6 § förordningen den 17 juni 1938 (nr 384) angående rätt för svenskt aktiebolag och svensk ekonomisk förening att vid taxering till kommunal inkomstskatt samt statlig inkomst- och förmögenhetsskatt åtnjuta avdrag för avsättning till konjunkturinvesteringsfond, m. m.

Denna proposition bordlades.

§ 10.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 32, i anledning av väckta motioner om frihet från omsättningsskatt vid försäljning, som i viss begränsad omfattning bedrivs av biodlare med honung av egen skörd.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 33, i anledning av väckt motion angående utredning rörande frågan om ändamålsenligheten av nu gällande lagstiftning angående alkoholhaltiga drycker.

I en till bevillningsutskottet hänvisad motion nr 378 i andra kammaren av herr *Wiberg* hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande frågan om ändamålsenligheten av nu gällande lagstiftning angående alkoholhaltiga drycker samt snarast möjligt för riksdagen framlägga de förslag, som föranledas av sådan utredning ävensom att därvid i motionen angivna synpunkter måtte vinna beaktande.

Utskottet hemställde, att motionen II: 378 av herr *Wiberg* angående utredning rörande frågan om ändamålsenligheten av nu gällande lagstiftning angående alkoholhaltiga drycker icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

*Motion an-
vände utred-
ning rörande
frågan om
ändamålsen-
ligheten av
gällande lag-
stiftning an-
gående alko-
holhaltiga
drycker.*

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Wiberg**: Herr talman! I motion nr 123 i första kammaren av herr *Elon Andersson* m. fl. och nr 173 i andra kammaren av herr *Malmberg* m. fl. hemställdes till 1943 års riksdag, att »riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en utredning rörande orsakerna till det försämrade nykterhetstillståndet och om de åtgärder från statens sida, som i anledning därav kunna vara påkallade, en utredning som syftar till en allmän översyn över svensk nykterhetslagstiftning». I motiveringen framhölls bl. a., att det allmänna nykterhetstillståndet under krigsåren undergått en avsevärd försämring. De ådömda fylleriförseelserna visade en starkt stigande tendens, men särskilt allvarligt vore att ungdomsfylleriet visade en påtaglig stegring. Den utveckling, som under de senaste åren hade ägt rum, ådagalade — framhölls det — att de nykterhetspolitiska åtgärderna i vårt land icke voro tillräckligt effektiva.

Jag tillåter mig, herr talman, att härtill knyta den reflexionen, att denna motivering för motionerna i fråga var absolut riktig. Det kan omnämnas, att den totala konsumtionen av spritdrycker under kriget sjunkit men att antalet registrerade fylleriförseelser stigit med närmare 45 procent från år 1937 till år 1942. Vad ungdomsfylleriet angår kan nämnas, att i jämförelse med genomsnittet för åren 1934—1938 visar fyllerifrekvensen för män under 21 år en tre gånger så stark ökning som för samtliga män, som fyllt 21 år. Om

Motion angående utredning rörande frågan om ändamålsenligheten av gällande lagstiftning angående alkoholhaltiga drycker. (Forts.)

man endast räknar med förseelser enligt domstolsstatistiken, ha under de senaste åren de flesta fylleriförseelserna begåtts av 23-åringar, men om även de militära disciplinstraffen medräknas, ha de begåtts av 22-åringar. Därefter ha enligt domstolsstatistiken 20-åringarna kommit högst i fråga om antalet fylleriförseelser. År 1942 var antalet fylleriförseelser, för vilka straff utdömdes, ungefär 42 000 mot 29 500 år 1937. 1943 års motionärer åsyftade också enligt min uppfattning med fullt fog en djupgående och förutsättningslös analys av det statistiska materialet samt en ingående diskussion av det orsakssammanhang, som förelåg, för att man skulle erhålla vägledning för en allmän översyn av nykterhetspolitiken och även kunna uppdraga nya eller reviderade riktlinjer för densamma.

Bevillningsutskottets betänkande av den 8 juni 1943 är av ett alldeles särskilt intresse. Utskottet framhöll där, att utskottet beaktade betydelsen av en sådan utredning och att utskottet funnit, att de problem, som här uppställdes sig, borde bli föremål för noggrant övervägande. Utskottet sade klart ifrån, att det mycket väl kunde tänkas, att det nuvarande systemet icke innefattade den bästa lösningen vid valet av system för vår nykterhetspolitik. Det vore också tänkbart, att nuvarande missförhållanden i viss utsträckning hade för-anletts av restriktionsbestämmelsernas utformning i särskilda avseenden. Men icke desto mindre avstyrkte utskottet bifall till motionerna under motivering att det kunde ifrågasättas, om tidpunkten för igångsättande av en sådan utredning vore lämplig och att i allt fall resultatet av en inom finansdepartementet igångsatt snabbutredning angående orsakerna till försämringen i nykterhetstillståndet under kriget borde avvaktas.

Beträffande denna snabbutredning förhåller det sig på följande sätt. Riksdagens nykterhetsgrupp och Sveriges nykterhetsvänners landsförbund hade i skrivelse den 17 februari 1943 till Kungl. Maj:t hemställt, att en skyndsamt utredning måtte verkställas angående orsakerna till det starkt stegrade fylle-riet, och den 9 april 1943 tillkallade chefen för finansdepartementet tre sakkunniga för att inom departementet biträda med en sådan utredning. Det är anledning fästa uppmärksamheten på att denna utredning hade en begränsad räckvidd. Bevillningsutskottet har också mycket riktigt åtskilt denna specifikt inriktade snabbutredning och den hela fältet omfattande, grundliga utredning, som åsyftades såväl i 1943 års motioner som i den motion, vilken jag i år tillåtit mig väcka.

Bevillningsutskottet avstyrkte alltså i följande motionerna men endast med en majoritet av elva ledamöter mot nio. Dessa senare nio ledamöter, bland vilka från denna kammare återfunnos herrar Olsson i Gävle, Orgård, Sundberg, Rosander och Olofsson i Höganäs, hade avgivit en utförlig reservation för bifall till motionerna. Denna reservation är mycket välskrivet och klarläggande, och jag tror att det är nödvändigt att referera densamma för att kam-marens ledamöter skola få en fullt tydlig bild av vad saken gäller.

I reservationen framhölls till en början, att det hittillsvarande systemet visat sig icke hålla inför krigstidens påfrestningar, och man tillägger: »Var orsakerna härtill kunna vara att söka, kan i nuvarande läge ej konstateras.» Genom en utredning i motionernas syfte kunde emellertid material erhållas för bedömning av verkningarna av den hittills förda nykterhetspolitiken och för ett övervägande av de nya linjer för denna politik, som kunde finnas vara av behovet påkallade. Reservanterna påpekade att »då denna utredning skulle avse en planläggning av vår nykterhetspolitik på längre sikt, är det uppenbart, att den inom finansdepartementet igångsatta snabbutredningen rörande orsakerna till det försämrade nykterhetstillståndet icke kan tjäna

Motion angående utredning rörande frågan om ändamålsenligheten av gällande lagstiftning angående alkoholhaltiga drycker. (Forts.)

dess — d. v. s. långsiktсутredningens — syftemål i annan mån än att vid densamma insamlat material kan vara till gagn som vägledning. Departementschefen framhåller även, att en mer uttömmande analys av de faktorer, som framkallat det ökade spritmissbruket, ligger utom ramen för snabbutredningens arbete.» Reservanterna polemiserade därefter gentemot utskottsmajoritetens uttalande, att tidpunkten ej vore lämpad för igångsättande av den avsedda utredningen, samt framhöllo, att det tvärtom vore av värde att utredningen igångsattes under en tid, då nykterhetslägets allvar för alla vore så framträdande som nu vore fallet. I förbigående må anmärkas, att allvaret ingalunda blivit mindre under det år, som förflutit, utan snarare större.

Ärendet behandlades i riksdagen den 28 juni 1943, varvid riksdagen biföll reservanternas förslag och därmed motionerna. I skrivelse till Kungl. Maj:t av samma dag anhöll riksdagen om en förutsättningslös och allsidig utredning angående den svenska nykterhetslagstiftningens framtida innehåll och utformning.

Man frågar nu, vilket resultatet blivit av riksdagens skrivelse i denna så betydelsefulla och allvarliga fråga. Såvitt jag vet, har den icke medfört något resultat alls. Detta var en av anledningarna till att jag överhuvud taget i år tog upp frågan. Vad formen beträffar hade jag att välja mellan motion och interpellation. Naturligtvis kunde jag ha valt formen interpellation. Nu är det emellertid som bekant så, att med den förhandlingsordning riksdagen har en interpellation icke kan leda till någon i varje fall klarare manifestation från ens den kammars sida vari interpellationen framställes. Det var då, såvitt jag kunde bedöma, inte annat att göra än att taga upp ärendet genom en motion med i stort sett samma yrkande som föregående års motion hade. Samtidigt tillät jag mig i motiveringen trycka på vissa med nuvarande system förenade olägenheter och avarter, vilka icke tillräckligt syntes ha uppmärksamats vid tidigare framställningar med enahanda yrkanden.

Huru har nu denna motion behandlats av 1944 års bevillningsutskott? Den har avstyrkts, men denna gång utan någon hänvisning till snabbutredningen. Man har endast åberopat riksdagens beslut 1943, där riksdagen som förut nämnts begärt en allsidig och förutsättningslös utredning. Denna begäran befinner sig nu under Kungl. Maj:ts snart ettåriga övervägande. Bevillningsutskottet har icke ens i sin motivering framhållit önskvärdheten av att 1943 års riksdagsbeslut och riksdagsskrivelse utan ytterligare dröjsmål måtte leda till resultat. När jag såg utskottsutlåtandet, vände jag givetvis genast på bladet för att se, vad reservanterna hade anfört. Jag kunde nämligen inte tänka mig annat, än att 1943 års reservanter, till vilkas ståndpunkt riksdagen ju den gången anslöt sig, även i år skulle slå vakt om sin uppfattning. Men det hade tydligen gått med reservanterna som med melodien som kom bort. Bevillningsutskottets beslut 1944 synes vara enhälligt och är i varje fall reservationsfritt. Skall nu detta innebära, att reservanterna, vilka väl icke ha något emot att jag betecknar dem såsom i eminent grad kända nykterhetsmän, slagit sig till ro med att en skrivelse för ett år sedan har avlåtits till Kungl. Maj:t och med den förhoppningen, att densamma väl med tiden skall leda till att Kungl. Maj:t beslutar sig för att effektuera framställningen? Eller har entusiasmen för denna viktiga utredning svalnat? Anses det icke längre vara synnerligen betydelsefullt, att man får till stånd en ur alla synpunkter sett allsidig utredning, vilken, som man får hoppas, skall leda till att det nuvarande systemet, vilket från nästan alla håll utdömts, ersättes med ett effektivare och bättre?

Den åsyftade utredningen skall naturligtvis ej inrikta sig endast på sådana

Motion angående utredning rörande frågan om ändamålsenligheten av gällande lagstiftning angående alkoholhaltiga drycker. (Forts.)

frågor som motbokens existens. Det finns oerhört många andra områden. Jag skall icke uppta kammarens tid med alltför många exempel. Men är det verkligen tillfredsställande, att langningsparagraferna numera fått en sådan utformning, att det enligt vad som framhålles från polishåll är praktiskt taget lönlöst att åtala en langare? Eller vill någon påstå, att det är rätt metod att för 496:e gången straffa en person med böter för fylleri? Jag skulle tro, att man här i Stockholm kan få fram ytterligare siffror av aktningssvård storleksordning. I Malmö, där jag tillåtit mig göra en undersökning, äro vi mera blygsamma. Rekordet innehades i februari av en som var dömd 210 gånger, som nummer två kom en med 156 domar och som trea en person med 94 domar. Men dessa siffror härröra ju från februari månad! En lagstiftning, vilken i sådana fall som dessa stadgar påföljden böter, vilka troligen i regel sittas av, påminner om en läkare som försöker bota en envis förkylning med stryk. På andra områden har man lärt sig att bota missförhållanden genom att påverka deras sociala förutsättningar, inte genom att behandla symtomen.

Restriktionssystemet har aldrig i svenska folkets rättsmedvetande fått en ställning som motsvarar aktningen för andra lagbud. Föreskrifterna ha tolererats, så länge de ansetts ha något berättigande, men därutöver har det svenska folket inte velat vara med. Den individuella kontrollen, som skulle vara systemets hörnsten, har inte blivit någon verklighet. En allmänt erkänd svaghet med systemet har varit, att restriktionerna i realiteten ha konserverat det spritmissbruk som det var avsett att bekämpa. Spriten har fått den förbjudna fruktens lockelse, och motboken har kommit att anses såsom ett manbarhetsbevis. Mot spritbrukets frestelser har systemet icke visat sig vara någon garanti.

Det nuvarande systemet är behäftat med allvarliga olägenheter och fel, vilket väl icke någon vill förneka. Jag vågar också fortfarande hysa den meningen, att icke minst riksdagens nykterhetsvänner med tillfredsställelse borde se, att motionen bifölls och att sålunda Kungl. Maj:t finge en påminnelse om att det vore på tiden att igångsätta denna betydelsefulla utredning. Jag tillåter mig också, herr talman, att yrka bifall till motionen.

I detta anförande instämde herr *Pettersson* i Dahl.

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! När jag följde den historieskrivning, som herr Wiberg gjorde och som ju var fullkomligt riktig, satt jag länge och undrade — och det var kanske fler av bevillningsutskottets ledamöter, som i tysthet gjorde den reflexionen — om inte herr Wiberg hade glömt, att det inte var utskottet, utan reservanterna som segrade i kammaren. Men jag kunde ju så småningom konstatera, att herr Wiberg inte glömt det och att alltså det hela från hans sida syftade till att utgöra en påminnelse till Kungl. Maj:t. Utskottet har för sin del inte ansett någon sådan påminnelse nödvändig, ty vi utgingo i fjol ifrån att så fort snabbutredningen var avslutad, skulle den stora utredningen sättas i gång. Och om herr Wiberg valt den vägen, att han interPELLERAT finansministern angående orsakerna till att denna stora utredning inte ännu blivit igångsatt, tror jag att han skulle ha kunnat få ett tillfredsställande svar.

Jag tror också att man då hade kunnat säga finansministern, att alla de, som i fjol röstade emot en ny utredning, nu äro beredda att kräva en sådan; ty varken inom bevillningsutskottets majoritet eller minoritet från i fjol, vilka nu äro förenade i en majoritetsklump utan några som helst reservationer, tvivlar man ett ögonblick på att Kungl. Maj:t skall i handling omsätta

Motion angående utredning rörande frågan om ändamålsenligheten av gällande lagstiftning angående alkoholhaltiga drycker. (Forts.)

vad riksdagen begärde av Kungl. Maj:t i fjol. Hade vi haft finansministern här närvarande, hade vi ju kunnat fråga honom direkt om den saken. Jag hoppas emellertid att det efter herr Wibergs anförande här och den anslutning till detta, som jag gärna lämnar, skall kunna bringas till finansministerns kännedom, att riksdagen är praktiskt taget enhällig på denna punkt. Men vi ha inte velat göra en ny skrivelse till Kungl. Maj:t, då vi icke brukat använda den metoden, när det gäller att få svar på ett brev, som man förut skickat.

Jag tror således, att kammaren inte har någon anledning att göra annat än att följa utskottet, då jag är förvissad om — jag är säker på att herr Hagberg också kan intyga att han är förvissad därom — att herr Wiberg under den allra närmaste tiden kommer att bli bönhörd.

Herr Hagberg i Malmö: Herr talman! Jag har ett intryck av att herr Olsson i Gävle drog en smula för vittgående slutsatser, då han förklarade, att det nu rådde praktiskt taget enighet om den utredning, rörande vilken det förra året icke förelåg någon enighet. Jag nödgas då säga, att jag har samma uppfattning i år, som jag hade i fjol. Jag tillhörde nämligen, såsom herr Olsson i Gävle väl erinrar sig, den gången majoriteten inom utskottet. Jag hade där talat mot att en sådan utredning skulle verkställas med hänsyn till att Kungl. Maj:t redan hade satt igång en utredning, nämligen den Torsten Peterssonska s. k. snabbutredningen. Jag vann i utskottet, men jag förlorade i kamrarna. Riksdagen beslöt då, att den föreslagna utredningen skulle sättas igång. Jag anser emellertid nu, som jag ansåg då, att denna utredning icke är nödvändig, i all synnerhet innan man vet, vad Konungen ämnar göra med den Torsten Peterssonska utredningen. Denna har ju presenterat ett ganska intressant aktstycke, som jag har här för alla eventualiteter. Det har ju blivit mycket diskussion om detta aktstycke, och många skiljaktiga meningar ha kommit till synes, men ännu så länge vet man inte, vad Konungen kommer att göra med det. Under sådana förhållanden tycker jag icke, att det finns något fog för att ändra uppfattning i denna fråga, och det har jag icke heller gjort. Att jag icke dess mindre har biträtt utskottets hemställan här, beror självfallet på att riksdagen oavsett min mening begärt en utredning. Den är alltså ett faktum. Jag har velat säga detta, så att kammaren inte skall få den uppfattningen, att jag för min del på något sätt har svängt i denna fråga.

Jag vill å andra sidan säga, att det i dessa ting otvivelaktigt föreligger en högst betydande irritation här i landet. Det är också tydligt, att man på många håll bland, om jag så får säga, de »spritvårdande» myndigheterna lägger i dagen en mentalitet i dessa frågor som vårt folk i övrigt och icke minst nykterhetsfolket för länge sedan mer eller mindre kommit ifrån. Jag har med stort intresse tagit del av inläggen vid nykterhetsfolkets landsförsamling i Stockholm för en tid sedan. Jag får säga, att man där på många håll såg betydligt mer realistiskt på detta spörsmål, än vad åtskilliga av våra myndigheter nu göra. De ha liksom bourbonerna, kanske man skulle kunna säga, ingenting lärt och ingenting glömt av vad som förevarit i denna fråga. De äro fastvuxna i sina gamla uppfattningar och köra vidare i de gamla hjulspåren.

Jag har velat framhålla detta som ett litet bidrag till den diskussion som här äger rum. Det föreligger nog fog för åtskilliga av de påståenden, som framkommit i den Wibergska motionen. Men allt detta är en sak, och en annan sak är, att riksdagen redan begärt en utredning av dessa spörsmål, och då synes det mig opåkallat att begära ännu en utredning. Jag uttalade mig precis på samma sätt förra året. Men besynnerligt nog intog herr Olsson i Gävle då en annan ståndpunkt. Han ansåg, att det förhållandet, att en utredning

Motion angående utredning rörande frågan om ändamålsenligheten av gällande lagstiftning angående alkoholhaltiga drycker. (Forts.)
redan pågick, ingalunda behövde föranleda riksdagen att säga nej till ännu en utredning. Men i år har herr Olsson motsatt sig en utredning. I år säger han nej till en ny utredning, därför att det redan finns en utredning. Jag tycker, att detta inte är riktigt konsekvent handlat av herr Olsson i Gävle.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! Jag har ju en viss respekt för herr Hagbergs uppfattning, men jag blir litet betänksam, när jag hör, att han vill jämställa min ståndpunkt i år med herr Hagbergs egen i fjol. Det är dock en liten skillnad. Snabbutredningen är något annat än den stora på djupet av hela problemet gående utredning som vi begärde i fjol. Man kan inte göra en sådan jämförelse.

Sedan får jag säga, att det förefaller mig, som om detta tvivel, som herr Hagberg tydligen hade, på vad Kungl. Maj:t tänker att göra med snabbutredningens förslag, icke är nödvändigt, ty herr Hagberg har väl även en känsla av att det väsentliga i snabbutredningens förslag kommer att gå in i den stora utredningen, om det överhuvud taget skall bli något av densamma. Så ser jag saken, och jag tänkte, att herr Hagberg hade ungefär samma känsla. Men, herr talman, det tjänar ju ingenting till att nu diskutera alla dessa detaljer i »systemet». Det gjorde vi här i kammaren redan för en tio, femton år sedan, och jag tillät mig då att på samma sätt som herr Hagberg gjort i dag uttala mitt tvivel i fråga om resultatet. Då var det icke så många som ville lyssna, men nu är det väl några fler. Det är också min förhoppning, att vi, såsom vi gjorde 1937, skola kunna komma sams om att taga ytterligare ett långt steg framåt, vilket ju även herr Hagberg år 1937 förutsatte att vi skulle kunna göra.

Jag vill således icke på något sätt medgiva, att min ståndpunkt är förändrad från i fjol vare sig formellt eller sakligt.

Herr **Hagberg** i Malmö: Herr talman! Jag skulle gärna vilja instämma i den förhoppning som herr Olsson i Gävle uttalade. Herr Olsson och jag hade ett mycket angenämt samarbete, när det gällde att snickra ihop den stora kompromissen 1937, och jag tror, att det var ett ganska gott arbete som då utfördes, om jag får säga det själv. Jag hoppas, att, om det skall bli ett nytt samarbete, det måtte leda till samma resultat. Men jag kan icke underlåta, herr Olsson i Gävle, att påpeka, att man redan nu ifrån Kungl. Maj:ts sida har vidtagit åtgärder för att rasera en del av det som vi byggde upp 1937. Jag vill erinra om det förslag som rätt snart kommer på kammarens bord avseende ett riksrestaurangbolag och som innebär nedbrytandet av en viktig del av den organisation, som vi då uppbyggde. Jag vill också erinra om de planer, som äro å bane, att skapa ett enhetligt systembolag för hela landet. Detta innebär också ett raserande av de resultat, till vilka vi kommo fram vid den stora kompromissen. Den lösning som då åstadkoms har dock icke prövats i levande livet mer än sex år. Icke desto mindre är man redan nu beredd att taga bort ganska stora delar av resultaten av det enligt min mening förnuftiga reformarbete som då utfördes. När man har de erfarenheter som jag nu har, blir man lätt litet misstänksam beträffande hur det skall gå i fortsättningen.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 12.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 44, i anledning av väckt motion angående ändring i visst avseende av gällande bestämmelser om sparbanks utlåningsrörelse.

Motion om ändring i visst hänseende av gällande bestämmelser om sparbanks utlåningsrörelse.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr **Paulsen**: Herr talman! Då det här gäller en motion som jag har väckt och vari begäres en utredning angående medgivande för sparbank att i vissa fall utlämna lån utan borgen, skall jag be att få säga några ord. Utskottet har under behandlingen av denna motion vänt sig till sparbanksföreningen och sparbanksinspektionen och fått tillstyrkande yttranden från båda dessa håll. I anledning härav har utskottet också tillstyrkt motionen och varit mycket välvilligt. Man har till på köpet sagt, att man hoppas, att den i motionen berörda frågan kommer att ingå bland direktiven för den blivande stora utredningen. Så långt är allt gott och väl. Men sedan gör utskottet en fullständig kullerbytta och yrkar avslag på motionen.

Vad som varit orsaken till att utskottet handlat på detta sätt och vad som spökat i utskottsledamöternas hjärnor, när de kunnat göra sig skyldiga till en sådan lapsus, förstår jag icke. Men nog är det underligt, att när ett utskott sagt, att det har samma synpunkter som motionären och instämmer i hans yrkande samt att det anser, att motionärens synpunkter böra komma med i direktiven för den stora utredningen, utskottet sedan gör en kullerbytta och yrkar avslag på det hela. Ja, det är underligt, men jag rannsakar inte hjärtan och njurar och jag vet inte, hur detta kan komma sig.

Nu förhåller det sig emellertid ändå på det sättet, att motionen till följd av allt detta tillstyrkande säkerligen kommer att tagas med i den stora utredningen, och då har jag fått min önskan uppfylld. Jag behöver därför inte stå här och yrka bifall till min motion eller motsätta mig, att den kläm som bankoutskottet skrivit antages, utan jag nöjer mig med det uttalande jag nu gjort, i förhoppning om att det kommer att gå så som bankoutskottet och alla de hörda myndigheterna önska.

Herr **Svedman**: Herr talman! Då motionären icke yrkat bifall till sin motion, kan jag fatta mig synnerligen kort.

För fem år sedan hade herr Paulsen samma yrkande som i den föreliggande motionen i en motion som då avstyrktes av utskottet och avlogs av riksdagen. Det verkade kanske något chockerande, ty att ifrågasätta, att en person skulle få lån utan någon borgen, var ju någonting ganska nytt. Sedan dess har nog tiden arbetat för herr Paulsen och hans yrkande. Vi ha fått ökade erfarenheter bl. a. genom bosättningslånen, som ju äro borgensfria. Det finns otvivelaktigt ambitiösa personer, för vilka det är motbjudande för att icke säga förödmjukande att be andra personer skriva borgen på en låneansökan, därför att de med sin starka självständighetskänsla finna det osympatiskt att komma i en viss obligation till sina välgörare. Sådana personer torde ur banksynpunkt kunna räknas till det mera riskfria klientelet.

I små sparbanker, där styrelsen känner ungefär alla inom bankens verksamhetsområde eller har lätt att skaffa sig kännedom om dem, torde det icke vara så farligt att ge styrelsen en sådan befogenhet som herr Paulsen önskar. Beträffande de stora sparbankerna däremot, där man från styrelsens sida har svårt att erhålla en sådan personkännedom, blir förhållandet annorlunda.

Liksom för fem år sedan har bankoutskottet nu avstyrkt motionen, men efter som nu en revision av sparbankslagen i hela dess omfattning ställes i utsikt

Motion om ändring i visst hänseende av gällande bestämmelser om sparbanks utlåningsrörelse. (Forts.)

inom en snar framtid, har utskottet funnit det lämpligt att denna revision även tar hand om herr Paulsens önskemål.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 13.

Motion med förslag till lag om vissa ändringar i 8 kap. strafflagen.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 23, i anledning av väckt motion med förslag till lag om vissa ändringar i 8 kap. strafflagen.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 138, vilken behandlats av första lagutskottet, hade herr *Undén* hemställt, att riksdagen ville för sin del antaga i motionen intaget förslag till lag om vissa ändringar i 8 kap. strafflagen.

Utskottet hemställde, att riksdagen i anledning av förevarande motion, I: 138, måtte besluta att för sin del antaga följande

Förslag

till

Lag

om ändring i 8 kap. strafflagen.

Härigenom förordnas, att 8 kap. 14 a § strafflagen skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives samt att i samma kapitel skall införas en ny paragraf, betecknad 28 a §, av den lydelse nedan sägs.

8 KAP.

14 a §.

Den som, — — — böter dömas.

Allmän åklagare må ej utan Konungens lov väcka åtal för brott, som nu är sagt.

28 a §.

Allmän åklagare må ej utan Konungens lov väcka åtal för brott, som avses i 26 eller 28 §, i vad de hänföra sig till 14 a §.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1944.

Reservationer hade avgivits:

1:o) av herr *Branting*; och

2:o) av herr *Gezelius*, som ansett, att den av utskottet föreslagna åtalsprövningen vid brott mot 8 kap. 14 a, 26 och 28 §§ strafflagen bort anförtros justitiekanslern samt att den av utskottet föreslagna lagtexten bort utformas i enlighet härmed.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr *Gezelius*: Herr talman! Som reservant skall jag be att i korthet få motivera mitt ståndpunktstagande i denna fråga.

Olovlig underrättelseverksamhet, som riktar sig mot Sverige, straffas enligt 14 § i 8 kap. strafflagen. Enligt stadgandena i 8 kap. 14 a § strafflagen straffas den, som i annat fall inom riket för främmande makts räkning bedriver hemlig underrättelseverksamhet i militärt eller politiskt syfte. Under för-

Motion med förslag till lag om vissa ändringar i 8 kap. strafflagen.
(Forts.)

arbetena till denna lagbestämmelse — som alltså avser anskaffande av uppgifter, som icke beröra Sverige — framhölls det, hurusom erfarenheten visat, att ett land kunde vara operationsområde för utländska spioneri- och underrättelseorganisationer, vilkas verksamhet icke avsåge det land, där organisationen arbetade, utan ett annat land. Det framhölls därjämte, att svensk lag icke innehöll något mot dylik verksamhet riktat straffbud och att en sådan verksamhet inom svenskt område ur allmän ordningssynpunkt ävensom med hänsyn till förhållandet till främmande makter, med vilka Sverige upprätt-hölle vänskapliga förbindelser, icke torde anses önskvärd. Det betonades slutligen, att en handling för att bli va straffbar enligt 14 a § skulle ingå som ett led i en fortlöpande verksamhet.

Rättstillämpningen synes enligt första lagutskottet ha givit belägg för, att stadgandena i 14 a § fått en så vidsträckt avfattning, att det mött svårigheter att avgränsa tillämpningen till vad man enligt förarbetena avsåg att straffbelägga genom straffbudet.

Utskottet säger på denna punkt: »Erfarenheten av de senaste årens tillämpning av 14 a § torde giva vid handen, att lagrummet erhållit en avfattning, som möjliggör ingripande i större omfattning än vad vid bestämmelsernas tillkomst torde ha förutsatts. Det är fördenskull enligt utskottets mening motiverat, att en begränsning av lagrummets tillämpningsområde kommer till stånd.»

Motionären herr Undén har nu sökt vinna en tillfredsställande begränsning genom en ny brottsbeskrivning. Jag är fullt ense med utskottet, att motionärens förslag icke skulle kunna giva ett tillfredsställande resultat. Detta förslag är trots vissa förtjänster icke tillfredsställande, därför att det otvivelaktigt lider av uppenbara oklarheter. Då motionären begränsar straffbarheten till anskaffande av hemliga uppgifter rörande militära förhållanden men icke tar med politiska förhållanden, kan detta i vissa fall komma att innebära ett åsidosättande av vårt lands intressen.

Det är ju också uppenbart, att det är mycket svårt både i rättstillämpningen och än mera i lagstiftningen att draga en gräns mellan militära och politiska förhållanden.

Bland de fall, som lagutskottet haft tillfälle att taga del av, finnas exempel på olovlig underrättelseverksamhet, som föranlett åtal och där man icke kunnat draga någon bestämd gräns mellan militära och politiska underrättelser. Jag behöver icke gå närmare in på det; det känner var och en till.

Inför de betydande svårigheterna att utan åsidosättande av vårt lands intressen uppdraga en bestämd gräns för det straffbara området har utskottet för sin del funnit, att en ändring av brottsbeskrivningen överhuvud taget icke lämpligen kan företagas annat än i samband med en allmän revision av 8 kap. strafflagen. Straffrättskommittén är också för närvarande sysselsatt med en sådan omarbetning, och dess förslag i ämnet är, enligt vad utskottet inhämtat, att vänta i år. Vi komma sålunda sannolikt att nästa år få ett förslag till ändring av 8 kap. strafflagen och därmed en bättre brottsbeskrivning i denna lag.

I det läget har lagutskottet sökt ett provisoriskt vinna en begränsning av ifrågavarande straffbestämmelsers tillämpningsområde. Det har utskottet gjort genom att framlägga ett förslag till stadgande, att åtal för brott mot 14 a § icke får väckas utan Konungens lov. I denna punkt har jag varit skiljaktig. Jag har ej velat medverka till den politisering av rättsskipningen, som förslaget med all sannolikhet skulle komma att innebära. Jag har velat anförtro förövningen till justitiekanslern.

Vid 1942 års riksdag förelåg en motion av herr Undén med förslag, att förövningen skulle anförtros Kungl. Maj:t. Lagutskottet var då enhälligt

Motion med förslag till lag om vissa ändringar i 8 kap. strafflagen.
(Forts.)

om att ej föreslå riksdagen att till Kungl. Maj:ts prövning överlämna avgörandet i fråga om tillämpningen av denna lagbestämmelse. Det kan möjligen vara det förhållandet, att lagutskottets ledamöter från 1942 i stor utsträckning tagits i anspråk för aktiebolagsutskottet, som föranleder, att jag står som ensam reservant på denna punkt. Det har säkerligen ej inträffat något förhållande, som skulle kunna tala för en ändrad ståndpunkt från första lagutskottet från 1942; snarare skulle förhållandet på grund av den praktiska erfarenheten vara det motsatta.

Enligt utskottet av i år skulle det vara lämpligare att anförtro Kungl. Maj:t denna förprövning. Men utskottet motiverar icke närmare denna uppfattning. Det säger endast, att det synes icke behöva befaras alltför stora olägenheter i tillämpningen.

Olägenheterna äro emellertid enligt min mening uppenbara. Straffbarheten hos en gärning skall ju principiellt bedömas med hänsyn till omständigheterna vid brottets begående; alltså måste man kunna säga, att i detta fall synes vid brottets begående gärningen ha varit till skada för vårt land och gärningsmännen hava insett detta förhållande. Om två personer vid en tidpunkt nu skulle ha begått brott mot 14 a § och den ene av dem lagföres och med hänsyn till förhållandena åtalas och straffas, så skulle det vara högst otillfredsställande, om i ett ändrat politiskt läge någon tid därefter den andre skulle kunna gå fri på grund av främmande makts påtryckning på vårt lands regering.

Det finnes enligt min mening ingen anledning att öppna några nya vägar för främmande makters påtryckning på landets regering. Det måste vara en väsentlig styrka för rättssäkerheten i vårt land, att rättsskipningen i görligaste mån står fri från politiska inflytanden och naturligtvis i främsta rummet utländska politiska inflytanden samt att möjligheter ej öppnas för främmande makter att göra sitt inflytande gällande på rättstillämpningen. Ingenting bör enligt min mening företagas, som kan äventyra vår suveränitet på rättsskipningens område. Är det då ej oklokt att öppna dörrar, som skulle försvåra möjligheterna att hävda denna suveränitet? Otivelaktigt är det så. Det skall enligt min mening fordras mycket starka skäl för att anförtro åt Kungl. Maj:t i regeringen att träffa ett avgörande i en rättsskipningsfråga. Vad är det då för skäl, som skulle kunna tänkas åberopade för en sådan anordning? Det första skälet skulle väl vara det, att det i vissa fall, dock ett fåtal fall, beträffande brott mot 14 a § — som dock icke i brottsbeskrivningen i och för sig innehåller något om förhållandet till främmande makt — kan föreligga anledning till vissa politiska bedömanden. För att anförtro Kungl. Maj:t avgörandet vid dessa politiska bedömanden skall man öppna dessa mycket betänkliga vägar. Jag kan icke se, att det är erforderligt.

Om justitiekanslern anförtros denna uppgift är det väl ingen, som ej både räknar med och tror, att justitiekanslern i ett ömtåligt politiskt läge skall konsultera vederbörande departement, innan han träffar sitt avgörande.

Det har vidare anförts — det är enligt min mening ett mycket svagt skäl — att justitiekanslern har en sådan stor arbetsböda. Jag har hört detta skäl i flera sammanhang. Men är det ett skäl till rättssäkerhetens skydd att åberopa, att justitiekanslersämbetet ej är så organiserat, att det kan mottaga de uppgifter, som otivelaktigt tillkomma denna myndighet? Vore det ej den naturliga konsekvensen, att justitiekanslersämbetet då gjordes till föremål för en omorganisation, som säkerligen av andra skäl någon gång, kanske ganska snart, kommer att bli påkallad? Skulle för övrigt justitiekanslerns arbetsböda minskas genom att man anförtrodde Kungl. Maj:t förprövningen av dessa åtal? Såvitt jag kan se blir det ej fallet. Jag är fullkomligt övertygad om att

Motion med förslag till lag om vissa ändringar i 8 kap. strafflagen.
(Forts.)

Kungl. Maj:t icke i något fall kommer att träffa sitt avgörande utan justitiekanslerns hörande. Frågan om åtals väckande är nämligen ej endast beroende av huruvida det politiska läget eller regeringens förhållande till viss främmande makt påkallar ett åtal eller ej, utan den är även beroende på en prövning, huruvida åtalet av rent juridiska skäl lämpligen bör och kan anställas. Justitiekanslern blir sålunda säkerligen hörd i varje särskilt fall av Kungl. Maj:t. Man har då endast vunnit, att Kungl. Maj:t å ena sidan belastats med en massa icke ömtåliga och ömtåliga fall, medan justitiekanslern har samma arbetsbörda. Men vad man förlorar är det skydd, som man genom att anförtro prövningen åt justitiekanslern skulle kunna resa mot främmande makts direkta påtryckning på regeringen, ofta vid en tidpunkt långt senare än när handlingen begicks.

Säkerligen är det dessa enligt min mening mycket starka rättssäkerhets-synpunkter som ha föranlett, att straffrättskommittén i sitt preliminära förslag, som nu ligger utarbetat och skall läggas till grund för betänkandet, helt har anförtrott åt justitiekanslern denna prövning. För mig är det sålunda intet argument, att Kungl. Maj:t enligt 8 kap. 4 § för vissa bestämda, grova fall, som skulle kunna rubba förhållandet till främmande makt — missfirmelse av främmande statsöverhuvud och sådant — har fått sig anförtrodd denna förprövning. Det är intet skäl att utvidga detta till ett ännu ömtåligare område eller det fall, som avses i 14 a §.

Slutligen skulle från mina meningsmotståndares sida kunna som ett skäl åberopas, att här gäller det ett provisorium: nästa år få vi ju straffrättskommitténs förslag. Men det har jag icke ansett vara på något sätt en ursäkt att i ett provisorium avvika från en regel, som man anser förnuftigare, och att göra det under en så brydsam tid som den vi nu gå till mötes. Det är intet bärande skäl utan ett dåligt svepskäl.

Inför vad som förevar 1942 och den prövning som förestår beträffande det förslag, som straffrättskommittén kommer med, har jag självfallet icke kunnat intaga annan ståndpunkt. Om jag får deltaga i behandlingen av kommitténs förslag vid 1945 års riksdag vet jag icke. Men jag vill ha gott samvete, när det gäller att värna rättssäkerheten, och jag vill icke vara med om att sätta Kungl. Maj:t i den situation, som utskottets förslag skulle innebära.

Jag har, herr talman, ej någon initiativrätt. Utskottets förslag går utöver motionens ram. Det återstår för mig därför endast att yrka återremiss till utskottet. Skulle detta yrkande biträdas, skulle det innebära, att utskottet får upp till omprövning mitt förslag att i stället för åt Kungl. Maj:t anförtro denna prövning åt justitiekanslern. Att göra detta provisoriskt till dess att straffrättskommitténs därmed samstämmande förslag göres till föremål för omprövning kan jag icke se skulle innebära någon olägenhet.

Jag hemställer alltså om återremiss till utskottet.

I detta anförande instämde herrar *Holmdahl* och *Lindqvist*.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Bergquist**: Herr talman! Liksom i första kammaren vill jag begagna detta tillfälle för att säga några ord i den fråga, som föreligger till behandling.

Det spörsmål, som ligger under debatt, har tilldragit sig stor uppmärksamhet, och både i pressen och i den offentliga diskussionen har det förekommit en mängd uttalanden om den spionerilagstiftning vi ha och det sätt på vilket den tillämpas. Det har riktats kritik mot denna lagstiftning såväl ur den synpunkten, att det straffbara området gjorts alldeles för vitt, som ur

Motion med förslag till lag om vissa ändringar i 8 kap. strafflagen.

(Forts.)

den synpunkten, att lagstiftningen är illa utformad, att man skrivit så vaga och oklara bestämmelser, att man icke vet, vad som egentligen faller under lagstiftningen eller ej. Jag har vid tidigare tillfällen offentligen givit till känna, att jag anser, att det finnes anledning till kritik mot denna lagstiftning, och jag har icke någon som helst anledning att här i riksdagen sticka under stol med denna min uppfattning.

Härmed erkänner jag visst icke, att all den kritik, som riktats mot lagstiftningen och lagtillämpningen, skulle vara berättigad. Det har förekommit en mängd överord och oriktiga uppfattningar om vad som hänt och händer på detta område. De överdrifter, som förekommit, få väl i hög grad tillskrivas den omständigheten, att rättegången vid åtal enligt 8 kap. strafflagen i regel hålles inom lyckta dörrar, så att den stora allmänheten aldrig får kännedom om vad i verkligheten förekommit. Men även om man reducerar den framkomna kritiken till rätta proportioner, finnes dock kvar en del, som är anmärkningsvärt.

Med hänsyn till den kritik som förekommit och med hänsyn till min egen uppfattning i frågan tog jag så fort jag tillträdde mitt nuvarande ämbete upp till allvarligt övervägande, huruvida jag borde för årets riksdag framlägga förslag om ändring av de här ifrågavarande stadgandena i 8 kap. strafflagen. Men efter de undersökningar, som jag har gjort, kom jag till den uppfattningen, att det ej vore lämpligt eller önskvärt att till årets riksdag framlägga ett lagförslag. De skäl, som voro avgörande för mig i det hänseendet, voro tre.

Det första skälet var, att vi, som första lagutskottet erinrat om i sitt utlåtande och som kammarens ledamöter väl känna till, för närvarande ha en särskild kommitté, den så kallade straffrättskommittén, som har till direkt uppgift bland annat att göra en översyn över hela 8 kap. strafflagen. Denna kommitté har kommit så långt i sitt arbete, att vi räkna med, att förslag därifrån skall komma inom ett par månader och att man sedan efter vederbörlig remissbehandling skall kunna till nästa års riksdag framlägga förslag till ändrad lydelse av hela 8 kap. strafflagen. Det är självfallet, att om man har en lagstiftningsfråga av denna betydelse under övervägande på detta vis och snart kan vänta resultat, skall det vara mycket starka skäl för att man det oaktat skall framlägga förslag om partiella ändringar inom det område, som är föremål för översyn. Man bör enligt min mening vara ganska försiktig med att år efter år plåstra med de allmänna lagarna. Men den omständigheten i och för sig, att det pågår utredning, var dock ej för mig avgörande, utan hade jag haft den uppfattningen, att här verkligen vore allvarlig fara å färde, skulle jag det oaktat ha framlagt förslag till årets riksdag. Jag lät därför göra en ganska noggrann undersökning av den praxis, som utvecklats på detta område. Den var ganska lätt att göra för oss i justitiedepartementet, därför att alla domstolsutslag i brottmål avseende 8 kap. strafflagen skola enligt särskild författning insändas till justitiedepartementet. Vi hade alltså allt material tillgängligt. Vid den genomgång av praxis, som jag lät göra, fick jag den bestämda uppfattningen, att i början av denna lags tillämpning hade förekommit fall, som man nog i viss mån reagerade mot. Som kammarens ledamöter kanske erinra sig, innebär ju 8 kap. 14 a § strafflagen, att om en person gör sig skyldig till militär eller politisk hemlig underrättelseverksamhet skall han kunna straffas. Min företrädare i ämbetet uttalade, då denna lagstiftning genomfördes, att man skulle hålla på detta begrepp »verksamhet», och att det icke finge vara enstaka handlingar utan måste verkligen vara något, som fölle in under verksamhetsbegreppet, något upprepat, organisations-

Motion med förslag till lag om vissa ändringar i 8 kap. strafflagen.
(Forts.)

mässigt o. s. v. Där har man nu i praxis i viss mån gått längre än lagstiftaren tänkte sig, då lagen kom till. Efter vad jag för min del kunnat konstatera har dock en, som jag anser betydande, förbättring av praxis ägt rum, allt efter som tiden gått. Jag fann, att under de sista åren eller åtminstone det sista året av denna lagstiftnings tillämpning har det icke förekommit fall, som voro av den natur, att man hade anledning att reagera mot det, om man kände till de omständigheter, som domstolar och myndigheter hade att taga hänsyn till. Jag ansåg alltså, att när man nu hade denna översyn av lagstiftningen i gång och praxis gick i rätt riktning, så fanns det icke tillräckliga skäl att nu från Kungl. Maj:ts sida komma fram med ett förslag om revidering. Det var dessutom ett tredje skäl, som gjorde, att jag icke ansåg mig böra lägga fram saken. Som kammarens ledamöter kanske ha uppmärksammat under diskussionen, har kritiken i hög grad riktat sig mot att man straffar s. k. politisk underrättelseverksamhet. Ingen har egentligen reagerat emot, att man straffar hemlig militär underrättelseverksamhet, men bestraffningen av den politiska verksamheten, som ju omfattar, kan man säga, litet vad som helst, har stött det allmänna rättsmedvetandet. Nu har emellertid under den sista tiden kommit till en del omständigheter, som göra, att den politiska underrättelseverksamheten har fått en alldeles särskild betydelse. Jag tänker därvid på den spionageverksamhet, som bedrivs gentemot flyktingar, vilka inkommit i landet. Vi ha haft fall, där personer från Norge, quislingar, kommit hit för att bedriva spionage på norska flyktingar och sedan till quislingarna i Norge inberättat, vad de fått reda på beträffande norska politiska flyktingar. Sådant kan i många fall leda till mycket allvarliga konsekvenser för flyktingarnas anhöriga i hemlandet. Där är en politisk underrättelseverksamhet, som enligt min och kanske alla rättsinniga medborgares mening bör bestraffas och bestraffas ganska strängt. Jag fann alltså, att med vad som hänt under den sista tiden kunde man icke ur den nuvarande 14 a § bryta ut den politiska underrättelseverksamheten. Man kunde icke taga bort den utan att sätta något annat i stället. Skulle man gjort det, så hade man kommit in på en mycket mera djupgående revision av hela 8 kap. strafflagen. Det är dessa tre skäl, som gjort, att jag ansett mig icke böra till årets riksdag framlägga förslag om ändring av 8 kap.

Nu vill jag, medan jag talar i denna sak, lämna några uppgifter om vad som faktiskt har förekommit på detta område, i vilken utsträckning dessa bestämmelser i 8 kap. tillämpats under de gångna åren och hur domstolarna förfarit. Jag har låtit verkställa en undersökning om hur många personer, som blivit dömda enligt 8 kap. och då speciellt enligt 8 kap. 14 a §, som handlar om olovlig underrättelseverksamhet, hur straffen utdömts och hur domstolarna reagerat. Jag kan nämna att under år 1942 dömdes sammanlagt 59 personer för brott mot 8 kap. strafflagen, alltså icke bara för olovlig underrättelseverksamhet utan för spioneri i alla former. Under år 1943 dömdes 68 personer och under de gångna månaderna detta år, alltså fram till dags dato, ha dömts icke mindre än 59 personer för brott mot 8 kap. strafflagen. Sedan den 1 januari 1942 och till dags dato ha alltså dömts sammanlagt 186 personer för brott mot 8 kap. strafflagen. Av dessa är det ett rätt stort antal, som dömts för s. k. olovlig underrättelseverksamhet. Under år 1942 var det 18 personer, som dömdes för olovlig underrättelseverksamhet av de 59, som dömdes för brott mot 8 kap. Under år 1943 dömdes 32 personer för olovlig underrättelseverksamhet och i år är det 34 personer, som ha dömts för olovlig underrättelseverksamhet. Sammanlagt blir det alltså från och med den 1 januari 1942 och till i dag 84 personer, som här i landet dömts för olovlig underrättelseverk-

Motion med förslag till lag om vissa ändringar i 8 kap. strafflagen.

(Forts.)

samhet. Om man nu undersöker, vad det är för slags handlingar, som dessa personer dömts för, så finner man, att den politiska underrättelseverksamheten spelar en mycken liten roll i statistiken. Under åren 1942 och 1943 var det sammanlagt icke mer än 4 personer, som dömdes för enbart politisk underrättelseverksamhet. Nu vill jag säga, att uppgifterna i utslagen ibland äro ganska knapphändiga och kortfattade, så att man icke alltid kan exakt bedöma vad målet gällt. Av de utslag, vi granskat, har det emellertid framgått, att 4 personer dömts enbart för politisk underrättelseverksamhet. De övriga ha dömts för militär eller såväl militär som politisk underrättelseverksamhet. Av de personer, som dömts i år, ha 7 dömts enbart för politisk underrättelseverksamhet, och i samtliga fallen har det gällt s. k. flyktingspionage. De straff, som utdömts, ha varit mycket varierande. Det finns en möjlighet att använda bötesstraff i fall, där omständigheterna äro synnerligen förmildrande. Såvitt jag kunnat finna, har bötesstraff utdömts endast i 2 fall. Villkorlig dom har förekommit mycket sparsamt. Endast i 13 fall ha personer, som dömts för olovlig underrättelseverksamhet, erhållit villkorlig dom. I övrigt ha straffen varierat ganska mycket från en månad upp till tre år. I debatten har också berörts frågan om användningen av nådeinstitutet i de fall, då personer dömts enligt 8 kap., och i anledning av ett par uppmärksammade fall, där särskilda omständigheter förelegat, ha i pressen förekommit uttalanden om att nådeinstitutet använts i allt för stor omfattning, då det gällt brott mot 8 kap. Jag har med hänsyn härtill gjort en undersökning angående antalet fall, då personer, som begått brott mot 8 kap., erhållit nåd. Undersökningen har omfattat tiden fr. o. m. den 1 januari 1940 och fram till den 1 maj i år. Under hela denna tid har det kommit in sammanlagt 70 nådeansökningar från personer, som dömts enligt 8 kap. strafflagen. Av de nådesökande ha 30 varit svenskar och 40 utlänningar. Av dessa 70 ansökningar ha 45 avslagits och 25 bifallits. Av de 30 svenskarna, som sökt nåd, ha 25 fått avslag och 5 bifall, under det att av de 40 utlänningar, som begärt nåd, 20 fått avslag och 20 bifall. Det sista kan ju tyckas vara ganska höga siffror. Det har kanske väckt förvåning, att hälften av de utlänningar, som sökt nåd, ha fått nåd, men jag vill till de lämnade sifferuppgifterna knyta den reflexionen, att det icke i alla fall varit fråga om »full nåd», d. v. s. att straffet efterskänkts. I några fall har det bara gällt att få avräkna sjukdomstid, som vederbörande tillbragt utanför fängelset. I några fall har det gällt villkorlig frigivning och i några fall villkorlig dom eller avräkning av häktningstid. I de fall där det gällt nåd, har det varit starka mänskliga humanitära skäl, som gjort, att man haft anledning benåda. Beträffande de fem svenskar, som fått nåd, trots att de gjort sig skyldiga till brott mot 8 kap., kan jag nämna, att det i ett fall gällde en person, som i strafftiden fick inräkna den månad, han legat på sjukhus. I ett annat fall gällde det en person, som av domstolarna fått villkorlig dom med övervakning och som av alldeles speciella personliga skäl ville slippa övervakningen. Jag tillstyrkte bifall till denna ansökning. Sedan är det två fall, där mänskliga skäl talade för nåd, i det ena fallet på grund av den dömdes mycket låga och i det andra på grund av den dömdes mycket höga ålder, och så är det till slut ett femte fall, där alldeles särskilda skäl förelågo.

Jag har här velat begagna tillfället redovisa i vilken omfattning straffbestämmelserna av domstolarna tillämpats och hur Kungl. Maj:t utnyttjat sin benådningsrätt. Som jag nämnde i början av mitt anförande, har jag ansett mig kunna konstatera en betydlig förbättring av praxis, alltefter som tiden har gått. Den praxis, som för närvarande kan sägas vara rådande, överensstämmer i mycket med de synpunkter, som framförts i herr Undéns motion och

Motion med förslag till lag om vissa ändringar i 8 kap. strafflagen.

(Forts.)

som första lagutskottet givit sin anslutning. När jag en gång funnit, att jag icke borde lägga fram något förslag till lagstiftning, har det varit min strävan att försöka få praxis in på denna riktning. Första lagutskottet har icke föreslagit några materiella ändringar i lagbestämmelserna utan i stället förordat, att man skulle försöka få en enhetlig granskning av de åtal, som kunde komma i fråga. I och för sig har jag självfallet ingenting emot, att man får till stånd en enhetlig prövning av åtalsfrågan. Jag tror det är till gagn, att man kan få en jämnare och säkrare praxis, när lagbestämmelserna onekligen äro så vaga, som de äro. Då framställer sig den fråga, som herr Gezelius var inne på: skall man lägga prövningen hos Kungl. Maj:t eller hos justitiekanslern. Herr Gezelius åberopade en mängd skäl emot förslaget, att man skulle lägga prövningen hos Kungl. Maj:t, och ansåg, att övervägande skäl talade för att åtalsfrågan borde handläggas av justitiekanslern. Jag förstär mycket väl den tveksamhet, som herr Gezelius gav uttryck för i fråga om lämpligheten av att lägga prövningen hos Kungl. Maj:t. Det kan åberopas många skäl emot att prövningen lägges hos Kungl. Maj:t. Det är icke önskvärt, att en lagstiftning är sådan, att det skall tillkomma den politiska makten att avgöra, huruvida ett åtal skall komma till stånd eller icke. Sådana böra icke våra lagar vara, utan de böra helst vara sådana, att de kunna tillämpas utan någon sådan förhandsprövning, men jag tror i alla fall, att om man nu skall slå in på denna väg, är det bättre att lägga prövningen hos Kungl. Maj:t än att lägga den hos justitiekanslern. Vi få ju först och främst räkna med, att det här är fråga om ett provisorium under den tid, nuvarande vaga lagstiftning lever kvar. Det är min förhoppning, att när vi fått en lagstiftning, som klarare och tydligare än den nuvarande säger ifrån vad som är brottsligt och vad som icke är brottsligt, någon förhandsprövning icke skall behöva äga rum. I varje fall hoppas jag, att det icke skall behövas någon förhandsprövning av Kungl. Maj:t. Jag ser frågan så, att lägges prövningen hos justitiekanslern, så kan han icke underlåta att i ett mycket stort antal fall söka kontakt med Kungl. Maj:t för att höra, hur regeringen ser på saken ur politisk synpunkt. Man kan icke komma ifrån, att brott av denna art ha en viss politisk karaktär och att deras straffbarhet i viss mån måste bedömas ur politiska synpunkter. Jag tror därför, som sagt, att om man går den väg, som herr Gezelius förordat, skulle justitiekanslern i ett stort antal fall vara nödsakad söka kontakt med Kungl. Maj:t, så att den reella prövningen i många fall ändå komme att ligga hos Kungl. Maj:t. Under sådana förhållanden är det lika bra att direkt lägga prövningen hos Kungl. Maj:t. Trots de betänkligheter, som framförts i detta hänseende, vill jag bara tillägga att jag icke delar herr Gezelius' farhågor att, om man lägger prövningen hos Kungl. Maj:t, främmande makt lättare skulle kunna utöva påtryckningar och på så sätt indirekt ingripa i den svenska rättskipningen. Det är nog en väsentlig skillnad, när det gäller åtgärder enligt tryckfrihetsförordningen och när det gäller beivrandet av brott mot 8 kap. strafflagen. Jag tror icke vi behöva befara påtryckningar av den art, herr Gezelius talade om, och jag vill alltså icke motsätta mig det förslag, som första lagutskottet lagt fram och som innebär, att prövningen skall tillkomma Kungl. Maj:t. Jag vill bara tillägga, att om riksdagen följer första lagutskottet, kommer jag givetvis, så länge jag bekläder mitt ämbete, att försöka tillämpa vissa normer. De normer, som jag kommer att tillämpa, komma att i huvudsak överensstämma med den anda, som kännetecknar såväl herr Undéns motion som första lagutskottets utlåtande.

Jag har med dessa ord, herr talman, endast velat förklara, att jag icke hyser några betänkligheter mot det av första lagutskottet framlagda förslaget.

Motion med förslag till lag om vissa ändringar i 8 kap. strafflagen.

(Forts.)

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! I nästa ärende, som kommer att behandlas av kammaren, har första lagutskottet yttrat sig om en motion, som jag avgivit rörande lagstiftningen under kriget. Jag vill emellertid redan nu, då den fråga, som nu behandlas, har ett ganska nära samband med nästa fråga, säga några ord i nu förevarande ärende. Jag vill först och främst konstatera, att lagutskottets utlåtanden i dagens frågor vittna om den förtroendekris, som uppstått beträffande den lagstiftning, som genomförts under kriget. Lagutskottets utlåtande i nu förevarande ärende innebär en ganska hård dom över denna lagstiftning och en mycket hård kritik av det sätt, på vilket den tillämpats. Lagutskottet har tydligen befunnit sig i den svåra situationen, att utskottet nödgats konstatera, att det icke finns någon möjlighet att åstadkomma en förändring än att överlämna rätten att pröva frågor om åtals anställande till Kungl. Maj:t. Det betyder alltså, att rättskipningen kommer att ske efter politiska grunder. Från vilka utgångspunkter har regeringen att träffa sitt politiska avgörande? Redan för något år sedan ifrågasatte socialministern, huruvida våra polis- och åklagarmyndigheter hade tillräcklig kompetens att handlägga de frågor, som ha samband med den lagstiftning, vilken införts under kriget. Vid prövningen av hithörande ärenden får väl Kungl. Maj:t i första hand undersöka, huruvida det finns någon rim och reson i de av åklagarmyndigheterna rekommenderade åtgärderna, om de brott, som åklagarmyndigheterna förmena ha begåtts, äro av den storleksordning och av den karaktär, att de böra åtalas. Som herr Gezelius påpekade, kan det förväntas, att regeringen vid prövningen av åtalsfrågor kommer att lägga utrikespolitiska synpunkter på ärendena. Justitieministern har nyss erinrat om de talrika ingripanden, som under kriget företagits mot den svenska pressen. Det är ganska naturligt, om farhågor yppat sig för att den politiska prövningen av frågor om anställande av åtal kommer att äga rum under påverkan från ett främmande land. Med hänsyn härtill förefaller det orimligt, att frågor om åtals anställande skola föreläggas regeringen. Förslaget bär vittne om, hur orimlig den »paniklagstiftning», som i panikstämning genomtrumpats under kriget, är. Ur principiell synpunkt är det naturligtvis ganska oegentligt, att frågan om åtals anställande skall bliva föremål för ett politiskt avgörande av vår högsta politiska instans, regeringen, men å andra sidan ligger förmodligen saken så till, att om man vill ha en humanare, förständigare och rimligare tillämpning av den lagstiftning, som har genomförts under kriget, om man vill åstadkomma ett större mått av rättvisa, så måste man välja den väg, som lagutskottet föreslagit. Med tanke på de erfarenheter, som vi ha gjort sedan den nuvarande justitieministern tillträdde sitt ämbete, och med tanke också på de stora förändringar, som ha skett i utrikespolitiskt avseende, anser jag, att det i varje fall skulle vara ett betydande framsteg, om utskottets förslag bifölles och regeringen således erhöle rätt att pröva frågan om i vilka fall åtal skall väckas. Men här skulle jag också vilja säga en annan sak. Riksdagen kommer säkerligen att med mycket stor majoritet bifalla lagutskottets hemställan, ty troligen är ingen motståndare till själva saken, även om herr Gezelius vill ha en annan instans än regeringen, när det gäller att pröva dessa saker. Därvidlag har utskottet och förmodligen även riksdagen utgått ifrån, att man med denna förändring skall kunna åstadkomma en humanare lagtillämpning. Detta betyder med andra ord att många människor, som nu avtjäna hårda straff, icke alls skulle blivit dömda utan förblivit på fri fot, därest deras sak kommit upp till prövning efter det att nu ifrågasatt förändring av prövningssättet vid dessa brott genomförts. Alltså, sådana brott varom här är fråga och som under kriget lett till för hård bestraffning skulle efter detta

Motion med förslag till lag om vissa ändringar i 8 kap. strafflagen.
(Forts.)

beslut i vissa fall icke föranleda något som helst straff. Men om riksdagen kommit så långt i underkännande av den lagstiftning, som tidigare genomförts, kräver, tycker jag, den enklaste logik, att regeringen ser till att domar, som enligt det nya betraktelsesättet måste betecknas som misstag, också bliva rättade. Regeringen har ju möjlighet därtill genom amnestiförandet. Den kan se till, att den, som efter det nya betraktelsesättet blivit föremål för en orättfärdig eller överdrivet sträng dom o. s. v., erhåller amnesti och kommer på fri fot.

I justitieministerns anförande tycker jag det lyste fram, att det icke varit så stor fara med den rättstillämpning, som genomförts under kriget. Det tyckte jag var ett slags strävan att bagatellisera vad som skett på detta område, även om justitieministern påpekade, att en hel del domar tett sig stötande för rättsmedvetandet. Härtill skulle jag vilja nämna några exempel. Jag skall ej nämna några namn och ej heller gå så långt, som utskottet gjort, när det gäller preciserandet av den praxis, som våra dömande myndigheter utbildat under kriget. Jag skall relatera några enkla data ur krigets vardag på den svenska rättskipningens område.

Ett fall handlar om en man, som är kommunistisk partisekreterare i ett av Ny-Europas länder och som flytt till Sverige. Han hade genom en svensk sjöman sökt förbindelse med en partikamrat i Holland. Till denna partikamrat har han avsänt två olika försändelser, som vid undersökning konstaterats innehålla kommunistiskt propagandamaterial, som alltså skulle ideologiskt bearbeta opinionen för störtandet av nazistregimen. Han har också mottagit två försändelser innehållande upplysningar om de politiska förhållandena i de berörda länderna, om massornas stämning vid luftbombardemang, om förstörelsen av bombade områden och om läget inom krigsindustrien. Detta är alltså hans konkreta förbrytelse. Det framgår icke av någonting, att han vidarebefordrat dessa uppgifter till ett tredje land. Domstolarna konstaterade emellertid på grund av nuvarande lagstiftning att vederbörande parti var anslutet till kommunistiska internationalen och utgick a priori från att medlemskap i kommunistiska internationalen betyder arbete för ett land, Sovjetunionen, som befinner sig i strid med det här berörda landet. Efter sådana slutsatser anser man sig berättigad att döma vederbörande till ett års straffarbete. I den affären finns också en svensk medborgare, en ung kvinna, som enligt den straffades uppgift förmedlat till honom paket från den nämnde svenske sjömannen, som å sin sida uppehållit kontakten i Holland. Hon förklarar själv, att hon varit i god tro att dessa paket innehöll matvaror och att hon ej hade en aning om att de innehöll politiskt material. Hon har för sin del bestämt bestritt, att hon förmedlat sådana paket, men uppgivit, att hon möjligen träffat vederbörande en gång för överlämnande av tidskriften Die Welt. På grund av detta sakmaterial fann domstolen, att det måste anses troligt, att hon känt till arten av de försändelser, som hon vidarebefordrat, och så dömdes hon till 9 månaders fängelse.

Ett annat exempel. För några år sedan pågick en process, som våra myndigheter kände till i vart fall redan i januari 1939, då en angivare överlämnade till polisen ett slags bekännelse, där han talade om, att det skapats en organisation i Sverige med internationell förgrening, som arbetade mot Tyskland. Man gjorde ingenting åt saken, förrän man satte i gång den bekanta razzian mot kommunistiska partiet den 9 februari 1940, alltså under den finlandsspsykosen. Så avskrevs arbetet, åtminstone finns intet ytterligare bevis på att arbetet fortsattes, men det återupptogs efter den 22 juli 1941, när en process som igångsattes i Danmark sedan fortsattes i Sverige. Jag tänker då på

Motion med förslag till lag om vissa ändringar i 8 kap. strafflagen.
(Forts.)

en person, som nu sitter inne sedan han blivit dömd till tre års straffarbete. Han dömdes för delaktighet i något sprängningsförsök, som skulle ha satts i gång mot tyska fartyg, som fraktade krigsmateriel till general Franco under spanska inbördeskriget. För delaktighet i ett eventuellt sprängningsförsök dömdes han till tre års straffarbete. Vad hade han begått för brott mot Sverige? Jo, av materialet — det var ju offentligt — kunde man finna, att han och hans kamrater stulit några kg dynamit från ett svenskt bolag. Man hade haft denna dynamit i beredskap, som han sade själv — det är inte motbevisat — med tanke på att man, om Sverige skulle ockuperas, skulle kunna mot den eventuella ockupationsmakten kämpa ungefär så som patrioterna kämpa i Norge och Danmark och andra undertryckta länder. På grund av den nuvarande lagstiftningen dömdes han till 3 års straffarbete, men jag skulle tro att rättsmedvetandet hos det stora flertalet av vårt folk icke anser att han moraliskt gjort sig skyldig till någonting, som skulle motivera det oerhörda straffet, tre års straffarbete.

Ännu ett exempel. En svensk kvinna hade följt en norsk patriot till en plats i Sverige, icke vid norska gränsen utan en bra bit därifrån. Denne norske patriots uppgift var att söka sig in till sitt land för att där utföra verksamhet, som riktade sig mot ockupationsmakten. Han medförde en radiosändare. Denna kvinna hade begått det oerhörda brottet att följa en norsk patriot från Stockholm till en ort i landet och dömdes därför till 5 års fängelse, som hon nu avtjänar.

En svensk akademiker har vidare dömts till två års straffarbete enligt uppgift efter angivelse — jag vet inte om jag skall uttrycka det så — av en finländsk vitgardist från 1918. Enligt uppgift hade vederbörande akademiker sökt genom angivaren få kontakt med socialister i ett grannland, nämligen Finland. För detta hade han alltså dömts till så hårt straff som två års straffarbete. Denne man hade också haft en kvinnlig sekreterare, som enligt polisens utsago vid två olika tillfällen träffat en utlänning. Eftersom polisen konstaterat, att hon icke kysst vederbörande eller företagit någonting, som skulle kunna karakteriseras som flirt med vederbörande, utgick polisen från att hon måste haft något kriminellt förhållande, d. v. s. i detta fall något som tangerar strafflagens åttonde kapitel. Mot vederbörandes nekande dömdes hon på sådana antaganden till 8 månaders fängelse. Det finnes flera exempel, men de exempel jag här framfört äro, tror jag, ganska karakteristiska för hur den nuvarande lagstiftningen kan brukas vrängt och leda till konsekvenser, som utskottet här talat om, som man icke räknat med och som icke svara mot den svenska riksdagens uppfattning. Jag tror därför icke, att det finnes någon anledning för justitieministern att bagatellisera verkningarna av vår nuvarande lagstiftning, ty den öppnar faktiskt dörrarna på vid gavel för ett utbrett godtycke, som dels kan vara föranlett av en rent mekanisk, byråkratisk uppfattning om hur en lag skall användas, men dels också kan vara föranledd av bestämda sympatier hos vederbörande, som påverka vederbörandes omdöme och uppfattning, när det gäller att gradera förbrytelsens omfattning.

Justitieministern förklarade här att de fall, där politisk underrättelseverksamhet blivit föremål för bestraffning, ha varit ganska lätt räknade. Ja, i det första exemplet, som jag gav, hävdades det, som bekant, att vederbörande sökt upplysningar om de politiska förhållandena i sitt hemland. Han hade erhållit upplysningar om bombskador, hur befolkningen reagerade när den bombades och om krigsindustriens läge. Det förefaller åtminstone mig, som om det för domstolarna skulle kunna anses vara tillräckligt för att kunna

Motion med förslag till lag om vissa ändringar i 8 kap. strafflagen.
(Forts.)

säga, att det i det fallet handlade — icke om politisk underrättelseverksamhet enbart — utan även om militär underrättelseverksamhet.

Ja, herr talman, med dessa ord vill jag för min del yrka bifall till första lagutskottets förslag och uttala en förhoppning om, att den förändring, som riksdagen här står i begrepp att genomföra, verkligen skall leda till en avgörande förbättring på detta område. Jag är icke minst tillfredsställd med vad justitieministern här sagt om den anda, i vilken han ämnade bruka den nya fullmakt, som jag förmodar att riksdagen kommer att giva honom.

Herr Lindberg: Herr talman! Efter det anförande som justitieministern hållit rörande denna fråga är det överflödigt att jag försöker förklara utskottets ställningstagande till densamma. Detta är för övrigt så klart och tydligt gjort redan, att det inte behövs något ytterligare i den vägen.

Först och främst kan det kanske tyckas egendomligt, att det i denna lag är medtaget straff för politisk verksamhet, alltså politisk spionageverksamhet, men om man drar sig till minnes hur det var när denna lag antogs blir det säkerligen klart för samtliga, att det inte var utan skäl som lagen fick den avfattning den hade både 1939 och 1942. Det var den s. k. femtekolonnverksamheten i andra länder som sade oss att här måste skapas något skydd mot sådana människors verksamhet. Att den där bestämmelsen sedan har kommit att tillämpas på ett sätt, som ingen av oss då kunnat räkna med, är en sak för sig, och det är att hoppas att de skador som åstadkommits genom den tolkning av lagen, som domstolarna i vissa fall gjort, komma att repareras. I varje fall hoppas utskottet att med den anordning som nu föreslås det inte vidare skall dömas efter sådana bestämmelser som tidigare; Kungl. Maj:t skall ju övervaka tillämpningen och ge tillstånd till åtal i vissa fall.

Jag har också tidigare här i riksdagen förfäktat den meningen att för spioner och för den verksamhet de kunna bedriva kan det knappast finnas för stränga straff. Och det sade jag därför att jag visste att en del av den kårs medlemmar, som jag representerar, har funnit sin grav i havet, bl. a. i Nord-sjön, just på grund av spioners verksamhet. Sådan spionageverksamhet borde kunna räknas såsom politisk i allra högsta grad och borde också, därest man kunnat komma åt spionen i fråga, vara belagd med mycket stränga straff. Sedan är det klart att domstolarna haft sina åsikter om dylikt, vilka, såsom herr Hagberg i Luleå påpekade, varit långt ifrån riktiga och i varje fall inte i överensstämmelse med den rättsuppfattning som vi samtliga här ha.

Jag skall inskränka mig till detta, herr talman, och ber att få yrka bifall till utskottets hemställan, samtidigt som jag meddelar att första kammaren redan tagit utskottets förslag utan votering.

Herr Gezelius: Herr talman! Vad jag ställde under debatt var frågan, huruvida det fanns skäl förebragta för att man på sätt nu föreslagits skulle lägga rättstillämpningen i den politiska maktens händer. I den följande debatten har den frågan berörts endast i korthet av justitieministern, och den lämnades helt åsido av utskottets talesman herr Lindberg.

Jag kan inte underlåta att säga att jag finner det i hög grad beklämmande, med vilken lätthet man tar på denna för hela vår rättsordning så vitala angelägenhet som frågan om ett överlämnande till den politiska makten att avgöra om en viss straffbestämmelse skall tillämpas eller icke. Jag skall gärna böja mig för att detta sker, om det kan förebringas tillräckligt starka skäl därför. Jag skulle t. o. m. ha undgått att känna denna starka beklämning, om justitieministern stannat vid vad han först sade, nämligen att han tydligen därtill nödd

Motion med förslag till lag om vissa ändringar i 8 kap. strafflagen.

(Forts.)

och tvungen kunde gå med på detta såsom ett provisorium. Men i slutet av anförandet föreföll det som om justitieministern redan tagit ståndpunkt beträffande det förslag till lagstiftning, som nu ligger hos straffrättskommittén. Det skulle vara beklagligt om så vore förhållandet, och det skulle vara beklagligt om justitieministern med så enkla motiveringar som dem han här lämnade skulle göra ett avsteg från en så grundläggande princip som det här gäller.

Chefen för justitiedepartementet har ett mycket lätt handlag och han är en mycket välvillig man, men när det gäller en fråga av denna betydelse hade tvivelsutan den lagstiftande församlingen kunnat kräva en bra mycket fylligare och bra mycket mera övertygande motivering. Om kammaren nu liksom första kammaren tar utskottets förslag, hade jag hoppats att detta skulle ske under sådana former att kammaren och justitieministern skulle känna sig fria att ställa denna fråga under en ny och mera uttömmande debatt när den kanske redan nästa år återkommer.

Vi ha haft ett gott exempel på vad det betyder för ett land att kunna återropa domstolarnas oavhängighet, nämligen i tvisten om äganderätten till de norska båtarna. Den ställdes helt utanför den politiska debatten genom en hänvisning till vår urgamla svenska rättsordning, som icke tillåter ett inflytande från den politiska maktens sida.

Såväl åklagare som domare äro underkastade ansvar i sitt ämbete. Men Kungl. Maj:ts bedömande i detta fall, som dock gäller frihetsstraff för människor, skulle bliva undandraget den vanliga ordningen för granskning och rättelse av felaktigheter i rättstillämpningen. Om Kungl. Maj:t inte velat lyssna till de skäl jag framdragit, som skulle försvåra Kungl. Maj:ts ställning och således betyda ett minus för Kungl. Maj:t självt, borde dock justitieministern lyssna till de krav som den enskilde medborgaren har beträffande rätts-säkerheten. Skola vi knäsetta, på det enkla sätt som här har skett, principen att vi lugnt kunna överlåta till den politiska makten, till Kungl. Maj:t, att för visst fall svara för bedömandet, huruvida åtal skall äga rum eller inte, med den motiveringen att lagbestämmelserna äro så oklart avfattade, att det är bäst att Kungl. Maj:t får göra ett politiskt och juridiskt bedömande, om de skola tillämpa eller ej, då äro vi ute på det sluttande planet och på väg mot mera diktaturbetonade lagstiftningsmetoder i detta land.

För mig är denna fråga av synnerlig betydelse. Den har ökat i betydelse sedan justitieministern lämnat ett så oklart besked om sin ställning till själva principen. Nu är min sista förhoppning att justitieministern, när straffrättskommitténs förslag lägges fram och blir en kungl. proposition, då inte kommer att känna sig bunden av den välvilja som han i dag ådagalagt — eller rättare sagt den motvilja att hävda den princip jag talat om — utan att justitieministern då kommer att ansluta sig till straffrättskommitténs förslag, alldeles fränsett vad han i dag i denna kammare uttalat.

Herr Lindberg: Herr talman! Jag trodde inte jag skulle behöva upprepa vad utskottet sagt i sitt utlåtande, men eftersom herr Gezelius återkommer och, som det föreföll mig, använder sig av åtskilligt med advokatyr i sitt påstående, kanske det är bäst att läsa upp ett par meningar ur utlåtandet. Där heter det på sidan 13:

»Den av utskottet förordade prövningen är avsedd att utgöra en prövning av ifrågasatt åtals lämplighet ur politiska och andra förekommande synpunkter. Utskottet finner det uppenbart att en sådan förprövning skall vara ägnad att förebygga onödiga eller eljest olämpliga åtal enligt nu ifrågavarande lagrum. Förprövningen bör nämligen enligt utskottets mening uppfattas såsom en verk-

Motion med förslag till lag om vissa ändringar i 8 kap. strafflagen.
(Forts.)

lig begränsning av ifrågavarande straffbestämmelsers tillämpningsområde och icke blott som en garanti mot åtals anställande i tveksamma gränsfall.»

Jag förstår att herr Gezelius är rädd för att Kungl. Maj:t skall få lov att pröva de här frågorna, innan åtal får väckas. Det skulle emellertid ha varit ändå lättare att förstå den tveksamheten och det bekymret från herr Gezelius' sida, om det varit fråga om enbart den andra sidan av saken, nämligen det militära spionaget, och inte, som nu är fallet, det politiska. Jag trodde att herr Gezelius genom de redogörelser vi fått till utskottet hade fullt klart för sig att domstolarna egentligen ha bedömt dessa politiska förseelser strängare än de andra. Följaktligen får man den uppfattningen att den juridiska sakkunskapen därvidlag inte är till fyllest utan att det — även om detta inte sagts i utskottet — skulle ha behövt inrättas också en rent politisk domstol för att ta hand om dylika frågor.

I vad det gäller justitiekanslern är väl han överhopad med arbete av helt annat slag än bedömande av rent politiska frågor. Han är en högt kvalificerad jurist och har alltså att handskas med rent juridiska frågor, och man har därför den uppfattningen att det inte skulle vara lämpligt att skicka över också dylika prövningsfrågor till honom. Det är därför man har föreslagit, eftersom det i främsta rummet gäller de politiska frågorna, att låta Kungl. Maj:t pröva dessa. Man har också utgått ifrån, som justitieministern själv sade, att det endast skall vara ett provisorium och ingenting annat.

Herr Gezelius: Herr talman! Vad herr Lindberg här läste upp ur utskottsutlåtandet innehöll inte ett enda ord till motivering för att Kungl. Maj:t och inte justitiekanslern skulle pröva dessa frågor. Det finns inte någon sådan närmare motivering i utskottsutlåtandet. Men det innehöll en annan sak som det kan vara skäl att fästa uppmärksamheten på, och det är att utskottet förutsätter, fullt riktigt, att Kungl. Maj:t skall anförtros prövningen av åtals lämplighet icke endast ur politisk utan också ur »andra förekommande synpunkter».

Alltjämt saknar jag varje tillräckligt stark motivering att göra ett avsteg från en grundläggande princip i svensk lagstiftning.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav först beträffande det under överläggningen framställda yrkandet, att förevarande utlåtande måtte återförvisas till utskottet för ny behandling, propositioner dels på bifall till nämnda yrkande dels ock på avslag därå; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den senare propositionen.

På av herr talmannen därå given proposition biföll kammaren härefter utskottets hemställan.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan till kl. 7.30 em., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 14.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Interpellation.

Herr Blombäck, som anförde: Herr talman! Det har från taxeringshåll i Norrbotten framhållits att de uppgifter som arbetsgivare lämna till taxeringsmyndigheterna angående anställdas inkomster, i många fall varit ofullständiga såväl vad beträffar inkomsttagarens namn som mantalsskrivningsort. Det synes, som om den anställde lämnat arbetsgivaren oriktiga uppgifter i avsikt att un-

Interpellation. (Forts.)

gå införsel eller beskattning. Uppgiftslämnarna, som ofta uraktlåtit att föra detaljerade personalregister och lika ofta endast förlitat sig på den anställdes egna uppgifter om namn och mantalsskrivningsort, ha därför på förfrågan icke tillfredsställande kunnat komplettera uppgifterna om den anställda. Dessa oformligheter giva anledning till remisser mellan taxeringsmyndigheterna och återremisser till arbetsgivare med åtföljande extra arbetsbelastning. Det allvarligaste är emellertid, att många löneuppgifter synas bli utän adress. De större bolagen och firmorna lämna sällan bristfälliga upplysningar, när de föra vidlyftiga anställningsregister. De minst tillfredsställande löneuppgifterna synas komma från statens egna organ, t. ex. reviren angående skogsarbetare av olika slag, järnvägen beträffande en del banarbetare och telegraf och telefon angående tillfälliga linjearbetare.

Att missförhållandena inom Norrbotten varit särskilt markanta under de senaste åren torde kanske delvis bero på de s. k. beredskapsarbetena, i vilka många utanför länet mantalsskrivna varit anställda, men det förefaller som om de ofullständiga löneuppgifterna även under normala år vore av anmärkningsvärt stor omfattning.

För att få till stånd ett bättre förhållande i Norrbottens län såväl som över hela landet på det berörda området borde uppgiftsinlämnarna måhända förståndigas att lämna bättre kontrollerade uppgifter över en var inkomsttagare. I så fall torde det emellertid bli nödvändigt att denne inför arbetsgivaren legitimerar sig, t. ex. med för ändamålet särskilt avsett legitimationskort.

I anledning av vad ovan anförts anhåller jag om kammarnas tillstånd att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få framställa följande frågor:

- 1) Anser herr statsrådet, att de påtalade missförhållandena äro av sådan storleksordning, att stat och kommun gå förlustiga större skatteintäkter,
- 2) Om så är fallet, ämnar herr statsrådet föreslå eller vidtaga åtgärder för undanröjande av ifrågavarande missförhållanden?

Denna anhållan bordlades.

§ 15.

Interpellation. Ordet lämnades på begäran till

Herr Lundh, som yttrade: Herr talman! Till följd av vissa händelser under senaste tiden har allmänhetens uppmärksamhet riktats på de risker som kunna vara förenade med inrättandet av läger för internering eller utbildning av flyktingar från utlandet. Anledning har förekommit till anmärkningar mot den ordning som varit rådande i och invid sådana läger, och för inte så länge sedan upprördes vårt folk av en uppseendeväckande tilldragelse på en sådan plats.

I synnerhet, och av mycket naturliga skäl, oroar sig befolkningen i de orter där läger för polisutbildning äro förlagda. Med hänsyn till denna utbildningsart och omfattning måste alldeles särskilda krav ställas på den kontroll, som utövas från svenska myndigheters sida över att skick och ordning råda inom och invid lägren. Dessa senare få icke bli någon sorts autonoma bildningar inom det svenska samhället, undantagna från tillsyn från de svenska lokala ordningsmyndigheternas sida. Tyvärr har det emellertid blivit en ganska vitt utbredd uppfattning, att det nu tillämpade kontrollsystemet inte är tillräckligt effektivt. Det förefaller som om de lokala polismyndigheterna vore ställda utanför dessa angelägenheter. Det har gjorts gällande att endast statspolisen och vederbörande föreståndare för lägret vore befogade att ingripa mot förekommande oordning i lägret och de lokala myndigheterna uppges icke ha till-

Interpellation. (Forts.)

räcklig kontroll. I ett fall lär det t. o. m. ha förekommit att polischefen på platsen icke ens blivit underrättad om myndigheternas avsikt att till orten förlägga ett utbildningsläger för flyktingar från utlandet.

För undvikande av missförstånd vill jag understryka, att jag icke vänder mig mot själva lägerverksamheten som sådan eller dess syften. Inom vårt folk är det förvisso en allmän uppfattning, att vi böra göra allt för att livet för flyktingarna skall bli så drägligt som möjligt. Detta får dock inte undanskymma hänsynen till befolkningen i de orter där läger inrättas. De nu rådande förhållandena ha vållat oro på sådana platser, och det förefaller som om anledning föreligger till allvarlig omprövning, huruvida kontrollen är alltigenom anordnad på ett tillfredsställande sätt.

På grund av vad sålunda anförts får jag hemställa om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet framställa följande frågor:

1. Vill herr statsrådet redogöra för hur nu tillämpade system för övervakning och kontroll av ordningen i och invid internerings- och utbildningslägren för flyktingar är utformat och huruvida detsamma lämnar nödiga befogenheter och möjligheter för vederbörande lokala polismyndigheter att ingripa, där så är påfordrat?

2. Är herr statsrådet villig att medverka till att de lokala polismyndigheterna beredas erforderlig befogenhet och möjlighet att övervaka ordningen, därest nu gällande regler i sådant hänseende inte äro tillfyllest?

Denna anhållan bordlades.

§ 16.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

På begäran får undertecknad härmed intyga, att riksdagsman *Oscar Malmborg* på grund av sjukdom, för vilken han opererats på härvarande kirurgiska avdelning, är oförmögen deltaga i riksdagsarbetet fr. o. m. den 3 maj 1944 under minst 16 dygn framåt.

Stockholm den 9 maj 1944.

Karl Mårtensson,
leg. läkare.

Kammaren beviljade herr Malmborg ledighet från riksdagsgöromålen tills vidare från och med den 3 innevarande maj.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.53 em.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 10 maj.

Kl. 7.30 em.

Fortsattes det på förmiddagen påbörjade sammanträdet; och leddes därvid förhandlingarna till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

*Motioner an-
gående revi-
sion av 8 kap.
strafflagen
m. m.*

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 24, i anledning av väckta motioner angående revision av 8 kap. strafflagen m. m.

Första lagutskottet hade till behandling förehaft två inom riksdagen väckta motioner, nr 74 i första kammaren av herr *Linderot* och nr 121 i andra kammaren av herr *Hagberg* i Luleå *m. fl.* I motionerna, vilka voro likalydande, hade föreslagits, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa:

1) att en sådan omarbetning skyndsamt måtte företagas av 8 kap. strafflagen och proposition i följd därav framläggas, att endast verkligt spioneri och ett utlämnande av sådana uppgifter, vilkas offentliggörande innebär en försämring av Sveriges försvarsläge, blir straffbelagt,

2) att sådan omarbetning skyndsamt måtte företagas av förordningen den 22 april 1881 om offentlighet vid underdomstolarna och proposition i följd därav framläggas, att av ordalydelsen otvetydigt framgår, att endast under den tid något sådant förhållande avhandlas, som med hänsyn till rikets försvarsläge bör hemlighållas, rättegången får hållas inom lyckta dörrar,

3) att proposition om sådan ändring av rättegångsbalken måtte framläggas, att beslut om handläggning av mål inom lyckta dörrar må kunna särskilt överklagas,

4) att proposition om sådan ändring av utlänningslagen måtte framläggas, att utlämning icke skall av administrativ myndighet utöver vad för svensk medborgare gäller kunna berövas sin frihet.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I: 74 och II: 121, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Schlyter*, *Branting*, *Ahlkvist* och *Gezelius*, fru *Gustafson* samt fröken *Öberg*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 74 och II: 121, ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning angående tillämpningen av gällande bestämmelser om offentlighet vid domstolarna i mål av den i motionerna avsedda beskaffenhet ävensom angående rätt för part att föra särskild talan mot beslut, varigenom domstol förordnat om måls handläggning inom stängda dörrar, samt för riksdagen framlägga det förslag vartill utredningen kunde föranleda.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Gezelius**: Herr talman! Enligt gällande rättegångsordning är rättegången vid underdomstolarna och enligt den nya rättegångsbalken rättegången

Motioner angående revision av 8 kap. strafflagen m. m. (Forts.)

i alla instanser i princip offentlig. Utskottet har i sitt utlåtande också givit uttryck åt den meningen, att det är av synnerlig vikt, att denna princip upprätthålles i största möjliga utsträckning. Erfarenheterna från olika länder giva vid handen, att hemliga rättegångar kunna medföra en mycket allvarlig fara för rättssäkerheten. Det synes å andra sidan ofrånkomligt, att undantag från offentlighetsprincipen skola kunna göras i särskilda fall, och detta gäller icke minst rättegångar beträffande brott mot 8 kap. strafflagen. Huruvida domstolarna i mål av förevarande art förordna om handläggning inom lyckta dörrar i större utsträckning än som med hänsyn till rikets säkerhet kan anses påkallat kan icke av den enskilde bedömas. Utskottet har icke heller vågat sig på ett bedömande av den saken. Utskottet erinrar om att tillämpningen av dessa lagbestämmelser, enligt vad utskottet inhämtat, torde bli föremål för undersökning av de sakkunniga, som tillkallats för att verkställa utredning rörande tillämpningen av 1937 års lagstiftning om allmänna handlingars offentlighet. Reservanterna skilja sig från utskottet så till vida, att reservanterna anse denna fråga vara av så stor vikt, att de föreslå en särskild skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan om en utredning angående tillämpningen av gällande bestämmelser om offentlighet vid domstolarna. Reservanterna ha dessutom begärt, att därvid skall tagas upp till bedömande frågan om rätt för part att föra särskild talan mot beslut, varigenom domstol har förordnat om måls handläggning inom lyckta dörrar.

Det är uteslutande ett rättssäkerhetsintresse, som påkallat, att reservanterna begärt en särskild utredning — och en utredning även i sistnämnda fråga. Det har ansetts, att man borde undersöka, i vad mån part skall kunna tillerkännas en rätt att överklaga domstols beslut om förhandlingar inom lyckta dörrar. Huruvida detta av tekniska eller andra skäl kan genomföras får den blivande utredningen utvisa. Så mycket är emellertid klart, att partens rättssäkerhet ökas, om han kan besvärsvägen få detta beslut av domstol prövat. Nu gällande lagstiftning medgiver icke part rätt att överklaga ett beslut om måls handläggning inom lyckta dörrar.

Detta är motiven för reservanternas ståndpunkt. Enligt vad jag försport har också reservationen vunnit anslutning i första kammaren.

Herr talman! Jag skall icke förlänga debatten, utan vill sluta med att yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Hagberg* i Malmö och *Törnkvist*.

Herr Werner: Herr talman! Såsom herr Gezelius nyss framhöll, är en av de bärande grunderna för den nuvarande rättegångsordningen den, att rättegångsförhandlingarna skola vara offentliga. Denna regel har också fastslagits i den av riksdagen år 1942 antagna nya rättegångsbalken. Någon ändrad uppfattning kan icke sägas ha gjort sig skönjbar i fråga om denna huvudregel, och någon fara för rättssäkerheten, som herr Gezelius antydde, föreligger på intet sätt.

Från huvudregeln har man dock tvingats att göra vissa nödvändiga undantag, såsom t. ex. då det gäller vissa familjerättsmål, vissa yrkeshemligheter och vissa förhållanden, som kunna genom ett offentliggörande vara till skada för rikets säkerhet eller till gagn för en främmande makt.

I utskottets utlåtande har kraftigt understrukits nödvändigheten av att rättegångsförhandlingarna så långt som möjligt göras offentliga. Reservanternas fruktan för att offentlighetsprincipen skulle vara hotad bottnar icke i några sakliga förhållanden. Tvärtom har man ju kunnat skönja, att vid rättegångarna i allra största utsträckning lämnats rum åt offentligheten.

Motioner angående revision av 8 kap. strafflagen m. m. (Forts.)

Då nu den rättegångsreform, som antogs av 1942 års riksdag, kan väntas under den närmaste tiden bli förelagd riksdagen för beslut om dess ikraftträdande, kan man förutse, att de frågor, som här beröras, komma att ytterligare belysas. Jag kan för min del icke finna, att det föreligger några som helst sakliga skäl att följa reservanterna. Med hänsyn härtill ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Vi ha i en motion krävt att en skyndsam omarbetning av 8 kap. strafflagen måtte företagas och proposition i följd därav framläggas i syfte att endast verkligt spioneri och ett utlämnande av sådana uppgifter, vilkas offentliggörande innebär en försämring av Sveriges försvarsläge, blir straffbelagt. Vidare ha vi begärt, att en sådan omarbetning skyndsamt måtte företagas av förordningen av år 1881 om offentlighet vid underdomstolarna — och proposition i anledning därav framläggas — att av ordalydelsen otvetydigt framgår, att endast under den tid något sådant förhållande avhandlas, som med hänsyn till rikets försvarsläge bör hemlighållas, rättegången får hållas inom lyckta dörrar. Därjämte ha vi yrkat, att proposition om sådan ändring av rättegångsbalken måtte framläggas, att beslut om handläggning av mål inom lyckta dörrar må kunna särskilt överklagas. Slutligen ha vi begärt proposition om sådan ändring av utlänningslagen, att utlännning icke skall av administrativ myndighet utöver vad för svensk medborgare gäller kunna berövas sin frihet. Vi ha ansett skyndsamhet av nöden i dessa frågor, ty vi tycka, att det icke vore vidare lämpligt, om Sverige, när nazismen faller, skall skylta som ett av de länder, som ha den mest odemokratiska och nazistiskt påverkade lagstiftningen i världen frånsett de fascistiska länderna. Det är mindre vår egen uppfattning än en sådan auktoritetens som professor Halvar Sundberg, som vi ge uttryck åt. Han säger nämligen i skriften »Strödda uppsatser om rättsutvecklingen och rättsupplösningen», att vissa rättsliga företeelser i våra dagars Sverige bygga på föreställningar av omisskänneligt nationalsocialistiskt ursprung, vilka upptagits av den lagstiftande makten utan hinder av de härskande politiska partiernas ofta affischerade avståndstagande från denna åskådning. Vi ha påvisat som exempel, att en person, som bor i Stockholms skärgård och roar sig med att räkna antalet tyska fartyg, vilka passera det ställe där han bor, och meddelar resultatet av sin undersökning till en bekant, i kraft av denna lag kan dömas för olovlig underrättelseverksamhet. Ja, icke nog därmed: även själva kunskapen om sådana förhållanden, som böra hållas hemliga, kan kriminaliseras enligt lagen. Det har ju också i ett uppmärksammat fall påvisats, hur t. o. m. lämnande av en uppgift i ett brev från en fransman till en annan här i Sverige, att den franske generalen Weygand icke är en quisling, ansetts utgöra brott enligt denna lagstiftning.

Dessutom ha vi för vår del ansett, att lagstiftningen är så avfattad, att dess tillämpning göres beroende av lynnigheten och aggressiviteten hos främmande makt, som vill påverka svenska beslut. Möjligen kan detta också förklara, att de flesta domstolsutslagen i dessa frågor gällt personer, som förutsetts bedriva verksamhet riktad mot Tyskland, men icke alls i samma grad personer, vilkas verksamhet ansetts riktad mot Tysklands motståndare. Det betyder alltså, att lagen möjliggör ett betydande godtycke. Ett exempel härpå utgör det förhållandet, att om en person, som kommer från Tyskland eller något annat krigförande land, lämnar uppgifter till en annan person om vad han själv sett av t. ex. bombningen av städer eller bombskadornas omfattning, detta kan straffbeläggas, medan, om han lämnar liknande uppgifter till en tidning, som offentliggör dem, hans gärning icke kan anses straffbar. Dess-

Motioner angående revision av 8 kap. strafflagen m. m. (Forts.)

utom förefaller det oss, som om man vid hemligstämplandet gått betydligt längre än vad lagstiftarna ursprungligen avsett. Den förutvarande justitieministern framhöll ju som bekant, att endast när man i dylika mål behandlade militära hemligheter kunde man inskränka offentligheten. Numera hemligstämplar man nästan som regel dessa mål. Professor Sundbergs farhågor, när lagförslaget först behandlades, att en lag av denna art regelmässigt tillämpas i en reaktionärare anda än lagstiftaren vill ge uttryck åt, har faktiskt bekräftats av erfarenheterna.

Därtill ha vi tagit upp frågan om flyktingarnas behandling. Det är bekant för alla, att flyktingarna icke kunna påräkna en sådan behandling av myndigheterna, som gäller för svenska medborgare. De äro faktiskt utlämnade åt administrativt godtycke. En annan sak är — och det skall jag icke i detta sammanhang uttala mig om — huruvida administrativt godtycke verkligen förekommer. Men jag tycker, att döma av de erfarenheter man hittills fått om flyktingarnas behandling, att det verkar som om de vore berövade sådana elementära rättigheter, som de åtminstone kunde göra anspråk på under förra världskriget här i Sverige. De interneras utan vidare, därest myndigheterna finna detta önskvärt eller lämpligt. Och icke bara interneras i särskilda läger: de t. o. m. buras in i fängelser utan att ha begått något brott, utan att ha varit hörda inför domstol, bara på grundvalen av ett rent administrativt beslut. Jag tycker för min del, att regeringen har gått ganska långt, när den exempelvis utgår ifrån att fängelset i Kalmar skall vara ett ställe, där människor buras in därför att de äro utlänningar och icke av någon annan orsak.

Jag skulle vilja anföra ett exempel, som visar, hur olika man kan behandla flyktingarna. När judeförföljelserna togo fart i Danmark öppnade regeringen beredvilligt — och alldeles riktigt — dörrarna på vid gavel för de danska judiska flyktingarna. De behandlades på ett korrekt sätt — och så vitt jag vet, behandlas de fortfarande korrekt. Men de danska flyktingar, som komma hit icke därför att de äro av judisk börd utan därför att de kämpat mot ockupationsmakten i Danmark, bli föremål för en helt annan och enligt min mening för Sverige ganska komprometterande behandling. Jag har med justitieministern talat om ett typiskt fall. Det var tre bröder, danska sabotörer, vilka t. o. m. anses vara nationalhjältar i Danmark på grund av sina osjälviska insatser för sitt fosterland. En av dessa torterades ihjäl i Danmark av de tyska myndigheterna. Två blevo sårade. Men den danska frihetsorganisationen arbetar ju så perfekt, att den kunde åstadkomma att de via ett par sjukhus slutligen överfördes till Sverige. Här skulle de få asyl. Det fingo de också på sätt och vis. Men på vilket sätt? Jo, först blevo de föremål för en långvarig undersökning och internering av polismyndigheterna, därvid deras antecedentia genomgingos. Sedan inspärrades de i fängelset i Kalmar på en viss tid — i ena fallet gällde det månader — för att man verkligen skulle komma underfund med vad de voro för slags människor. Regeringen har för denna praxis den motiveringen, att det icke är alla sådana flyktingar, som ha kämpat av ideella motiv, utan att det också finns andra element, som smugit sig in i frihetsfronten. I och för sig kan man förstå detta resonemang, men man förstår icke, att det skall behövas så lång tid för att klara upp sådana frågor och att man a priori betraktar dessa, som kämpa för sitt fosterland, som andra klassens människor, vilka skola bli föremål för en sämre behandling än den de få som på grund av att de tillhöra den judiska rasen komma till vårt land.

Vi mena alltså, att i behandlingen av flyktingarna i vårt land finns det mycket som brister, ehuru vi gärna medgiva, att det också gjorts åtskilligt för att rätta till de värsta missförhållandena. I det sistnämnda fallet ha ju ge-

Motioner angående revision av 8 kap. strafflagen m. m. (Forts.)
nom regeringens ingripande så småningom de båda danska patrioterna blivit fria. Men det tog sin tid.

Jag skall icke upptaga tiden med att anföra ytterligare exempel. Det är känt för de flesta, som följt med händelserna, att det finns åtskilligt som brister i fråga om den lagstiftning på området, som genomförts under kriget, och icke minst i fråga om tillämpningen av lagstiftningen. Det framgår ju också av utskottets utlåtande både i detta ärende och i det ärende vi behandlade före middagen. Utskottet synes i allmänhet ha intagit en mycket välvillig, kanske jag till och med skulle ha kunnat använda uttrycket positiv inställning till de av oss väckta motionerna. Det erkänner, att de förslag, som vi ha upptagit i dessa motioner, praktiskt taget genomgående ha varit väl motiverade, men därför menar jag att det är så mycket besynnerligare att utskottets betänkande inte mynnar ut i något som helst positivt förslag. Det synes mig, som om utskottsmajoriteten därigenom bara har gjort platoniska, till intet förpliktande deklARATIONER till rättssäkerhetens ära, men det är inte sådana deklARATIONER som behövas, utan praktiska åtgärder, som återställa och vidare utveckla den rättssäkerhet, som vi här i landet tidigare ha velat berömma oss av.

Utskottet gör gällande, att det är uppenbarligen många gånger svårt eller till och med omöjligt att på förhand avgöra, hurvida under handläggning av ett mål sådana omständigheter kunna förekomma, att målet bör handläggas inom stängda dörrar. Nuvarande praxis är ju sådan, att så snart den eller de tilltalade ha fått lämna personliga upplysningar, som de tillfrågats om, stänger man dörrarna i det mål, där åklagaren åberopar lagrum i 8 kap. strafflagen. Man tycker att rättens ordförande bör ha i förväg så disponerat förhöret att han vet, när en sådan fråga kan komma på tal som är av den beskaffenheten att den inte bör offentliggöras för att inte komma till främmande makts kännedom. Därför vet jag inte, vilken betydelse man kan tillägga utskottets uttalande i denna fråga. Enligt min mening överdriver utskottet betydligt de praktiska svårigheterna för att genomföra dessa processer öppna eller i vart fall begränsa den del av rannsakingen, som kan behöva hållas inför lyckta dörrar.

Av de i motionen föreslagna lagändringarna har utskottet dock varit vänligast inställt till det förslag, som går ut på att beslut om måls handläggning inom lyckta dörrar skall få särskilt överklagas. I utskottet har man påpekat att redan tillvaron av en bestämmelse av detta innehåll skulle vara ägnad att motverka en eventuell benägenhet hos domstolarna att i onödan förordna om måls handläggning inför stängda dörrar. Å andra sidan har man emellertid erinrat om bestämmelserna av 1922 om tiden för företagande av rannsaking med häktade, enligt vilka fortsatt rannsaking med häktad i regel skall äga rum inför rådhusrätt senast 8 dagar och inför häradsrätt senast 14 dagar från förra rannsakingen. Men detta är väl inte absolut ofrånkomligt. Det är väl inte för svensk domstolspraxis något så främmande att man under vissa betingelser låter ett mål vara vilande, och jag kan för min del inte förstå, varför man inte skulle kunna genomföra en sådan här lagändring, att när ett mål förklaras skola hållas inför lyckta dörrar, ges det möjlighet för vederbörande att överklaga beslutet, varvid saken förklaras vilande och först upptages sedan överklagningen är behandlad i vederbörlig ordning.

Beträffande ändring av utlänningslagen skall jag tacksamt notera, att proposition i ämnet väntas föreligga vid nästa års riksdag.

Herr talman! Detta är några anmärkningar, som jag har velat göra i anledning av utskottets behandling av denna fråga. Det finns en reservation, som det redan har yrkats bifall till, en reservation som går längre än utskottet, och även om utskottets motivering i princip är en argumentering för de yrkanden, som vi ha ställt i motionen, så utmynnar den som synes i ingenting mer än en

Motioner angående revision av 8 kap. strafflagen m. m. (Forts.)

förhoppning om att dessa frågor skola tagas upp senare. Därför anser jag att reservationen är ett mera bestämt yrkande i detta fall, och den innebär en klarare markering av att denna fråga bör behandlas så snart som möjligt och att riksdagen skall hemställa till Kungl. Maj:t om utredning och förslag i ärendet. Därför hemställer jag, herr talman, om bifall till den reservation, som har undertecknats av herr Schlyter m. fl.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Bergquist**: Herr talman! Jag saknar givetvis anledning att deltaga i den diskussion, som pågår mellan utskottets majoritet och minoritet, huruvida en skrivelse skall avlätas till Kungl. Maj:t med begäran om utredning eller inte, men det var några uppgifter av herr Hagberg i Luleå som föranledde mig att begära ordet och som jag inte vill skola stå oemotsagda här i kammaren.

Herr Hagberg i Luleå kom i sitt anförande in på bland annat frågan om behandling av utlänningar och kom därvid att beröra frågan om behandlingen av danska sabotörer. Jag trodde att den frågan nu var tillräckligt känd genom vad som har förekommit i pressen o. s. v., så att det inte skulle föreligga någon missuppfattning i detta avseende, men det anförande, som herr Hagberg i Luleå här höll, visar att det fortfarande förekommer missuppfattningar om hur vi behandla danska s. k. sabotörer här i landet. Jag vill därför nämna hur det ligger till.

Vi ha ju till Sverige fått mellan 14 000 och 15 000 danska flyktingar. Av dessa har Kungl. Maj:t genom beslut i statsrådet tagit ett mindre antal i förvar på Kalmar, och några ha enligt socialstyrelsens beslut tagits i förläggning. Antalet danska flyktingar, som enligt Kungl. Maj:ts beslut tagits i förvar på Kalmar, är sammanlagt sju. Dessa sju danska medborgare, som tagits i förvar, kunna inte alla räknas som sabotörer. Jag skulle vilja räkna högst fyra av dem som sabotörer, och de tre övriga ha enligt egna uppgifter utan samband med sabotage tagit livet av antingen danska nazister eller tyskar i Danmark. De fall som ha förekommit ha betecknats såsom observationsfall och enligt min mening med rätta. Anledningen till att vi togo dessa personer i förvar var att det rådde ganska stor tveksamhet om vad det egentligen var för personer och huruvida det hos alla av dem var politiska skäl, som legat bakom deras handlande, eller om det var andra skäl. De ha därför tagits i utlänningsförvar i Kalmar för att man skulle få se vad det var för individer. Av dessa sju personer ha tre efter kort tid utskrivits ifrån förvar, sedan det visat sig att det inte fanns någon anledning till anmärkning mot dem, utan det var såvitt man kunde bedöma präktiga människor, som av politiska motiv hade begått de handlingar, som de ha berättat om. Jag vill minnas att ingen av dessa tre satt längre än två månader på Kalmar, möjligen satt en av dem något längre. Nu ha vi alltså i förvar fyra personer, och deras förhåvanden och motivet för deras handlande äro sannerligen inte så klara, och man skall nog vara försiktig att såsom herr Hagberg i Luleå utan vidare beteckna dem såsom idealister.

Det är dessa fyra. Sedan har genom socialstyrelsens beslut tagits i förläggning ett mindre antal danska medborgare. Jag kan inte exakt ange siffran, men under tiden den 1 december 1943—30 mars 1944 rör det sig om mellan 30 och 40 personer. Jag vill minnas att det är 36. Av detta antal är det icke mer än sex som kunna betecknas såsom sabotörer i egentlig mening. De andra ha tagits i förläggning av helt andra skäl. Det är fråga om kriminella element, i hög grad kriminella element, som vi alltid ta om hand här. Det är fråga om sådana som i de av danskarna anordnade förläggningarna uppträtt på olämpligt sätt. Men sex personer av dessa intagna i förläggning äro sabotörer. Jag

Motioner angående revision av 8 kap. strafflagen m. m. (Forts.)
vill understryka, att dessa personer icke tagits i förläggning därför att de äro sabotörer, utan därför att det ur andra synpunkter har funnits anledning till allvarliga anmärkningar antingen mot deras föregående vandel i kriminellt hänseende eller mot deras uppträdande här.

Jag anser inte, att man med fog kan göra gällande, att vi på något sätt ha uppträtt inhumant mot de danska flyktingarna genom de disciplinära åtgärder, som vi i detta mycket begränsade antal fall ha vidtagit. Det har ju nyligen också angivits i pressen, att beträffande de fall, då det har varit fråga om att taga vederbörande i förvar, har samråd ägt rum mellan mig och chefen för det danska flyktingkontoret, professor Hurwitz, och han har i samtliga dessa fall ansett att han inte kunnat rikta någon anmärkning mot de åtgärder, som Kungl. Maj:t har vidtagit.

Jag har med anledning av herr Hagbergs i Luleå anförande velat här i kammaren klargöra, hur det låg till med denna fråga, och jag hoppas att genom vad jag sagt jag har undanröjt åtskilliga missförstånd här och att man verkligen med fog kan få den uppfattningen, att vi icke i det hänseendet ha uppträtt omänskligt eller inhumant.

Herr **Gezelius** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! I anledning av herr Hagbergs i Luleå argumentering för den reservation, till vilken jag har anslutit mig, vill jag stryka under att jag icke bygger mitt yrkande på denna argumentering. Jag kan inte påstå, att här föreligger något missförhållande, att domstolarna skulle ha missbrukat bestämmelserna angående rättegång inför lyckta dörrar, men jag har den uppfattningen — och det präglar utskottets utlåtande — att om det framställes anmärkningar mot det svenska rättegångsförfarandet och rättskipningen, är det tillbörligt och klokt att göra en utredning, som kan visa, om det föreligger missförhållanden eller icke. Jag har icke själv mött något sådant missförhållande. Det enda jag varit tveksam om är att lagen inte medger ett överklagande av beslut om förhandlingar inför lyckta dörrar. Jag vill emellertid inte att någon här skall tro, att mitt yrkande om bifall till reservationen är grundat på något påstående att här föreligger missförhållanden. Snarare är det så, att det måste anses höra till god och klok ordning, att om från visst håll det göres anmärkningar mot den svenska rättskipningen, är det lika gott att genast göra en utredning och konstatera, om det föreligger missförhållanden och om det i så fall finns möjlighet att avhjälpa desamma.

Detta gäller även om övriga delar av utskottets utlåtande. Justitieministerns uttalande om behandlingen av utlänningarna är värt beaktande. Denna fråga har lagutskottet ägnat mycket ingående och noggrann undersökning föregående år och därvid kunnat konstatera de verkliga förhållandena.

Vidare anförde:

Herr **Lindberg**: Herr talman! Det kanske kan anses förmätet av en lekman att uppträda i denna fråga, när icke mindre än tre av utskottets förnåmliga jurister undertecknat reservationen. Jag måste emellertid begära ordet för att säga några ord om det förslag, som reservanterna kommit till, nämligen en begäran om utredning rörande frågan om överklagningsrätt i det fall, att domstol beslutar att förhandlingarna skola föras inför lyckta dörrar.

För det första är det så — såsom redan herr Werner i Höjen framhållit — att vi för inte så länge sedan antogo en ny processreform, där också samma sak infördes som har tillämpats eller tillämpats tidigare, och vid det tillfället var, vad jag kan erinra mig, inte någon av det särskilda utskot-

Motioner angående revision av 8 kap. strafflagen m. m. (Forts.)

tets jurister ängsliga för att det skulle bli något fel med de hemliga förhandlingarna vid rättegångar. Det är först nu sedan den här motionen har väckts som man kommit underfund med att det borde finnas ett överklagningsinstitut också i sådana frågor, och dit skulle vilken som helst tilltalad, där fråga är om att rättegången skall föras inför lyckta dörrar, kunna överklaga med resultat, förmodar jag, att hela processen får vila tills överdomstolen har behandlat frågan, huruvida underdomstolen har förfarit riktigt eller inte. Det är väl ganska klart att det inte är enbart till fördel för parterna att få lov att överklaga en sådan här fråga, om nämligen det skall vara på det sättet att domstolen inte skall fortsätta förhandlingarna utan får lov att avvakta beslut från högre ort. Skola återigen förhandlingarna fortsätta alldeles oavsett om överklagande har skett eller inte, så ha ju parterna inte vunnit något och offentligheten har inte vunnit något förrän efter det domen är avkunnad, och följaktligen kan offentliggörandet inte vara till så stor fördel för den tilltalade. Om man ömmar för de häktade kan man även framhålla, att om de skola vänta under den tid som åtgår för överklagandet, så blir ju deras tid i fängelset så mycket längre innan de komma fram till en dom och få veta, vilket straff de skola ha. Nu praktiseras ibland att häktningstiden avräknas från fängelsestraff, men det är ju dock ovissheten som är det allra värsta för den som är tilltalad.

Inom utskottet har man varit på det klara med att denna fråga ändå skall komma till en undersökning av sakkunniga utan att man begär en utredning, och det har efter vad det sägs också i första kammaren i dag framhållits just den saken. Jag skall be att få läsa upp den del av utskottets utlåtande som jag syftar på och som jag tycker talar tillräckligt tydligt språk för att man skall kunna bifalla utskottets utlåtande och inte reservationen. Det återfinnes nederst på sidan 22 och lyder: »Huruvida domstolarna i mål av nu förevarande art förordnat om handläggning inom stängda dörrar i större utsträckning än hänsyn till rikets säkerhet påkallat kan icke av utskottet bedömas. Tillämpningen av ifrågavarande lagbestämmelser torde, enligt vad utskottet inhämtat, bli va föremål för undersökning av de sakkunniga, som tillkallats för att verkställa utredning rörande tillämpningen av 1937 års lagstiftning om allmänna handlingars offentlighet. Utskottet har på grund av det anförda icke funnit sig böra förorda bifall till motionärernas förslag i denna del.»

Reservanternas motivering skiljer sig inte ifrån utskottets i något annat avseende än just på den punkt som jag nu har läst upp, och där säga reservanterna: »Frågan synes emellertid utskottet förtjänt av en undersökning, vilken lämpligen torde kunna anförtros åt de sakkunniga, som tillkallats för att verkställa utredning rörande tillämpningen av 1937 års lagstiftning om allmänna handlingars offentlighet.» Man kan säga, att detta är det enda, som reservanterna ansett nödvändigt att utöka motiveringen med, och det enda de ansett nödvändigt för sitt yrkande på en utredning. De frågor, som vi nu hålla på att diskutera, såväl den föreliggande som den föregående, hänföra sig till 8 kap. strafflagen och avse närmast brott, som begåtts under krig eller krigsfara, och att förhandlingarna i dessa mål i så stor utsträckning som det överhuvud taget är möjligt böra föras inför öppna dörrar. Hur riksdagen än gör i detta fall, vare sig den begär en speciell utredning eller icke, torde väl frågan komma tillbaka till riksdagen vid en tidpunkt, då kriget är slut och något behov av en lagändring sålunda icke längre föreligger. Ty vi få väl ändå anta, att spionerilagstiftningen icke skall behöva träda i tillämpning vare sig mot medborgare i detta land eller mot främlingar, som kommit hit, sedan kriget väl är slut. Då komma dessa bestämmelser visserligen att finnas kvar i lagen, men de torde väl sällan eller aldrig — jag hoppas aldrig — komma till till-

Motioner angående revision av 8 kap. strafflagen m. m. (Forts.)
lämpning. Följaktligen gör man samhället ingen tjänst genom att nu begära en utredning på denna punkt, såvida man nu icke vill ha en utredning avseende även andra fall, där förhandlingarna äga rum inför lyckta dörrar. Mig veterligen har det emellertid aldrig tidigare förekommit klagomål i det avseendet. Nu skulle man alltså för detta speciella fall på grund av den tvekan, som kan uppkomma om förhandlingarna skola föras inför lyckta dörrar eller icke, begära en utredning, en utredning, som jag för min del finner fullkomligt överflödig.

Herr talman! Alldeles oavsett det beslut, som första kammaren redan fattat, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru Gustafson: Herr talman! Jag är reservant i utskottet på de skäl, som herr Gezelius här i debatten gjort sig till talesman för. Dessa skäl ha synts reservanterna så starka, att vi anslutit oss till kravet på en utredning, därvid reservanterna, såsom herr Lindberg redan citerat, i motiveringen anförde: »Frågan synes emellertid utskottet förtjänt av en undersökning, vilken lämpligen torde kunna anförtros åt de sakkunniga, som tillkallats för att verkställa utredning rörande tillämpningen av 1937 års lagstiftning om allmänna handlingars offentlighet.»

Reservanterna ha emellertid icke stannat endast vid denna begäran om utredning utan ytterligare i klämman yrkat, »att utredningen måtte omfatta jämväl tillämpningen av gällande bestämmelser om offentlighet vid domstolarna i mål av den i motionerna avsedda beskaffenhet, ävensom angående rätt för part att föra särskild talan mot beslut, varigenom domstol förordnat om måls handläggning inom stängda dörrar».

Jag är fullt överens med de synpunkter, som kommit till uttryck i motiveringen och som framförts här, nämligen att om det finns den minsta misstanke att våra domstolar icke arbeta fullt lojalt och opartiskt, är det synnerligen nödvändigt just ur rättskänslans synpunkt att vi få en utredning ägnad att vederlägga dylika uppfattningar. När reservanterna således endast begära en utredning i frågan, kan jag icke finna annat än att andra kammaren bör bifalla reservationen, detta särskilt som första kammaren redan godtagit denna och kamrarna sålunda skulle komma att fatta ett enhälligt beslut i frågan.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Hagberg i Luleå: Herr talman! Jag tror nog att justitieministerns förklaring bidragit till att klara upp förhållandet hur de danska flyktingarna behandlats här i landet, men såvitt jag förstår ändrade den ingenting i påståendet, att medan sådana danska flyktingar, som icke sysslat med politiska frågor men som kommit till vårt land exempelvis på grund av att de äro av judisk börd, bli föremål för den bästa och mest ordentliga behandling utan att behöva genomgå en lång tids undersökning, så bli däremot sådana, som kommit till Sverige därför att de kämpat som sabotörer mot ockupationsmakten, föremål för en mycket ingående undersökning, som kan leda till internering i Kalmar en tid, en behandling, som i vart fall skiljer sig från behandlingen av de övriga flyktingarna.

Jag har emellertid i mitt förra anförande icke utgått från att regeringen eller myndigheterna alldeles kunna avstå från att undersöka sådana fall. Det enda önskemål, som jag därvidlag uttryckt, är att denna undersökning måtte göras så kort som möjligt så att man besparar dessa människor en massa onödiga lidanden. De komma till Sverige efter att ha kämpat mot ockupationsmakten i Danmark och äro ju ofta människor, som på grund av alldeles sär-

Motioner angående revision av 8 kap. strafflagen m. m. (Forts.)

skilda omständigheter skickats över till Sverige. Förhållandet är alltså fortfarande det, att flyktingar, som kämpat aktivt, icke behandlas och icke anses kunna behandlas på riktigt samma sätt som andra, och i det fall jag framdrog och där justitieministerns ingripande ledde till att vederbörande kom på fri fot, såsom jag antar tidigare än eljest skulle ha blivit fallet, kvarstår fortfarande som en mycket viktig sak, att flyktingarna fortfarande äro utvisade från vårt land. Nu är denna utvisningsorder ganska formell för närvarande, eftersom flyktingarna icke få avvisas så länge de icke kunna komma till ett land, där de icke riskera förföljelse. De äro emellertid utvisade av de svenska myndigheterna och ha fått en viss prick på sig trots att, som i det här fallet, regeringen uppenbarligen ingripit och befriat vederbörande, efter vad jag förmodar tidigare än vad eljest skulle ha varit fallet, därför att regeringen bibringats övertygelsen att det var fråga om moraliskt oantastliga människor, som av ideella skäl kämpat för sitt land och därför förtjänat att få en fristad i vårt land.

Av vad herr Gezelius sade kan jag väl förstå, att han vill göra den reservationen, att han icke känner till att några missförhållanden yppat sig i domstolarnas praxis med avseende å hemligförfarandet. Jag kan ju icke heller för min del påstå, att något sådant skett, men däremot är det min övertygelse med den kännedom jag fått om vissa konkreta fall, att därest man hade tillämpat en öppen rättegång och därest man icke haft denna fria bevisprövning, skulle man icke kunnat utmäta de hårda domar som utmätts. Det är en övertygelse, som jag och många med mig ha och som jag tror att allt fler och fler komma att få, som söka sätta sig in i dessa frågor.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Bergquist**: Herr talman! Herr Hagberg i Luleå har fortfarande fel i sitt resonemang. Han gör gällande, att vi behandla somliga danska flyktingar på ett sätt och andra danska flyktingar på ett annat. Som jag nämnde i mitt förra anförande ha vi tagit hand om tillsammans 43 danska flyktingar, 7 i förvar och 36 i förläggning. Av dessa 43 danska flyktingar är det, såvitt jag vet, högst 13 som deltagit i sabotagehandlingar eller som ha dödat människor i Danmark, och 30 stycken, som, såvitt jag vet, aldrig ha sysslat i någon form av sabotageverksamhet utan som av helt andra skäl blivit omhändertagna. Herr Hagberg i Luleå har väl icke den blåögda tro att av alla de danska flyktingar, som kommit hit, det skulle vara endast 13, som överhuvud taget deltagit i sabotageverksamhet. Dessa siffror visa väl, att vi icke ha gått in för den principen att behandla sabotörerna på ett särskilt sätt. Däremot ha vi hållit på den principen att personer, som bringat andra människor om livet under de rättslösa förhållanden, som för närvarande råda i Danmark, vilja vi se litet närmare på, innan vi släppa dem i frihet. Ty den risken föreligger ju, att de komma att fortsätta att leva här såsom de varit vana att leva i sitt land. Jag vill sålunda ännu en gång inskräpa, att vi icke behandlat sabotörerna på ett annat sätt, utan vi pröva de olika individerna och se om det finns tillräcklig anledning att vidta några åtgärder.

Herr **Hedlund** i Östersund: Herr talman! Jag kommer att rösta för den Schlyterska reservationen, men jag har ett starkt behov av att ge till känna, att jag icke gör det som någon sympatityttring för herr Hagberg i Luleå. Jag förstår icke att en man, som upprepade gånger här i kammaren varit med om att behandla flyktinglagar och flyktingarnas behandling, så ogenerat som herr Hagberg i Luleå trots justitieministerns förklaringar kan framställa vår behandling av flyktingarna som om vi voro en nation av barbarer, som icke

Motioner angående revision av 8 kap. strafflagen m. m. (Forts.)
hade den minsta känsla för dessa flyktingar. Att jag det oaktat kommer att rösta för ett litet avsnitt av den kommunistiska motionen, nämligen om offentlig rättegång så långt möjligt är vid spioneribrott och förbjuden underrättelseverksamhet, beror på att jag vill värna den för oss alla så viktiga principen om offentlighet vid våra domstolar.

Härtill kommer att ett bifall till reservationen kommer att rycka bort ett agitationsmoment för kommunisterna i deras ansvarslösa klander av rikets rättsvård. Herr Hagberg i Luleå säger visserligen, att han icke kan leda i bevis att det gått ojust till vid behandlingen av sådana här frågor inom lyckta dörrar. Men det oaktat förmenar han, att det försiggår någonting där, som är till förfång för rättssäkerheten. Bara denna anklagelse mot våra domstolar är tillräcklig anledning för mig att rösta för den Schlyterska reservationen. Det får icke ges ett enda tillfälle att misstänkliggöra vår högtstående rättssäkerhet och rättsvård.

Herr Hagberg i Luleå: Herr talman! Jag anser, att jag efter herr Hedlunds i Östersund anförande bör säga ifrån, att jag icke talat om en barbarisk behandling av flyktingarna i vårt land för närvarande utan tvärtom understrukt, att denna behandling blivit humanare allteftersom tiden gått. Men jag har påpekat, att det fortfarande finns brister, och icke ens det sista justitieministern anförde har befriat mig från uppfattningen, att det icke sker en fullständigt likartad behandling av sabotörer och andra. Men detta beror därpå att jag i det konkreta fall, som jag har haft att göra med och underhandlade med justitieministern i, det handlade just om en typisk sabotör, vilken justitieministern själv kom underfund med var en människa, som man icke hade anledning internera och som var en människa, vilken icke deltagit i — vad skall jag använda för uttryck — mordhandling eller dylikt.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den senare propositionen.

§ 2.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 9 januari 1940 (nr 3) om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 3.

Motioner om verkställande av en undersökning rörande verkningarna av 8 kap. strafflagen m. m. Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 26, i anledning av väckta motioner om verkställande av en undersökning rörande verkningarna av 8 kap. strafflagen och lagen om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara m. m.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade

Herr Persson i Stockholm: Herr talman! Av handlingarna framgår att justitieombudsmannen nu skall undersöka verkningarna av lagen om tvångsmedel vid krig eller krigsfara. Jag är mycket tillfredsställd med detta besked, men jag vill fästa uppmärksamheten vid att det icke endast är fråga om verkningarna av denna lag, utan också och kanske ännu mera verkningarna av de tilläggsbestämmelser som regeringen utfärdat som behöva under-

Motioner om verkställande av en undersökning rörande verkningarna av 8 kap. strafflagen m. m. (Forts.)

sökas. Jag har vid flera tillfällen sökt fästa andra kammarens uppmärksamhet vid den orimliga tillämpningen av denna lag. Det skedde senast den 30 november förra året, när jag anhöll om kammarens tillstånd att få rikta en interpellation till chefen för socialdepartementet, vilken begäran också av kammaren blev bifallen. Jag omtalade i denna interpellation att ett ekonomiskt företag, som utger en daglig tidning, nu under fyra års tid blivit utsatt för brevcensur. Jag skildrade, hur man under den tiden försenat sådan post som annonsmanuskript, dödsannonser, annonser om sammanträden med Stockholms stadsfullmäktige, fackföreningssammanträden o. s. v., så att de icke kunnat införas i tidningen, därför att man hade icke ens ordnat det så, att det lagligt tillåtna brevspionaget utfördes i sådant tempo att annonserna kunde komma in i tidningen på sådan tid, att de kunde medföra avsedd verkan för annonsörerna. Den interpellationen har icke blivit besvarad trots att andra kammaren gav sitt tillstånd till att den fick framställas. Varför? Jag förstår mycket väl varför den icke har blivit besvarad. Jag har här i min hand ett svar från kungl. generalpoststyrelsen, undertecknat av generaldirektör Örne på en anmälan angående de missförhållanden som jag anmält i min interpellation. I detta svar intygas, att anmärkningarna voro riktiga, men på begäran att få en redogörelse över varför man förfarit på sätt, som vi hade skildrat i vår anmälan, har generaldirektör Örne svarat, att på grund av gällande bestämmelser vore styrelsen hindrad meddela närmare upplysningar rörande utredningens resultat. Generaldirektör Örne har rätt. Det är nämligen så att i denna lag och dess tillämpningsbestämmelser är bl. a. föreskrivet, att om en posttjänsteman meddelar, att en korrespondens är utsatt för spionage i enlighet med vad lagen medger, kan vederbörande posttjänsteman straffas med fängelse. Generaldirektör Örne vill givetvis icke riskera en sådan utgång genom att som svar i sin tjänsteskrivelse ange den verkliga orsaken till det som vi ha klagat över. Jag tager antagligen icke fel, om jag förutsätter, att anledningen till att socialministern icke svarat på den interpellation som jag med kammarens tillstånd framställt är just den, att om han skulle svara på ett ärligt och hederligt sätt, skulle han enligt denna lags föreskrifter på sitt sätt bli jämställd med de posttjänstemän, som riskera fängelse, om de vid förfrågan tala sanning.

Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten vid hur vår politiska polis arbetar, vilket meningslöst arbete den utför. Tror man verkligen, om man nu är övertygad om att kommunisterna syssla med saker och ting som ha med 8 kap. strafflagen att skaffa, att vi i vår korrespondens i fyra års tid skola hålla på att förbereda oss för de nattsvarta dåd, om vilka straffbestämmelser finnas i 8 kap. strafflagen? I så fall avslöjar man sannerligen, att man icke är mogen för den politiska polisens roll. Skulle det bli aktuellt att sätta i gång med en revolution, komme vi icke att göra det genom att brevväxla på det sätt som den politiska polisen tycks förutsätta. Vet ni, mina damer och herrar, vad det här är för något? Det är en fastställd blankett som en slarver till polis glömt i ett brev sedan han med laglig rätt tjuvlast detsamma. Vad talar nu lagen om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara om? Den talar om att polisen har rätt att censurera brev för att förhindra vissa bestämda brott, men den här slarvern har nu lämnat bevis för vad den politiska polisen sysslar med. Han har nämligen av misstag stoppat in i kuvertet vad han har antecknat, sedan han läst brevet. Vad är det han har antecknat? Jag ber att till riksdagens protokoll få citera såväl formulärets text som skriften: »Nr. . . . Namn: Storfors K. A. K. Adress: Storfors. Till: Värmlands Distrikt av S. K. P. Box 102. Karlstad. Avs.-dag a) enl. avs.

Motioner om verkställande av en undersökning rörande verkningarna av 8 kap. strafflagen m. m. (Forts.)

uppg.: ⁹/₈, b) enl. poststämpel: ¹⁸/₈. Åtgärd:». Ingen åtgärd för tillfället. Den raden är blank. »Innehåll: Rapportblankett för juli. Nya Värmlands uppl. 130 lösnr, 1 prenum., ingen ökning. Till valfondsinsamlingen har insänts 65 kr., hela insända summan utgör nu 80 kr. Följande litt. har sålts: 25 ex. Sovjetnytt, 30 ex. Arbetarkvinnornas Tidning, 40 ex. Stormklockan, 30 ex. Dagspolitik, 5 ex. Världen av i Dag. Leninverk till ett värde av 110 kr. Kommunen har haft ett möte, kommunstyrelsen två. Undertecknat Arvid Johansson.»

Det är sådant polisen runt om i landet sitter och antecknar. Är det för den skull, som riksdagen har antagit denna lag? Givetvis icke. Riksdagen har antagit denna lag, därför att man anser, att den behövs som ett led i kampen mot dem som sätta sina klassintressen framför den nationella frihetens intressen. Därför är lagen antagen. Jag kan icke tro mer illa om riksdagens majoritet än att jag säger detta. Men erfarenheten har visat, att lagen och dess tillämpningsbestämmelser, framför allt dessa senare, ge en helt annan frihet åt polisen än vad lagtexten utvisar. Den lagen och de tillämpningsbestämmelserna ha utformats så, att lagen i verkligheten har blivit ett medel för dem, som vilja utnyttja hotet mot vårt lands nationella frihet för att stärka reaktionen, och därmed måste denna lag få motsatt verkan till vad den ursprungligen var avsedd att ha. Man för kartotek från den politiska polisens sida över arbetarrörelsens aktiva medlemmar. Det är vartill denna lag hittills har använts. Man antecknar försäljare av lagligt tillåtna tidningar, man antecknar resultatet av penninginsamlingar, man antecknar från den hemliga polisens sida — den är icke så värst hemlig men formellt skall den ju vara det — resultatet av arbetet inom arbetarrörelsen. På det sättet förbereder man sig inom de reaktionära kretsarna i detta land med polisens hjälp för bemötande av den sociala oro, som man befarar i framtiden i händelse man fullföljer de politiska linjer på i synnerhet det ekonomiska området, som man hitintills fullföljt. På det sättet använder reaktionen denna lag, och jag ansluter mig i min uppfattning beträffande innebörden av detta slags lagstiftning till det omdöme, som Georg Branting inskrivit i sin bok »Lagröta», där han bland annat skriver följande beaktansvärda sats: »Utan att svenska folkets flertal ännu har blivit det riktigt varse och ännu mindre förstätt vidden av den pågående förändringen, utan att dess representanter i riksdagen ännu här känt annat än kanske då och då en undertryckt ilning av förskräckelse eller en oklar och osäker motvilja, har hos oss en utveckling begynt, som tydligt nog pekar mot den gamla svenska rättskulturens upplösning. Själva dess centrala rättssystem har angripits. Fundamentala rättsprinciper har sopats undan såsom hade de ingen vikt. Den kräftsjukdom, som i och med nazismen slog klorna i det mellaneuropeiska rättssystemet, har också börjat kräla in över våra gränser.» Jag är övertygad om att socialdemokraten Branting har rätt i denna sin karakteristik av denna lagstiftning, av vilken lagen om tvångsmedel vid krig eller krigsfara utgör ett särdeles typiskt uttryck.

Man skulle kunna säga, att en sådan här slags postcensur sker ju också i de nazistiska länderna. Men där är det så, att sedan man läst brevet, klistrar man en lapp över det öppett uppsprättade kuvertet. I demokratiens Sverige sitter polisen och ångar upp breven och sluter sedan till kuverten i förhoppning om att det icke skall avslöjas att kuverten blivit öppnade. Men klumpiga fingrar synas alltid. I dessa förhållanden ligger alltså skillnaden mellan tillståndet i diktaturerna och demokratiens Sverige. Jag anser, att det måste vara en synnerligen angelägen uppgift för i varje fall arbetarmajoriteten men också för andra anhängare av demokratiens att utan hänsyn till partitillhörighet i snab-

Motioner om verkställande av en undersökning rörande verkningarna av 8 kap. strafflagen m. m. (Forts.)

bast möjliga tempo få en ändring till stånd, och jag hoppas, att den undersökning av justitieombudsmannen som nu skall genomföras måtte leda till att det utan ytterligare tidsutdräkt kommer att medföra en ändring till det bättre ur demokratisk synpunkt.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 4.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 34, i anledning av väckta motioner om tillfälligt förbud mot avstyckning, varigenom åker och äng skiljas från jordbruksfastighets skogsmark.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Pettersson** i Norregård: Herr talman! Den motion, som behandlas i detta utlåtande, har tillkommit i syfte att om möjligt hindra de alltmer tilltagande avstyckningarna av skog från annars bärkraftiga jordbruk. Det har på senaste åren i allt större utsträckning förekommit, att skogsjobbare köpa små jordbruk och behålla skogsskiftena samt sälja ut åkerjorden till jordbrukarna omkring. De jordbrukare, som köpa denna jord, hade behövt även den skog som tillhört den brukningsdel som de köpt. Det har blivit en oformlighet i detta hänseende att den nuvarande lagen ger möjlighet för dessa jobbare, om man så får uttrycka sig, att begagna sig av möjligheten att göra dylik kapitalplacering i sådana skogsområden, som hade behövts, för att dessa jordbruk i fortsättningen skulle kunna bli bärkraftiga. Det är nämligen en obetingad nödvändighet för dessa jordbrukare i skogsbygden att ha tillräcklig areal skogsmark som stöd för sina jordbruk.

Fastighetsbildningssakkunniga som tillsattes 1939 hålla nu på att utarbета en lagstiftning, som skulle kunna ingripa på detta område och förhindra sådana olämpliga avstyckningar, som nu förekomma rätt allmänt. De ha också yttrat sig här till utskottet angående denna motion, och de ha uttalat sig i positiv riktning. Jag vill dröja något vid deras yttrande och anför vad de sagt om denna motion, som utskottet trots de sakkunnigas positiva uttalande har avstyrkt. De sakkunniga ha ansett, att denna lag vore behövlig, innan den utredning som de nu hålla på med blir färdig. Jag citerar vad de sakkunniga sagt till utskottet:

»De sakkunniga, som med uppmärksamhet följt utvecklingen av fastighetsförhållandena inom olika bygder, anse sig även kunna vitsorda, att på grund av kristiden tendenserna att söka placera kapital i jord avsevärt ökats, därvid särskilt skogsmark synes vara begärlig. Och enär dylik mark, som redan skilts från jordbruket, mera sällan hålles till salu, blir det helt naturligt jordbrukarnas skog som främst kommer i fråga som spekulationsobjekt. Över förvärv från bolags sida kan hållas tämligen effektiv kontroll genom den särskilda bolagsförbudslagen, men de s. k. enskilda skogsköparnas verksamhet underkastas ju icke motsvarande uppsikt. Den fara, som genom denna verksamhet hotar jordbruket, blir särskilt betänklig under tider av sådan isolering, som den vari vårt folk för närvarande tvingas leva.

Om en så radikal lagstiftning, som med motionerna avses, icke eljest skulle kunnat förordas ens som ett provisorium, så synes därför som skäl för förslaget emellertid kunna, på sätt ock i motionerna skett, åberopas de av krisen föranledda utomordentliga förhållandena. De sakkunniga anse sålunda att här är fråga om en kristidslagstiftning mera än om åtgärder i avbidan på en blivande reform av jorddelningslagens regler om avstyckning. Hur långt en sådan re-

Motioner om tillfälligt förbud mot avstyckning, varigenom åker och äng skiljas från jordbruksfastighets skogsmark.

Motioner om tillfälligt förbud mot avstyckning, varigenom åker och äng skiljas från jordbruksfastighets skogsmark. (Forts.)

form kan sträcka sig och när den kan tänkas bli genomförd synes därför icke böra tillmätas avgörande betydelse i ärendet, liksom det ej heller kan anses uteslutet att den provisoriska lagen har en uppgift att fylla även efter det nya, för normala förhållanden lämpade regler blivit lagfästade.

Emellertid skulle ett tillfälligt av kristidsförhållandena föranlett avstyckningsförbud vara av värde även ur den synpunkten att därigenom övergången till ny lag med skärpta restriktioner skulle förmedlas. Det är ju ganska naturligt att, så snart förslag om lagstiftning i dylik riktning framlagts, den alltjämt enligt gällande lag tillåtna jorddelningsverksamhet, som enligt förslaget skulle förhindras, visar tendens att kraftigt öka, och erfarenheten från tidigare genomförda skärpningar av villkoren för jorddelning bestyrker också att sålunda själva offentliggörandet av lagförslagen stimulerar till utnyttjande av befintliga luckor i lagen. Ett av kristidsförhållandena föranlett tillfälligt förbud av nu ifrågasatt slag bör kunna genomföras snabbare än den vidlyftigare och för stadigvarande giltighet avsedda reformen av jorddelningslagens avstyckningsvillkor och skall, om denna reform kan äga rum medan förbudet är gällande, i ett viktigt hänseende förhindra att tiden mellan förslagets framläggande och reformens verkställande utnyttjas av enskilda på nyss angivet sätt.

På nu anförda grunder anse de sakkunniga att motionerna kunna tillstyrkas med hänsyn till rådande kristidsförhållanden och att det ifrågasatta tillfälliga förbudet mot viss avstyckning icke skulle innefatta något föregripande av revisionen av jorddelningslagstiftningen utan därmed äga huvudsakligen det samband att förbudet kan förekomma vissa med denna lagstiftnings genomförande eljest förenade olägenheter.»

De sakkunniga ha alltså helt och fullt gått in för vad vi påyrkat i motionen. Det skulle vara ett stöd för de sakkunniga, medan de hålla på med sitt utredningsarbete, om det funnes en tillfällig provisorisk lagstiftning, som hindrade dem, som nu passa på tillfället, att skaffa sig ett skogsskifte och placera sina pengar i detta skogsskifte.

Det är ju då rätt underligt, att utskottet, som också i sin motivering har erkänt, att det på detta område försiggår en försvagning av svenska familjejordbruket, ändå har hemställt, att motionerna icke skola föranleda någon åtgärd. Utskottet har visserligen hoppats, att Kungl. Maj:t skall ha sin uppmärksamhet riktad på detta förhållande, men det hade ju varit riktigt, att det också i skrivelse till Kungl. Maj:t hade påyrkat en sådan lagstiftning, som hade hindrat denna förstöring av våra familjejordbruk. Vi ha ju här i riksdagen vid många tillfällen, särskilt i år, talat om att vi skulle försöka förbättra dessa förhållanden på jordbrukets område och främja tillkomsten av bärkraftiga jordbruk. Men när det kommer till kritan och vi skola göra något för att förhindra fördärvande av våra familjejordbruk, så ställer sig utskottet avvisande mot att vidtaga några åtgärder. Jag har här en förteckning på de gårdar som bara i Jönköpings län under de tre sista åren på detta sätt av skogsjobbare ha blivit frånhända sin skogsmark och förstörda såsom familjejordbruk. Jag skall icke läsa upp denna förteckning utan endast nämna, att det är icke mindre än tolv gårdar. Det är små jordbruk, en del på fem, sex hektar åker. För att de skulle kunna vara bärkraftiga, hade det varit alldeles nödvändigt, att de fått behålla dessa skogsskiften. Storleken av de skogsskiften, som frånhänts dessa små jordbruk, rör sig mellan 10 och 35 hektar i skogsmarksareal, vilket är rätt naturligt i förhållande till dessa jordbruks storlek. Dessa jordbruk ha alltså blivit så att säga ofullständiga jordbruk i högsta grad. De jordbruk som genom ovannämnda försäljningar av åkerjord

*Motioner om tillfälligt förbud mot avstyckning, varigenom åker och äng
skiljas från jordbruksfastighets skogsmark. (Forts.)*

kompletterats med sådan jord ha icke heller fått den bärkraft som de skulle fått, om skogsmarken också fått följa med vid ifrågavarande köp.

Jag skall icke nu ställa något yrkande i detta ärende, då jag tror, att de sakkunniga efter det uttalande de gjort kanske själva hemställa hos Kungl. Maj:t om en provisorisk lagstiftning för den tid utredningen pågår. Men jag har i alla fall velat uttala mitt beklagande över att utskottet har tagit så lätt just på denna motion, som dock har så stor betydelse för jordbrukets utveckling. När vi i motionen begärt framläggande av en proposition med lagförslag till innevarande års riksdag, tycker man också, att andra lagutskottet kunnat påskynda bearbetningen av denna motion och icke lägga den på hyllan, tills det blivit så sent under riksdagen, att det är omöjligt för Kungl. Maj:t att hinna framlägga lagförslag i den riktning som avses i motionen. Därför skall jag icke ställa något yrkande, men jag hoppas, att motionen i alla fall har väckt frågan till liv, och att Kungl. Maj:t har, som utskottet också säger i motiveringen, sin uppmärksamhet riktad på dessa förhållanden.

Herr **Pettersson** i Hällbacken: Herr talman! Jag skall endast säga några ord. Jag skulle först vilja säga, att jag tror, att det är onödigt att upptaga kammarens tid med att läsa upp av myndigheter till utskott avgivna yttranden. Kammarens ledamöter lära nog taga del av sådana yttranden, utan att man skall behöva taga mycken dyrbar tid i anspråk med sådan uppläsning.

Det var emellertid icke för att säga detta som jag begärde ordet utan för att erinra om hur pass komplicerad denna fråga är, som avses i motionen. Redan 1936 genomfördes en lagstiftning på detta område, som blev ändrad 1937. Och 1938 fingo vi också en lag, herr Pettersson i Norregård, som försökte åstadkomma rättelse i sådana fall, där det förelåg spekulation och jobberi med skogsfastigheter. Sedan ha vi fått dessa fastighetsbildningssakkunniga, som hålla på att utarbета förslag till ny jorddelningslag. Av deras ordförande har utskottet inhämtat, att färdigjusterade förslag finnas, som komma att avlämnas under sommaren. Om Kungl. Maj:t finner lämpligt, torde proposition i frågan kunna påräknas till nästa riksdag. Den som är något inne i jorddelningsfrågor och dylikt vet, huru svår en sådan lagstiftning måste bli för att bli fullt effektiv. Om man nu skulle ha skrivit till Kungl. Maj:t och begärt en proposition i ärendet, torde det knappast varit möjlighet för jordbruksministern att komma fram med en proposition till denna riksdag utan en sådan hade i varje fall måst anstå till nästa riksdag. Varför då icke vänta med att pröva dessa stora förslag, som snart föreligga i tryck, så att var och en kan taga del av dem, och då göra de erinringar som kunna vara lämpliga att göra.

Herr Pettersson i Norregård gjorde intet yrkande. Såsom frågan ligger till, kan jag icke finna, att kammaren har annat att göra än att bifalla utskottets hemställan. Utskottet har också i sin motivering klart och tydligt sagt ifrån att därest Kungl. Maj:t skulle finna förhållandena påkalla, att en särlagstiftning på detta område genomfördes, bör Kungl. Maj:t framlägga förslag till sådan lagstiftning.

Herr talman! Under hänvisning till vad jag nu anfört, ber jag att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Under detta anförande hade herr talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Pettersson** i Norregård: Herr talman! Jag skall med endast några ord bemöta herr Pettersson i Hällbacken i anledning av att han klandrade mig

Motioner om tillfälligt förbud mot avstyckning, varigenom åker och äng skiljas från jordbruksfastighets skogsmark. (Forts.)

för att jag citerade så stora delar av fastighetsbildningssakkunnigas yttrande. Detta yttrande var så viktigt och utmynnade så tydligt i en önskan, att en lagstiftning skulle genomföras, att jag fann det lämpligt att föredraga vissa delar därav inför kammaren. Jag är nämligen inte säker på att alla läst hela det föreliggande utskottsutlåtandet. Att döma av vad herr Pettersson i Hällbacken nyss yttrade förefaller det, som om inte ens han läst hela detta yttrande från de sakkunniga. Han yttrade nämligen att de sakkunniga förklarar, att det förslag, som för närvarande vore under utarbetande, skulle framläggas nästa år. De sakkunniga ha i sitt remissyttrande i stället förklarar, att det troligen skulle dröja flera år, innan de bli färdiga med detta betänkande. Under sådana förhållanden ansågo de sakkunniga, att det vore behövt med en tillfällig lag som stöd åt dem i deras invecklade arbete. Under den fortsatta debatten få vi kanske höra en ledamot av de sakkunniga närmare utveckla dessa synpunkter och hävda, att de sakkunnigas svåra bedömningsfrågor skulle underlättas genom en tillfällig lagstiftning.

Herr **Petterson** i Hällbacken erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag vill gentemot herr Pettersson i Norregård säga, att jag inte vet, inom hur snar framtid Kungl. Maj:t kan framlägga proposition i denna fråga. Jag har endast hävdad, att de fastighetsbildningssakkunniga förklarar, att deras betänkande ligger klart. Sedan må det bero på Kungl. Maj:t att avgöra, hur snart en sådan ifrågasatt ordning bör genomföras. Om det är riktigt, som herr Pettersson i Norregård säger, att det skulle dröja flera år, innan de sakkunnigas betänkande bleve färdigt, visar detta, hur svår denna fråga är och att man under inga förhållanden kan tänka sig, att en lagstiftning på detta område genomföres allenast efter de yrkanden, som nu framställts i de i ämnet väckta motionerna.

Vidare anförde:

Herr **Jonsson** i Skedsbygd: Herr talman! Jag hade inte tänkt yttra mig i denna debatt, och jag skall därför fatta mig kort. Anledningen till att jag nu begärt ordet var, att herr Pettersson i Hällbacken förklarade, att han kände sig så besvärad av att herr Pettersson i Norregård läste upp vissa delar av de sakkunnigas betänkande. Herr Pettersson i Norregård gjorde detta endast för att visa, att de sakkunniga inte varit främmande för tanken på en lagstiftning på området utan tvärtom tillstyrkt en sådan provisorisk lagstiftning, som avsetts i motionen. Min personliga uppfattning i denna fråga är, att om lagutskottet kunnat påskynda behandlingen av ärendet, hade möjlighet förelegat för Kungl. Maj:t att redan till denna riksdag framlägga ett sådant lagförslag. Lagutskottets utlåtande är emellertid inte daterat förrän den 24 april i år. Jag vet dock att denna fråga varit under debatt inom utskottet så tidigt, att det hade varit möjligt för utskottet att på ett tidigare stadium framlägga förslag i ämnet. Kungl. Maj:t skulle under sådana förhållanden hunnit utarbeta den jämförelsevis mindre omfattande proposition, som hade behövts i detta fall. Förhållandena i denna fråga kunna emellertid nu icke ändras. Ett beslut om bifall till motionen skulle knappast kunna effektueras av riksdagen och ej heller fullföljas av Kungl. Maj:t.

Jag vill slutligen endast understryka betydelsen av att man verkligen ser till att åtgärder vidtagas i syfte att bibehålla så många som möjligt av våra jordbruk och inte tillåta, att dessa förstöras, samtidigt om man planerar åtgärder för miljarder kronor för att fullständiga och rationalisera befintliga jordbruk.

Motioner om tillfälligt förbud mot avstyckning, varigenom åker och äng skiljas från jordbruksfastighets skogsmark. (Forts.)

Herr **Pettersson** i Hällbacken: Herr talman! Jag beklagar att jag ånyo måste begära ordet i denna fråga.

I anledning av herr Jonssons i Skedsbygd anförande vill jag tillägga, att utskottet har behandlat denna fråga mycket ingående. Utskottet försökte på ett tidigt stadium under ärendets behandling att komma till ett positivt resultat. Under förhandlingarna uppstodo emellertid oöverstigliga svårigheter att komma till rätta med dessa problem. Det visade sig också att därest utskottet skulle ha skrivit något positivt i denna fråga, hade ett sådant uttalande i viss mån kommit i vägen för fastighetsbildningssakkunnigas väntade betänkande. Vi inhämtade nämligen under hand, att de sakkunniga skulle framlägga vissa förslag, som berörde detta område. Vi ansågo då att ett positivt uttalande från utskottet skulle ha bundit kanske både de sakkunniga och Kungl. Maj:t samt att vi därigenom skulle ha »satt en käpp i hjulet» för det betänkande, som sedermera skulle utsändas på remiss. Inom andra lagutskottet äro vi lika ivrigt intresserade att komma till rätta med svårigheterna på detta område som motionärerna. Vi ha emellertid ansett, att man bör lösa dessa problem utan att samtidigt bromsa upp en pågående utredning, beträffande vilken särskilda yttranden däröver sedermera skola inhämtas.

Herr **Jonsson** i Skedsbygd erhöi på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Även jag kommer kanske att bli utsatt för herr Petterssons i Hällbacken misshag, när jag nu ber att få återge några rader ur de sakkunnigas utlåtande i ärendet. De sakkunniga ha nämligen tvärtemot vad herr Pettersson i Hällbacken sökt göra gällande förklarat att även om den tilltänkta lagstiftningen en gång kommer att genomföras, är jämsides med en sådan lagstiftning en särskild till följd av rådande krisförhållanden påkallad lagstiftning behöfvig. De sakkunniga säga härom följande i sitt yttrande: »På nu anförda grunder anse de sakkunniga att motionerna kunna tillstyrkas med hänsyn till rådande kristidsförhållanden och att det ifrågasatta tillfälliga förbudet mot viss avstyckning icke skulle innefatta något föregripande av revisionen av jorddelningslagstiftningen utan därmed äga huvudsakligen det samband att förbudet kan förekomma vissa med denna lagstiftnings genomförande eljest förenade olägenheter.»

Herr **Pettersson** i Hällbacken som jämväl på begäran erhöi ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Jag för min del ämnar inte citera något ur utskottsutlåtandet. Jag vill emellertid till herr Jonsson i Skedsbygd framhålla, att utskottet i sitt utlåtande i sista stycket före klämman förklarat, att Kungl. Maj:t säkerligen kommer att taga upp denna fråga, därest förhållandena därtill skulle föranleda, och vi ha även förutsatt, att Kungl. Maj:t har allvarliga skäl att följa denna fråga med uppmärksamhet.

Härefter yttrade:

Herr **Hästad**: Herr talman! Jag vill till en början inskränka mig till att deklarerar, att jag instämmer i vad herr Jonsson i Skedsbygd förklarade i slutet av sitt anförande, nämligen att det är ett allmänt intresse att förhindra en onödiga spekulation av jord. Bondeförbundets ledamöter äro heller inte ensamma om att hysa en sådan uppfattning. Den delas av hela utskottet, vilket även framgått av den redogörelse för ärendets behandling, som herr Pettersson i Hällbacken lämnat. Utskottet hade vid ett tidigare tillfälle ett utlåtande färdigt, som gick i den av motionärerna anvisade riktningen. Sedermera vi-

Motioner om tillfälligt förbud mot avstyckning, varigenom åker och äng skiljas från jordbruksfastighets skogsmark. (Forts.)

sade det sig emellertid svårt att — särskilt ifråga om de ofullständiga jordbruken — förena detta utlåtande med de synpunkter, som de sakkunniga anfört i sitt yttrande. För att utskottet inte i förväg skulle binda sig vid vissa linjer och utan tillgång till samtliga handlingar i ärendet fastläsa riksdagens framtida ställningstagande, ansåg utskottet det vara riktigast att nöja sig med den positiva formulering, som faktiskt ligger bakom utskottets i sig negativa yttrande.

Jag kan i detta sammanhang inte underlåta att uttala en viss förvåning över de fastighetsbildningssakkunnigas hållning i denna fråga. (Jag gör detta, trots att en ärad ledamot av de sakkunniga står här framför mig.) De sakkunniga tillsattes redan 1939. Därest en jordspekulation förekommit och verkligen haft den stora omfattning, som motionärerna velat göra gällande, borde de sakkunniga själva ha ingått med skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om en provisorisk lagstiftning. De hade i så fall icke bort deklarerat denna ståndpunkt först när en motion i riksdagen väckts i frågan. Vissa spekulationstendenser synas åtminstone i viss utsträckning ha förekommit inom en del län, exempelvis Jönköpings län och norrlandslänen. Det skulle ha väckt betydligt mindre uppeende, om en sådan framställning från de sakkunniga ingivits direkt till Kungl. Maj:t. En sådan framställning skulle då ha syftat till att hindra onödig forcering i spekulatjonen och kunde ha varit till bättnad. Inom utskottet hyste vi den uppfattningen, att ett sådant förfaringsätt från de sakkunnigas sida hade varit det riktiga i detta läge.

Jag vill dessutom framhålla, att det är väl mycket begärt av motionärerna att kräva, att utskottet utan vidare skall kunna ta ståndpunkt till en lag i en så viktig fråga som jorddelning, där direktiven för en sådan lagstiftning allenast skulle vara följande uttalande: »Den effektivaste vägen härvid torde vara ett tillfälligt förbud att verkställa avstyckning, varigenom åkerjord skiljes från tillhörande skogsmarker i avsikt att skapa rena skogsskiften. Skall åkerjorden fördelas på grannskiften, skall även skogsmarken, lämpligt fördelad, följa med.» Mera står inte att utläsa i motionen.

Vid ett närmare skärskådande av det yttrande i ärendet, som de sakkunniga avgivit, visar det sig emellertid, att frågan är oändligt mycket mera komplicerad, än vad som framgår av det av mig nyss återgivna uttalandet. De sakkunniga upptaga sålunda till behandling bland annat frågan om huruvida man utan skada och utan att binda den blivande lagstiftningen kan inställa det fullständiga av ofullständiga jordbruk, som inom den nuvarande lagens ram kan äga rum. Vidare är själva förrättningsförfarandet utomordentligt svårt. Detta framgår även av den långa utredning, som de sakkunniga avgivit härom och till vilken utskottet måst taga hänsyn.

Till utskottets utlåtande har fogats en reservation av herrar Hallagård och Hedlund i Rådom vilka »yrkat bifall» till motionerna. Jag vill med anledning härav framhålla, att jag, trots att jag varit närvarande under hela utskottsbehandlingen, icke känner till att några sådana yrkanden ställts. Herr Hallagård yttrade veterligt överhuvud taget ingenting under debatten, och herr Hedlund framhöll på frågan endast att han begärde att eventuellt efteråt få reservera sig. — Ingen av bondeförbundsledamöterna i utskottet tog heller vara på det förslag till utlåtande i ärendet, som inom utskottet tidigare upprättats. I detta förslag funnos dock direktiv för en eventuell provisorisk lagstiftning. Bondeförbundsledamöterna voro emellertid så tveksamma om direktivens lämplighet, att de föredrogo ett enkelt yrkande om bifall till motionerna, varigenom således blott de av mig återgivna, knapphändiga direktiven skulle tjäna den tilltänkta kommittén till ledning.

Motioner om tillfälligt förbud mot avstyckning, varigenom åker och äng skiljas från jordbruksfastighets skogsmark. (Forts.)

Jag vill till sist än en gång framhålla, att alla partier — med bortseende från denna slutomgång i debatten — varit enstämmiga i denna fråga. Detta visar att alla ha samma intresse som motionärerna att söka förhindra en onödig spekulation med bondejord. Om det skulle föreligga verkligt underlag för de uppgifter, som de sakkunniga lämnat, och om en spekulation kanske forceras fram inför den väntade nya jorddelningslagstiftningen, kan jag inte tänka mig annat än att regeringen positivt kommer att behandla en framställning av tillfälliga restriktioner från fastighetsbildningssakkunniga. Även utan någon sådan framställning kan regeringen med ledning av utskottets förevarande allmänna uttalande vidtaga åtgärder.

Herr talman! Med dessa ord har jag velat deklarerera min ståndpunkt i denna fråga. Jag ber att få yrka bifall till utskottsutlåtandet.

Herr **Pettersson** i Norregård: Herr talman! Jag begärde ordet för att bemöta herr Pettersson i Hällbacken, när han gjorde gällande, att ett bifall till denna motion skulle kunna bli en broms för de sakkunniga i deras arbete och föregripa deras verksamhet. Sedan dess har emellertid herr Jonsson i Skedsbygd haft ordet och han förekom mig. Herr Jonsson läste upp en passus ur de sakkunnigas yttrande, som visade att så inte alls var fallet. Det förefaller vi dare, som om herr Pettersson inte heller hört vad jag citerade ur deras yttrande. Det står så tydligt i den mening jag läste upp, att de sakkunniga på intet sätt anse, att ett bifall till motionen föregriper deras arbete i sakkunnigutredningen. Jag anser därför att det inte går att komma med ett sådant argument, som herr Pettersson i Hällbacken framförde, eftersom de sakkunniga själva skrivit och sagt ifrån att de anse att intet hinder föreligger för en sådan tillfällig lagstiftning som här ifrågasättes.

Beträffande utskottsbehandlingen av denna fråga säger herr Håstad, att intresset för saken varit stort och att utskottet t. o. m. skrivit i tillstyrkande riktning först men sedan ändrat sig. Hur sedan bondeförbundets representanter ha skött sig inom utskottet kommer mig icke vid, men det går enligt min mening icke heller att krypa bakom dess två representanter och säga att man har ett stort intresse för saken trots att man icke kommit med några yrkanden inom utskottet. Var och en får svara för sig själv i detta fall.

Motionärerna ha inte begärt att lagutskottet skall framlägga någon direkt utarbetad lagtext utan vi ha, som det heter i motionens kläm, begärt, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att förslag måtte föreläggas innevarande års riksdag om tillfälligt förbud mot sådan avstyckning, som möjliggör att åker och äng skiljas från jordbruksfastighet tillhörande skogsmark». Om det hade funnits ett levande intresse för detta spørsmål, skulle det inte ha varit så svårt att komma fram till en positiv lösning av denna fråga. Jag är emellertid glad att utskottet i sin motivering intagit en positiv ståndpunkt och säger sig förutsätta att Kungl. Maj:t har uppmärksamheten riktad på denna fråga. Frågan skulle emellertid ha kunnat bringas till en bättre lösning, om den verkliga viljan därtill hade funnits.

Herr **Andersson** i Tungelsta: Herr talman! Jag begärde ordet, när herr Håstad nyss gjorde ett angrepp mot fastighetsbildningssakkunniga för deras befattning med detta ärende. Jag skall med anledning därav be att få meddela herr Håstad, att fastighetsbildningssakkunniga under föregående år hade anledning att syssla med de angelägenheter, som det här närmast gäller. Den undersökning, som då gjordes, ledde emellertid inte till något positivt resultat, utan fastighetsbildningssakkunniga ansågo sig böra följa ut-

Motioner om tillfälligt förbud mot avstyckning, varigenom åker och äng skiljas från jordbruksfastighets skogsmark. (Forts.)
vecklingen på detta område ytterligare någon tid framåt, innan de gjorde någon framställning till Kungl. Maj:t.

När det gällde att avgiva yttrande över denna motion, fingo de sakkunniga anledning att på nytt överväga, vad som kunde behöva göras på detta område och kommo då till den slutsatsen, att den utveckling, som ägt rum, borde ge anledning till att en provisorisk lagstiftning genomfördes i väntan på det förslag, som är under utarbetande inom fastighetsbildningssakkunniga. På grund härav fick det yttrande, som de sakkunniga avgåvo över motionen, det positiva innehåll, som vi nyss hört anföras.

Vi ha här i landet flera gånger gjort den erfarenheten, att då en jordlagstiftning förberedes, är man från det håll, där man vill komma undan verkningarna av en sådan lagstiftning, mycket angelägen om att med åtskilliga manipulationer försöka komma förbi den lag, som man väntar skall komma. Man försöker med andra ord anpassa sig på ett sådant sätt, att lagens verkningar icke skola lägga hinder i vägen för spekulationer i olika avseenden. Med hänsyn till dessa erfarenheter kan det bli påkallat, att de svenska statsmakterna, när detta förslag till skärpt lagstiftning kommer att bli bekantgjort, söka se till, att man inte från spekulanters och andras sida, såsom tidigare skett, får möjlighet att vidtaga åtgärder, som motverka det syfte, som lagen avser att främja.

Jag har, herr talman, velat säga detta, och jag är tacksam för den positiva inställning till denna fråga, som utskottet intagit. Jag är även ense med utskottet i dess uppfattning, att det, såsom läget är i dag, icke kan vara till gagn för saken att riksdagen fattar något annat beslut än om ett bifall till utskottets hemställan.

Herr **Håstad** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Herr Andersson i Tungelsta yttrade, att jag hade gjort ett angrepp på fastighetsbildningssakkunniga. Jag tycker att detta var ett mycket hårt uttalande. Jag har endast uttalat ett omdöme om det förfaringsätt, som de sakkunniga begagnat.

Jag tycker eljest att redan vad herr Andersson i slutet av sitt anförande yttrade om faran för spekulation borde ha varit tillräcklig anledning för de sakkunniga att utan påstötning från några riksdagsmäns sida taga upp detta problem, förbereda det i lugn och ro och för regeringen framlägga så väl förberedda förslag som möjligt, så att vi hade kunnat få skyndsammast möjliga behandling av frågan, för den händelse en tillfällig förbudslag skulle visa sig av behovet påkallad.

Herr **Andersson** i Tungelsta, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Jag vill säga till herr Håstad, att fastighetsbildningssakkunniga kunde ju rimligtvis inte ha någon anledning att göra framställning till Kungl. Maj:t om en provisorisk lag, när de sakkunniga hade kännedom om att denna fråga låg under behandling hos lagutskottet och skulle framläggas till avgörande i riksdagen inom den närmaste tiden.

Härpå anförde

Herr **Jonsson** i Skedsbygd: Herr talman! Jag sade redan i början av mitt förra anförande, att jag inte tänkt uppträda i denna debatt och att jag skulle fatta mig kort. Jag skall bli kortfattad även nu. Jag skall därför endast nöja mig med att konstatera den fullständiga enighet, som här tycks råda mellan

*Motioner om tillfälligt förbud mot avstyckning, varigenom åker och äng
skiljas från jordbruksfastighets skogsmark. (Forts.)*

de olika talare, som haft ordet, rörande nödvändigheten av åtgärder på detta område. Jag skall särskilt be att få tacka herr Håstad för hans inlägg i debatten och samtidigt uttala den förhoppningen, att man får räkna med ett positivt intresse från den grupp inom riksdagen, som herr Håstad representerar, när dessa stora frågor framläggas på riksdagens bord för att lösas.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 5.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 35, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 59 § byggnadsstadgan den 20 november 1931 (nr 364) dels ock en i ämnet väckt motion. *Andrad lydelse av 59 § byggnadsstadgan.*

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Fröken **Hesselgren**: Herr talman! Eftersom jag fogat en blank reservation till detta utlåtande, skall jag be att få säga några ord.

I den föreliggande propositionen föreslås vissa åtgärder för att förebygga olycksfall vid arbete på tak. Det gäller ju här ett speciellt tekniskt område, som det för en vanlig dödlig människa är ganska svårt att ha några åsikter om. I propositionen ha emellertid en del yttranden återgivits från personer, vilkas omdöme jag fäster stort avseende vid. I den föreliggande motionen föreslås en skärpning av de av Kungl. Maj:t föreslagna skyddsanordningarna vid arbete på tak. Kungl. Maj:ts förslag har ej heller tillfredsställt den myndighet, som har med skyddsanordningar att göra, nämligen yrkesinspektionen, och de arbetargrupper, som på ett eller annat sätt deltaga i det arbete, det här gäller, såsom plåtslagare och snöskottare. Även landsorganisationen har uttalat önskemål om vissa ändringar i Kungl. Maj:ts bestämmelser i skärpande riktning.

Jag kan därför icke ha någon annan uppfattning än att det hade varit lyckligt, om man i Kungl. Maj:ts proposition hade stannat för något kraftigare skyddsanordningar än vad som där nu föreslås. Kungl. Maj:t säger sig ha gått en lycklig medelväg. Jag är för min del inte säker på att medelvägarna alltid äro de rätta, men de äro givetvis bekvämare att gå. Vi få väl hoppas, att erfarenheten skall komma att visa, att den medelväg, Kungl. Maj:t valt, varit den rätta vägen. För min del har jag knappast kunnat bli övertygad om detta, särskilt som det är mig bekant att den kommitté som för närvarande behandlar revisionen av lagen om skydd mot yrkesfara, i sitt utlåtande kommer att föreslå ganska stränga bestämmelser, när det gäller arbete på tak.

I motionen framställes även ett annat yrkande, som jag för min del gärna skulle vilja understryka, nämligen att man inte såsom i propositionen föreslås, skall överlämna övervakningen av föreskrifterna till byggnadsnämnderna utan »att yrkesinspektionen skall övervaka bestämmelsernas tillämpning och verkställa för ändamålet erforderliga inspektioner». I propositionen uttalas att man förutsätter, att ett samarbete skall komma till stånd mellan yrkesinspektionen och byggnadsnämnderna. I den mån denna sak kraftigt understrykes och i den mån såväl yrkesinspektionen som byggnadsnämnderna få den uppfattningen, att de skola samarbeta, är det möjligt, att man kan komma fram på denna väg, ehuru jag skulle funnit det bättre, om man givit uttryck åt saken på det sätt som föreslås i motionen. Ärendet har emellertid förevarit i första

Ändrad lydelse av 59 § byggnadsstadgan. (Forts.)

kammaren, som bifallit utskottets förslag. Under sådana förhållanden lönar det sig knappast att yrka bifall till motionen, vilket jag annars gärna skulle ha gjort.

Herr Larsson i Östersund: Herr talman! Jag skall be att med ett par ord få framhålla de synpunkter, som varit avgörande för andra lagutskottets ställningstagande i denna fråga. Utskottet skulle annars gärna ha velat följa fröken Hesselgren i hennes resonemang beträffande dessa för arbetarna betydelsefulla skyddsfrågor.

Vid ett bedömande av denna fråga måste man emellertid företaga vissa avväganden och man måste ställa den frågan till sig själv: kan man verkligen gå så långt som motionärerna föreslå för att vinna vad man syftar till? Enbart de åtgärder som Kungl. Maj:t i sin proposition föreslagit komma att pålägga alla fastighetsägare betydande utgifter. Samtidigt äro de skyddsanordningar, som Kungl. Maj:t har föreslagit, enligt utskotts majoritetens mening fullt betryggande. Man får ju vidare tänka på att arbete på ett tak under alla förhållanden är farligt och att man inte kan göra en sådan arbetsplats lika trygg som om man arbetade nere på marken. Man får i detta sammanhang även komma ihåg, att det endast är vid ytterst få tillfällen, som arbetarna överhuvud taget behöva vistas på taket för att utföra betydelsefulla sysslor.

Vidare är det naturligtvis alldeles ogörligt att tänka sig att inkoppla yrkesinspektionen i vad det gäller granskandet av ritningarna till byggnaderna och de anordningar som skola förefinnas. Utskottet har understrukt, att det delar fröken Hesselgrens uppfattning, att yrkesinspektionen på något sätt bör medverka i denna skyddsverksamhet, men utskottet har framhållit att frågan skulle kunna lösas på det sättet, att yrkesinspektionen utfärdade vissa allmänna föreskrifter i samarbete med byggnadsstyrelsen och att dessa föreskrifter tillställdes byggnadsnämnderna, som skulle ha att övervaka deras efterlevnad. Om ett sådant förfaringsätt tillämpas, tror utskottet fullt och helt, att de föreslagna skyddsanordningarna skola vara fullt tillfredsställande.

Herr talman! Med dessa erinringar ber jag få yrka bifall till andra lagutskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 6.

Motioner om viss ändring i villkoren för statsbidrag från anslaget till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 37, i anledning av väckta motioner angående viss ändring i villkoren för statsbidrag från anslaget till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade

Herr Andersson i Gisselås: Herr talman! I förevarande motioner har hemställt Kungl. Maj:ts kungörelse den 14 juni 1940 (nr 599) angående villkor för statsbidrag från anslaget till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. måtte ändras så, att bidrag från nämnda anslag måtte få utgå efter enahanda grunder till skogsvårdsåtgärder å skogar, lydande under allmänna skogslagen och belägna inom de fyra nordligaste länen, som för närvarande utgår till liknande åtgärder å lappmarksskogarna.

Som skäl härför har bl. a. anförts, att den hittills bedrivna försöksverksamheten å lappmarksskogarna beträffande såväl åtgärder för ökad skogsproduktion som för betesanläggningar omfattats med så stort intresse och visat så pass gynnsamma resultat, att det borde vara på tiden att utvidga tillämpningsom-

Motioner om viss ändring i villkoren för statsbidrag från anslaget till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. (Forts.)

rådet för ifrågavarande anslagsformer till det av skogsproduktionsutredningen föreslagna.

I anledning härav uttalar jordbruksutskottet, »att i princip intet synes vara att erinra mot att möjligheter tillskapas att utlämna bidrag från ifrågavarande anslag till skogsvårdande åtgärder även i andra skogar i Norrland än där så med nu gällande bestämmelser är möjligt», och tillägger, att det tvärtom synes angeläget att så kommer att ske. Utskottet anser emellertid, att produktionsbetingelserna äro så avsevärt olika inom olika områden av länen i fråga och att bidragen inte lämpligen kunna utgå efter samma grunder över hela det i motionerna föreslagna området. Utskottet anser sig därför »icke berett att utan ytterligare utredning tillstyrka vidtagande av åtgärder i omedelbar anslutning till motionerna».

Mot denna utskottets motivering kan genmälas, att det utanför lappmarks- och skyddsskogsområdena finns skogsmarker av så torr och steril beskaffenhet, att de inte i skogsproduktionshänseende äro bättre än de områden inom lappmarksskogarna, där försöksverksamheten nu bedrives, och när det gäller betesanläggningar vågar jag påstå, att produktionsbetingelserna för dessa i många fall äro bättre inom skyddsskogsområdena än nere på slättlandet. Man får nämligen sällan se en så rik gräsvegetation på någon annan plats i Norrland som i dalgångarna inom skyddsskogsområdena. Jag har därför den uppfattningen att en differentiering av bidragsprocenten för lika produktionsåtgärder, när det gäller dessa anslag, aldrig kan bli rättvis, om gränsen skall dragas mellan å ena sidan lappmarks- och skyddsskogar och å andra sidan övriga skogar inom de nämnda länen, just därför, att olikheterna i bonitetshänseende icke fördela sig på det sättet.

En annan omständighet, som man enligt mitt förmenande också bör taga i betraktande, är den, att alla åtgärder för främjande av skogsproduktion äro åtgärder på lång sikt. Den som utför förbättringsarbetet får väl sällan själv någon vinst av åtgärden, och när vinsten en gång kommer i form av ökad avkastning så får det allmänna lika stor del i denna i form av ökad arbetsinkomst och skatter som den enskilde får. Det är enligt min mening av vikt, att intresset för skogsvårdande åtgärder stimuleras och att verksamheten därför med det första upptas i vidare omfattning än nu sker. Detta är så mycket viktigare nu, då stora skogsområden behöva upprensas och beredas för återväxt efter de i flera år pågående vedavverkningarna. Jag anser därför att det inte föreligger något skäl att längre uppskjuta frågan om en utvidgning av skogsproduktionsanslagets tillämpningsområde på sätt som i motionerna hemställts och detta så mycket mer, som det i alla fall tar en avsevärd tid innan några arbeten kunna komma i gång. Härför erfordras ju en hel del tidskrävande förarbeten såsom områdesbildning, skogsvårdsområdenas utstakning och kartläggning, uppgörande av arbetsplan och träffande av överenskommelser mellan skogsägarna m. m.

Att intresset för detta problem är stort på sakkunnigt håll bevisas också av den framställning till regeringen, som i början av detta år gjorts av Norrlands skogsvårdsförbund, Svenska skogsvårdsföreningen och Sveriges skogsägareförbund, vari dels påvisas att erfarenhet nu erhållits både beträffande intresset för och de gynnsamma verkningarna av stödåtgärderna för en ökad skogsproduktion och ej mindre för kulturbeten, dels ock hemställes att verksamhetsområdet må utvidgas till vad de sakkunniga tidigare föreslagit.

Då emellertid jordbruksutskottet utgår ifrån att frågan kommer att upptagas till behandling av norrlandsutredningen och att förslag i ämnet är att emot-

Motioner om viss ändring i villkoren för statsbidrag från anslaget till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. (Forts.)
se inom en ej alltför avlägsen framtid har jag, herr talman, ej annat yrkande än att de synpunkter, jag här anfört, måtte beaktas vid frågans blivande behandling.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 7.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 38, i anledning av väckta motioner om ändrade grunder för fördelning av kostnad för byggande och underhåll av skogsvägar.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8.

Motioner angående rationell yrkesutbildning inom skogsbruket m. m.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 39, i anledning av väckta motioner angående rationell yrkesutbildning inom skogsbruket m. m.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 77 av herr *Sten* och II: 123 av herrar *Jansson* i Hällefors och *Jacobson* hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om statlig medverkan i lämpliga former till lösning av frågorna om yrkesutbildning och jämn sysselsättning inom skogsbruket.

Utskottet hemställde, att riksdagen i anledning av de likalydande motionerna I: 77 och II: 123 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville överlämna motionerna till den i motiveringen angivna norrlandsutredningen för att tagas under övervägande vid fullgörandet av utredningens uppdrag.

Reservationer hade avgivits:

dels av herr *Ericsson* i Sörsjön, utan angivet yrkande;

dels ock av herr *Jacobson*, vilken ansett, att utskottets yttrande bort hava annan, i reservationen angiven lydelse.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr *Ericsson* i Sörsjön: Herr talman! Jag är överens med utskottet om att de tvenne likalydande motioner, som behandlats i detta utskottsutlåtande, skola överlämnas till den s. k. norrlandsutredningen för att tas under övervägande vid fullgörandet av utredningens uppdrag. Jag kan däremot icke godkänna den av utskottet föreslagna motiveringen i dess helhet.

Beträffande den del av motionen som behandlar frågan om yrkesutbildning av skogsarbetare anser utskottet att denna fråga kan bli föremål för utredning redan nu. Vad emellertid gäller den andra delen av motionärernas önskemål, nämligen frågan om en jämnare sysselsättning och en därmed följande höjning av skogsarbetarnas levnadsstandard, anser utskottet, att utredningen härom bör få anstå. Utskottet åberopar som stöd för sin uppfattning skogsstyrelsens utlåtande över motionerna och säger: »I likhet med skogsstyrelsen ifrågasätter utskottet vidare, huruvida en utredning av samtliga på problemet inverkan omständigheter icke lämpligen borde anstå till dess mera normala tider på skogshanteringens område inträda.» Jag anser för min del att det är högst olämpligt att redan på förhand genom ett uttalande av denna beskaffenhet liksom avråda norrlandsutredningen ifrån att ta befattning med den fråga, som gäller åstadkommande av en jämnare sysselsättning för skogsarbetarna. Jag

Motioner angående rationell yrkesutbildning inom skogsbruket m. m. (Forts.)

har tvärtom den uppfattningen, att det är synnerligen lämpligt att under nuvarande tid företaga en sådan utredning. Riksdagens inställning under senare tid har väl också i allmänhet varit, att man skall företaga utredningar, som avse att åstadkomma en stark beredskap i syfte att skaffa arbete i så stor utsträckning som möjligt för arbetslösa.

Man kan i detta sammanhang fråga sig: vad innebär egentligen »normala tider» för skogsarbetarna? Det är ju allmänt bekant, att detta för dem betyder arbetslöshet. Bli det därtill lågkonjunktur, blir naturligtvis situationen ännu värre. Ur den synpunkten måste det vara högst angeläget, att frågan om en jämnare sysselsättning för skogsarbetarna får bli föremål för en utredning av den i år tillsatta norrlandsutredningen. Jag tror också, att de personer som tillsatts för att åstadkomma denna utredning, i allmänhet äro av den uppfattningen, att de inte skola behöva gå till verket så att säga med händerna bundna i förväg genom uttalanden från riksdagens sida.

I anslutning till vad jag anfört ber jag att få hemställa, att den sats, som jag redan har uppläst och som börjar med orden: »I likhet med» och slutar med »inträda», uteslutes ur den av utskottet föreslagna motiveringen.

Herr **Andersson** i Löbbo: Herr talman! Såsom herr Ericsson i Sörsjön meddelade, är han fullt ense med utskottsmajoriteten därom, att ifrågavarande motioner skola överlämnas till norrlandsutredningen. Utskottet har emellertid ett uttalande i motiveringen som herr Ericsson i Sörsjön icke velat vara med om. Det gäller här icke någon stor fråga. Det gäller närmast frågan om skogsarbetarkårens ändamålsenliga rekrytering. När det är fråga om sådana sociala frågor som anordnande av lämplig yrkesutbildning för skogsarbetare, om undervisning i skogsvård, om åtgärder till skydd mot olycksfall i arbetet, om yrkesrådgivning m. m., har utskottet förordat, att dessa frågor skola upptagas till övervägande av norrlandsutredningen. När det däremot gäller skogsarbetarkårens rekrytering, har utskottet icke funnit det lika nödvändigt. Jag kan såsom min rent personliga uppfattning deklarerera, att om blott skogsarbetarkårens medlemmar fingo ordentligt betalt, skulle det nog ordna sig också beträffande skogsarbetarkårens ändamålsenliga och erforderliga rekrytering. Nu är det visserligen sant, att trots det att skogsarbetarkåren under rådande kristid haft inkomst som varit avsevärt större i jämförelse med den inkomst förenämnda arbetargrupp förut hade, har likväl en sugning av arbetskraft från skogsarbetarnas arbetsområde ägt rum. Att så skett är kanske i viss mån även statsmakternas fel. Enligt mitt förmenande beror det bl. a. därpå, att statsmakterna vid fastställande av garantipriserna på torv satt priser som voro onödigt höga och därigenom åstadkommit en sugning av skogsarbetare till torvindustrien.

Denna fråga är icke någon synnerligen stor fråga. Jag tror, att andra kammaren för sin del kan utan några betänkligheter taga utskottets förslag. Om jag är riktigt underrättad — och det tror jag mig vara — har huvudmotionären, som har säte och stämma i riksdagens första kammare, vid ärendets behandling där i dag icke haft något att invända mot utskottets förslag. I så fall förefaller det mig, som om även herr Ericsson i Sörsjön skulle kunna vara belåten med det förslag vartill utskottet kommit. Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring i avseende å motiveringen, varom yrkande under överläggningen framställt av herr Ericsson i Sörsjön; och fann herr talman-

Motioner angående rationell yrkesutbildning inom skogsbruket m. m. (Forts.)
 nen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ericsson i Sörsjön begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 39, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring i avseende å motiveringen, varom yrkande under överläggningen framstälts av herr Ericsson i Sörsjön.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 9.

Föredrogos vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 40, i anledning av väckta motioner angående utredning av frågan om markkartering av Sveriges jordbruksjord; och

nr 41, i anledning av väckta motioner om ändrade bestämmelser rörande förvaltningen och fördelningen av statsbidrag för nyodling m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 10.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 42, i anledning av väckta motioner om viss ändring i villkoren för erhållande av bidrag och lån ur avdikningsanslaget och avdikningslånefonden.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 223 av herr *Lodenius m. fl.* och II: 320 av herr *Hansson* i Skediga hade hemställts, att riksdagen i-skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära sådan ändring i villkoren för erhållande av bidrag och lån ur avdikningsanslaget respektive avdikningslånefonden, att av lantbruksstyrelsen prövad och godkänd båtnadsuppskattning, verkställd av lantbruksingenjör och två gode män utan samband med syneförrättning, måtte tillmätas samma vitsord som dylik uppskattning verkställd vid syneförrättning.

Utskottet hemställde, att de likalydande motionerna I: 223 och II: 320 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Pettersson* i Rosta.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr **Pettersson** i Rosta: Herr talman! Då jag vid detta utlåtande an-tecknat en blank reservation, vill jag med några få ord ange orsakerna därtill.

I de föreliggande motionerna ha motionärerna hemställt, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära sådan ändring i villkoren för erhållande av bidrag och lån ur avdikningsanslaget respektive avdikningslånefonden, att av lantbruksstyrelsen prövad och godkänd båtnadsuppskattning,

*Motioner om
viss ändring i
villkoren för
erhållande av
bidrag och lån
ur avdik-
ningsanslaget
och avdik-
ningslåne-
fonden.*

Motioner om viss ändring i villkoren för erhållande av bidrag och lån ur avdäkningsanslaget och avdäkningslånefonden. (Forts.)

verkställd av lantbruksingenjör och två gode män utan samband med syneförrättning, måtte tillmätas samma vitsord som dylik uppskattning, verkställd vid syneförrättning». Lantbruksstyrelsen har avgivit yttrande över motionerna och tillstyrkt desamma. Styrelsen säger bl. a. i sitt yttrande: »Det kan icke anses riktigt att vid bedömandet av ett torrlägningsföretags ekonomiska förutsättningar och därmed även frågan om dess understödande med statsmedel bortse från nu nämnda förhållanden. Torrlägningsverksamheten har till uppgift att befrämja livsmedelsproduktionen och får sålunda ur denna synpunkt betraktas som ett betydelsefullt allmänt intresse. Icke minst med hänsyn härtill synes det angeläget att skapa möjlighet för en anpassning av villkoren för statens understödande av hithörande arbeten efter inträdande konjunkturförändringar i fråga om arbetspriser och jordvärden. Framhållas må, att en dylik anpassning sedan åtskilliga år tillbaka sker under fallande konjunkturer genom motsvarande reducering av statsunderstödet. Enbart denna omständighet kunde synas utgöra tillräckligt skäl för en anpassning av understödet i motsatt riktning vid stigande arbetspriser.» De nuvarande bestämmelserna innebära, att om kostnaderna för ett företag beräknas till ett visst belopp och detta visar sig bli lägre än arbetspriserna, sänkes statsbidraget, men motsvarande höjning vid stegrade arbetspriser sker icke. Det kan icke vara konsekvent, utan det borde väl vara lika i båda fallen. När ett däckningsföretag som blivit för dyrt kommit att utföras, har man sedermera gjort hänvändelse till regering och riksdag och begärt höjning av statsbidrag och lån för de ökade kostnader som arbetet dragit på grund av höjda arbetslöner eller andra omständigheter.

Jag har ett lysande exempel från min hembygd efter förra världskriget. Det gällde ett däckningsföretag som fick bidrag och lån, men sedermera visade det sig, att arbetet icke gick att utföra till det beräknade priset på grund därav, att man träffat på ett berg och sprängningen av detta berg skulle draga en kostnad av mellan 2 å 300 000 kronor. Däckningsföretaget ansökte om ytterligare lån och bidrag hos Kungl. Maj:t, och riksdagen beviljade detta belopp. Jag ber att få framhålla, att det kanske icke var så farligt med de högre kostnaderna, ty i det av mig omtalade fallet gällde det 5 å 600 tunnland åker som givit rikliga skördar och på det sättet bidragit till folkförsörjningen. I dessa tider, när det är svårt i detta avseende, är det nog av vikt att sörja för att få fram så mycket åker som möjligt för att skörda på. Det är med anledning härav som jag, herr talman, ber att få yrka bifall till motionerna.

Herr **Hansson** i Skediga: Herr talman! Den motion jag framlagt grundar sig på att när arbetskostnaderna stigit på grund av penningvärdets fall borde även ett uppräknat båtnadsvärde kunna fastställas såsom underlag för erhållande av bidrag eller lån till företagets utförande. Det har också tidigare, när det varit fallande konjunkturer, från statsmakternas sida företagits vissa reduceringar. Lantbruksstyrelsen säger i sitt yttrande på denna punkt: »Framhållas må, att en dylik anpassning sedan åtskilliga år tillbaka sker under fallande konjunkturer genom motsvarande reducering av statsunderstödet. Enbart denna omständighet kunde synas utgöra tillräckligt skäl för en anpassning av understödet i motsatt riktning vid stigande arbetspriser.» Lantbruksstyrelsen har i sitt yttrande understött de synpunkter som framhållits i motionerna. Ser man på statskontorets yttrande, framgår därav, att detta förordar att bidrag icke skall lämnas, även om båtnadsvärdet skulle stiga. Vill man icke vara med om en höjning av båtnadsvärdet, då är det klart

Motioner om viss ändring i villkoren för erhållande av bidrag och lån ur avdiktningensanslaget och avdiktningsslånefonden. (Forts.)

att det blir omöjligt att utföra ett sådant företag, och utskottet säger också i sitt utlåtande, att sådana företag kunna gärna vila och ligga till sig.

Det fall som legat till grund för den av mig avlämnade motionen avser ett område, där det icke är fråga om nyodlad utan om redan odlad jord, som på grund av dålig avledning av vattnet blivit ofruktbar i jordbrukshänseende. Under torra år kan det vara lämpligt, men under våta år står jorden mestadels under vatten. Då det nu finns möjligheter att torrlägga jorden genom ett dikningsföretag, skulle det naturligtvis vara alldeles riktigt att göra det. När emellertid penningvärdet förändrats så, att det ursprungliga båtnadsvärdet icke längre kan täcka de höjda arbetskostnaderna, har man tänkt, att man skulle höja båtnadsvärdet, eftersom man sänker samma värde vid stigande penningvärde, då arbetspriserna m. m. gå ned.

Eftersom utskottet med undantag av herr Pettersson i Rosta tycks vara enigt i sitt avstyrkande, är det naturligtvis nästan otänkbart att få riksdagen att gå med på motionen. Man tycker dock, att lantbruksstyrelsens uttalande borde ha tillmätts större vikt än statskontorets. Statskontoret skall ju vara den som håller om pengarna, medan lantbruksstyrelsen har intresse av att så mycket jord som möjligt blir torrlagd, så att den kan användas för jordbruksändamål. Den som själv är jordbrukare och har jord, som icke är torrlagd utan sur och besvärlig, vet ju hurudana skördarna bli på sådan jord. Arbetskostnader och annat äro i regel desamma som på annan jord men avkastningen blir mycket minimal. Det är därför med förvåning man finner, att jordbruksutskottet har ställt sig rätt så liknöjt i detta fall och anser, att företag, vars båtnadsvärde icke nu kan täcka kostnaderna, bör få ligga till sig. Jag är verkligen böjd för att fråga utskottets ledamöter om de kunna garantera, att arbetskostnaderna framdeles komma att gå ned. När penningvärdet stiger, reducerar man bidraget, och då borde det också i ett fall som det nuvarande, då penningvärdet har fallit, vara möjligt att höja båtnadsvärdet och ge större bidrag.

Tanken med min motion har också varit, att lantbruksingenjören och de godemän, som varit med vid uppskattningen av såväl båtnadsvärdet som kostnaderna, skulle vid förändring av arbetskostnaderna kunna göra en ny uppskattning, vilken skulle tillmätas samma värde som den tidigare syneförrättningen. Man måste ju säga, att detta icke kan vara annat än riktigt, eftersom deras ansvar i det ena fallet är lika stort som i det andra.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den väckta motionen.

Herr andre vice talmannen **Carlström**: Herr talman! Herr Hansson i Skegida uttryckte sin förvåning över den ställning, som utskottet här har intagit. Jag måste nog för min del uttrycka min förvåning över den inställning, som lantbruksstyrelsen har intagit, ty det är tydligen lantbruksstyrelsen, som har hållit i pennan, då det gällt att avfatta denna motion.

Herr Pettersson i Rosta drog fram ett exempel på ett företag, som fått ytterligare bidrag. Ja, det är icke bara ett sådant exempel, som man skulle kunna dra fram. Jag har själv varit med att tigga igenom, att flera stycken sådana företag ha fått ytterligare bidrag, när det visat sig att vederbörande icke kunde gå i land med företaget utan att få ytterligare hjälp av staten. Detta har emellertid alltid gällt företag, som redan varit igångsatta, medan det företag, som det nu gäller, icke är igångsatt. Syneförrättningen skedde år 1939, varvid en viss uppskattning ägde rum såväl av båtnadsvärdet som av kostnaderna. Men man har emellertid från intressenternas sida haft på känn, att

Motioner om viss ändring i villkoren för erhållande av bidrag och lån ur avdiktningensanslaget och avdiktningsslånefonden. (Forts.)

kostnadsberäkningarna icke skulle hålla, och därför har man fått lantbruksingenjören och två gode män att göra en ny värdering, alltså utan laga syneförrättning, ty det kunde man ju icke göra om igen. Vid den värderingen har man kommit fram till ett båtnadsvärde, som ligger 5 109 kronor högre än det tidigare beräknade, medan kostnadsökningen kunde begränsas till 4 786 kronor.

Nu åberopade herr Pettersson i Rosta och även motionären lantbruksstyrelsens yttrande. Fastän det har lästs så mycket i betänkanden här i kväll, att kammaren måste ha tröttnat på det, skall jag dock be att få anföra något av vad 1942 års torrläggningssakkunniga ha yttrat.

De ha bland annat uttalat:

»Utan att här taga närmare ståndpunkt till hur båtnadsbegreppet bör utformas torde man våga säga, att båtnaden icke under några förhållanden bör beräknas med hänsyn till vid viss tidpunkt rådande jordvärde utan på basis av medelvärden under en tidrymd av betryggande längd. Båtnadsvärdet bör med andra ord i stort sett vara oberoende av konjunkturväxlingar, och något utrymme för en höjning i efterhand av båtnadsvärden med hänsyn till stigande jordvärden bör sålunda knappast finnas. Som skäl härför skulle i första hand kunna anföras, att en ändring i jordvärdet, i varje fall om ändringen är betingad av krisförhållanden, till största delen torde vara avhängig av förändringar hos penningvärdet. Att vid båtnadsuppskattningen taga hänsyn till dylika prisfluktuationer synes vara att däri införa ett hasardartat riskmoment, som för en statsunderstödd verksamhet bestämt bör avvisas.»

Herr Hansson i Skediga sporde, om utskottet kunde lämna någon garanti för att arbetskostnaderna skulle komma att sjunka. Ja, jag skulle vilja fråga honom, om han kan lämna någon garanti för att penningvärdet icke kan ändra sig, ty det är just den saken, som man i detta fall måste ta hänsyn till.

Utan att något längre uppehålla mig vid denna sak skulle jag vilja säga, att när jordbruksutskottet efter undersökning av intressenternas ekonomiska förhållanden från fall till fall vid så många tillfällen under de senaste 20 åren har varit med om att bevilja ytterligare bidrag till företag, som icke ha burit sig, så är det väl mycket begärt, att man nu skall knäsetta en ny princip, som innebär att *innan ett företag sättes i gång* skall vederbörande lantbruksingenjör göra en ny värdering med ett par gode män för att sedan komma in till Kungl. Maj:t med begäran att Kungl. Maj:t skall gå med på den sista uppskattningen i stället för den tidigare. Jag finner det utslutet, att regering eller riksdag skulle kunna gå in för en sådan ny princip, ty det skulle medföra ganska allvarliga konsekvenser för framtiden. Man har här i riksdagen vid upprepade tillfällen varnat för att under högkonjunktur sätta i gång med sådana företag, som sedan visa sig bli olyckliga för intressenterna själva.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hansson i Skediga: Herr talman! Herr andre vice talmannen ställde den frågan till mig, om jag kunde lämna garanti för att penningvärdet icke skulle komma att förändras. Det är klart, att penningvärdet kan komma att ändras, men jag vill än en gång framhålla, att om man som nu tar hänsyn till en förändring av penningvärdet i den ena riktningen, så bör samma hänsyn även kunna tagas vid en förändring i den andra riktningen. Det är just detta, som lantbruksstyrelsen framhåller i det yttrande, som jag förut tillät mig citera. Där säger lantbruksstyrelsen:

»Framhållas må, att en dylik anpassning sedan åtskilliga år tillbaka sker under fallande konjunkturer genom motsvarande reducering av statsunderstö-

Motioner om viss ändring i villkoren för erhållande av bidrag och lån ur avdikningsanslaget och avdikningslånefonden. (Forts.)

det. Enbart denna omständighet kunde synas utgöra tillräckligt skäl för en anpassning av understödet i motsatt riktning vid stigande arbetspriser.»

Vad som har legat till grund för motionen har just varit nödvändigheten av en anpassning efter penningvärdets förändringar.

Herr andre vice talmannen **Carlström**: Herr talman! Jag måste säga, att jag kan icke förstå lantbruksstyrelsen, då den talar om att det borde ske en anpassning nedåt vid fallande konjunkturer. Här har skett en laga syneförrättning, som vunnit laga kraft, och på grund därav har företaget tillerkänts ett visst bidrag och erhållit ett visst lån. Menar lantbruksstyrelsen nu, att för att vara rättvis borde man följa konjunkturerna upp och ned och i vissa fall ta ifrån intressenterna en del av bidraget och en del av lånet även om intressenterna lämnat bort arbetet för den summa vartill kostnaderna beräknats? Något sådant har jag icke kunnat tänka mig skulle kunna komma i fråga.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till de i ämnet väckta motionerna; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 11.

Föredrogos vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 43, i anledning av väckt motion angående utredning om sådana anordningar vid vattenkraftsanläggningar och andra byggnader i vatten, att fiskens gång icke onödigt hindras; och

nr 44, i anledning av väckta motioner angående tryggande av landets försörjning med fisknät.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 12.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 10.15 em.

In fidem
Sune Norrman.